

НА СВІТОВІЙ МАПІ

77 місце з-поміж 177 країн світу зайняла Україна за показником індексу людського розвитку — ці дані були оприлюднені в останній щорічній “Доповіді про розвиток людини. Поза межами влади, бідності та глобальної кризи із забезпеченням питною водою” Програми розвитку ООН. Україна вже традиційно, починаючи з 1993 року (коли вперше її було включено до списку досліджуваних країн), входить до групи країн із так званим “середнім рівнем розвитку”.

Індекс людського розвитку обчислюється на основі чотирьох показників: очікуваної тривалості життя при народженні дитини, рівня грамотності населення, старшого 15 років, валового охоплення всіма видами освіти (вищою також) тих вікових категорій, що, відповідно до специфіки національної освітньої системи, мають підлягати навчанню, та на основі величини ВВП на душу населення за паритетами купівельної спроможності.

Перше місце у світовому рейтингу вже традиційно обіймає Норвегія. Також у першу п'ятірку лідерів увійшли Ісландія, Австралія, Ірландія та Швеція. Верхівка світового рейтингу людського розвитку, що формує групу країн із високим рівнем цього розвитку, охоплює перші 63 країни. Група країн із середнім рівнем людського розвитку налічує 83 країни. І Україна, займаючи 77 позицію, умовно належить до відносних лідерів групи середнього розвитку. Групу країн із найнижчим рівнем розвитку складають глибоко депресивні, роздерті внут-

УКРАЇНА — В СІРІЙ ЗОНІ ЛЮДСЬКОГО РОЗВИТКУ

рішніми конфліктами та граничною слабкістю державних інститутів країни Центральної та Південної Африки.

Група середнього рівня розвитку людини — така собі “сіра зона”, транзитно-перехідна, країни якої можуть мати доволі високі показники за однією складовою зведеного індексу й бути на низькому рівні за показником іншої складової. Україна — приклад саме такої тенденції. У наступні роки, шоправда, утвердилася позитивна динаміка: у 2002 — 80-та позиція, у 2003 — 75-та, у 2004 — 70-та. 2005 року Україна займала 78 позицію, тобто на вісім позицій регресує. Отож реального прогресу в Україні поки що немає. Цікаво, що в цьогорічному рейтингу Україну випередили не тільки всі країни Центрально-Східної Європи, які вже є членами НАТО та ЄС, а також і Росія (65 місце) та Білорусь (67 місце). Так, скажімо, Чехія посіла 30 місце, Угорщина — 35, Польща — 37, Литва — 41. Серед країн, які випередили Україну, хотілося б відзначити, скажімо, Тринідад і Тобаго (57 місце), Малайзію (61 місце), Кубу (50 місце).

Україну вниз тягнуть показник величини ВВП на душу населення та показник очікуваної тривалості життя при народженні. Так, якщо частка ВВП на душу населення в паритеті купівельної спроможності в Норвегії дорівнює 38454 американським долларам, у Польщі — 12974, у Росії —

9902, у Казахстані — 7440, то в Україні — 6394. Ситуація з показником тривалості життя є ще сумнішою: 2004 року в Україні, за даними ПРООН, вона складала 66,1 років, що навіть менше за середньосвітову тривалість життя на один рік. Так, очікувана середня тривалість життя при народженні дитини в Норвегії складає 79,6 років, на Кубі — 77,6; в Литві — 72,5. Скажімо, середня тривалість життя відчутно вища в Грузії, Гондурасі, Нікарагуа, на Ямайці, хоча за зведеним показником індексу людського розвитку всі ці країни посіли нижчі місця, ніж Україна.

Показник середньої тривалості життя в Україні, вирахований на основі більш точних даних, міг би бути на півтора-два роки вищим. І питання, які у зв'язку з цим постають, потрібно адресувати Держкомстату та Представництву України при ООН, яким варто докласти зусиль, аби налагодити ефективніший обмін даними, проявляти ініціативу в наданні найсвіжішої інформації.

На жаль, експерти ООН можуть помилятися, тому результати вимірювання індексу людського розвитку варто розглядати, прагнучи простежити в них загальну динаміку умов і перспектив розвитку людини в Україні.

І найприємніше: Україна утримує на світовому рівні доволі потужні позиції в царині доступу до освіти й освіченості. Так, за рівнем

грамотності дорослого населення (99,4 %) вона не поступається країнам, які входять до першого ешелону рейтингу. Так само рівень валового охоплення населення усіма видами освіти в Україні корелює з найкращими світовими стандартами. І це при тому, що при виведенні цього показника, очевидно, не достатньо було враховано кількість тих українців, хто здобуває другу, третю вищу освіту, оскільки щодо цього точних даних бракує. Саме завдяки сильним позиціям в освітній сфері Україна обіймає підсумкову 77, а не нижчу позицію. Але ці досягнення в освіті навряд чи варто записувати на рахунок незалежного українського націє- та державотворення. Радянська система середньої та вищої освіти була феноменом україноцентричним, але її, безперечно, позитивним досягненням варто вважати закріплення загальнообов'язковості й доступності освіти. Незалежна Україна інертно підтримувала ці освітні стандарти, проте якогось відчутного потужного поступу, модернізації освітньої сфери за останні п'ятнадцять років не відбулося. Звісно, це надскладні довгострокові завдання. Але те, що кількість далеко не завжди корелює з якістю, наразі є напрогуд актуальним для українських освітніх реалій.

Отож поки що доводиться констатувати, що навіть із похибкою на статистичні огріхи й неточності Україна цілком правомірно перебуває в сірій зоні найавторитетнішого світового рейтингу умов розвитку людини.

● **Жанна БЕЗП'ЯТЧУК**

ПОГЛЯД СПРАВА

У понеділок у Київському аеропорту “Бориспіль” співробітники міліції затримали російського бізнесмена Максима Курочкіна, якого українські правоохоронці підозрюють у скоєнні низки злочинів на території України. Формально Максим Курочкін є президентом “Російського клубу”, який 2004 року був форпостом усіх російських політехнологів, що вигадували антиющенківські гасла і ділили Україну на Схід та Захід.

Неформально ж Максим Курочкін відомий як кримінальний авторитет на прізвисько Макс Бешений, тобто — скажений. Те, що досі цей “бешений” залишається безкарним, може свідчити про неформальне прикриття Кремля, яким користується чимало відомих російських гангстерів. В Україні Максима Курочкіна звинувачують у

НАША КРАЇНА ВІТАЄ МАКСА КУРОЧКІНА

здирицтві й інших злочинах, скоєних у Криму й Києві. Нещодавно українська преса натякала на причетність Курочкіна і до силового протистояння навколо Дніпропетровського ринку “Озерка”.

Саме конфлікт довкола “Озерки” став формальною причиною приїзду Максима Курочкіна в Україну. Ще 19 листопада в інтерв'ю телеканалові НТН Курочкін заявив, що він прилітає до Києва на прохання російського бізнесмена Володимира Воробйова і українського підприємця Геннадія Корбана для вирішення конфлікту навколо “Озерки”. Як саме він може допомогти у вирішенні цього конфлікту й чому саме він, російський “бізнесмен” не пояснив. Але причину цю розуміють усі, хто хоч трохи знається на правилах, які існують у

кримінальному світі. А саме: якщо два банд-угруповання не можуть вирішити конфлікт, то запрошують стороннього “авторитета” — як третейського суддю.

Однак справа не стільки в “Озерці”, скільки в нахабстві кримінального світу. Якщо Максим Курочкін дозволяє собі таку “прозору” аргументацію своєї ролі й приїзду до країни, де на нього формально чекає тюрма, найімовірніше означає, що не тільки “політичні біженці”, а й звичайні кримінальні злочинці вже не бояться української влади.

І справді, Макс Курочкіну приготували гідне “привітання” в Україні. Вся преса впродовж кількох днів висвітлювала цей візит. Міліціонер, якому випала “честь” затримати Курочкіна в Борисполі, був перед теле-

камерами досить переполошеним. І хоч Курочкіна формально затримали начебто на 72 години, журналісти згодом не могли знайти його в жодному СІЗО. Де Макс Курочкін, — цим питанням у вікторок переймалися майже всі українські ЗМІ? Однак мало хто вірить у те, що Максим Курочкін потрапить надовго до української в'язниці. Не маючи гарантій своєї безпеки, він навряд чи їхав би так демонстративно до Києва.

Розмірковуючи над цим невеселим і принизливим для України фактом, volens-nolens думаєш про потребу українського Піночета. Диктатора правих поглядів, який би жорсткою рукою задушив цю гідру посткомуністичної “змички” экс-червоної номенклатури і криміналітету.

● **Володимир ПАВЛІВ**

ПО-СУСІДСЬКИ

Офіційний візит в Україну прем'єр-міністра Польщі Ярослава Качинського, що відбувся 15 листопада 2006 року, викликав серед української преси підвищений інтерес. І зовсім не з огляду на результати місцевих виборів у Польщі. Головним предметом уваги було те, як сприйме Прем'єр України, якого на Заході вважають політиком проросійською штибу, ті ініціативи, які робить Польща.

Прем'єр Польщі мав зустріч зі своїм українським колегою — Віктором Януковичем, з Президентом України, з міністром закордонних справ України, з Юлією Тимошенко, з Юрієм Костенком — керівником Української народної партії, із якою “Право і справедливість” має партнерські стосунки.

На українських офіційних сайтах про зустрічі були стандартні повідомлення. Тож спробую поглянути на цей візит і на зустріч з українським Прем'єром під дещо іншим кутом зору.

Першою особливістю візиту в Україну польського прем'єра стало покладання квітів до пам'ятного

ЗАМІТКИ З КИЇВСЬКОГО ВІЗИТУ ПОЛЬСЬКОГО ПРЕМ'ЄРА

знаку жертвам голодомору. Цей пункт офіційного проколу був важливим з огляду на протидію частини політичних сил в Україні визнанню голодомору геноцидом.

Переговори з польською стороною Прем'єр України розпочав не з традиційних компліментів, якими зазвичай починаються міжнародні зустрічі за присутності преси, а з вимог, чому польська сторона не виконала раніше досягнутих домовленостей. Як і про що говорив польський прем'єр, журналісти вже не мали змоги чути, бо їх попросили залишити залу переговорів.

На прес-конференції було сказано багато компліментів. Хоч деякі нюанси, зокрема, незадоволення українського прем'єра негативним для України (майже на 400 мільйонів доларів з 2,5 мільярдної загальної суми) торговим балансом із Польщею, важко називати компліментами.

Було повідомлено також, що Україна зацікавлена в спільній із Польщею модернізації системи га-

зопроводів, а також розвитку системи газосховищ на території двох країн для забезпечення транзиту газу на Захід. Україна, як і Польща, розглядає свою транзитну систему як невід'ємну частину загальноєвропейського енергетичного ринку.

15 листопада в Києві було перегорнуто нову сторінку українсько-польських взаємин, заявив польський прем'єр. У тому числі й у питанні подальшої долі “опального” трубопроводу Броди—Плоцк. Усе це можна було б вітати, якби не один нюанс. Ніхто не застрахований, що українсько-польські домовленості від 15 листопада не захоче поламати Росія. І чи зустріне вона відчутний опір у коридорах влади в Україні — питання проблемне. Коли журналісти запитали на прес-конференції про новий російський задум із новим газовим картелем, то польський прем'єр говорив про загрозу національних інтересів. Прем'єр-міністр України відмовився відповідати на це запи-

тання. Він лише сказав, що кожна країна має право діяти, виходячи з власних інтересів, і додав, що не бачив ніяких документів про майбутній картель, тому не може коментувати цього питання.

Зустрічаючись із Президентом України, прем'єр Польщі висловив підтримку Польщєю євроінтеграційних прагнень України та готовність сприяти якомога скорішому започаткуванню офіційних переговорів щодо укладення нової угоди Україна—ЄС.

Підвищену увагу журналістів привернула зустріч прем'єра Польщі з лідеркою української опозиції Юлією Тимошенко. Замість запланованих 30 хвилин вона тривала більше години.

Прем'єр-міністр Польщі, звертаючись до представників преси, сказав: “Я хотів би, щоб усі українці зберегли надію. Ця надія буде небезпідставною, і вона збудеться...”

● **Мирослав ЛЕВИЦЬКИЙ**

СВІТ

ЗА СУВЕРЕННІСТЬ ТРЕБА ПЛАТИТИ

Саме із заголовками такого змісту вийшли понеділкові провідні польські друковані видання, коментуючи підвищення Росією тарифів за газ для Польщі. Загалом ціна на блакитне паливо зросла на 10 відсотків.

І хоч офіційної інформації про тарифи за 1000 кубометрів газу для Польщі ніхто не назвав, польські ЗМІ після неофіційних підрахунків представляють її у розмірі \$ 385. Згідно з офіційною інформацією, контракт між польським концерном PGNiG і спільним російсько-українським підприємством RosUkrEnergo підписано до кінця 2010 року з можливістю його продовження на подальші два роки. Згідно з контрактом, Польща до 2010 року купить від RosUkrEnergo партнера просто не існує. І де-факто поляки не мали вибору. На початку переговорів поляки сподівалися теж на контракти газових поставок із Середньої Азії, що зменшило б польські витрати, проте це виявилось неможливим. Починаючи від 1 січня 2007 року, наслідки підписаного контракту відчує на собі й пересічний польський громадянин.

До підписання цього контракту Польщу переконало також і керівництво Європейської Комісії, яке в постаті прем'єр-міністра Фінляндії Матті Ванханена пообіцяло Польщі кардинальне, проте тимчасове збільшення експорту її товарів, передусім сільськогосподарських, на ринок ЄС. Матті Ванханен перебував з офіційним візитом у столиці Польщі того ж 17 листопада. Для ЄС надзвичайно важливим було підписання угоди, позаяк вона була преамбулою до підписання Москвою Європейської Енергетичної Карти, яка на кілька років забезпечуватиме енергетичне постачання до Європи.

Однак більшість поляків переконана, що краще платити й бути суверенним, ніж навпаки. Тим паче, що це “навпаки” у стосунках із Росією теж не певне. Варто згадати 2004 рік, коли Росія припинила поставки газу до Білорусі, або сьогоднішня ситуація, в якій після часткової приватизації та оренди газогонів Газпромом на території тієї ж Білорусі, для Мінська підвищують ціну за газ до \$ 250 за 1000 кубометрів, що для економіки братньої країни є, без перебільшень, просто руйнівним.

На сьогодні поляки імпортують із Росії 90 % газу і лише 10 % видобувають на своїй території. Отож іншого виходу із ситуації, окрім підписання економічно невідгідного контракту, для Польщі не існує.

Польські експерти прогнозують закінчення подібних газових проблем за чотири роки. Саме стільки часу знадобиться для побудови на Балтиці (або в Гданьську, або в Свіноуйсьц) порту, який зміг би приймати судна з блакитним паливом від інших постачальників.

● **Тетяна АРТУШЕВСЬКА**

ПІДСУМКИ

Осінні тижні були заповнені творчими турботами. На початку вересня в Центрі відбувся ретроспективний показ фільмів, присвячений 65-річчю з дня народження видатного українського актора і режисера, заслуженого артиста України Івана Миколайчука. На відкритті кінофестивалю з теплими словами про Майстра виступили дружина митця Марічка Миколайчук, народні артистки України Ніна Матвієнко, Валентина Коротя-Ковальська, Лариса Кадочникова. Глядачі побачили фільми “Вавилон — XX”, “Білий птах з чорною ознакою”, “Пропала грамота”, “Тіні забутих предків”, “Сон”, “Анничка”. Марічка Миколайчук записала в Книзі почесних гостей: “За те, що Ви робите для людей-українців, які живуть тут у Москві, честь Вам і хвала! Бережіть цей куточок затишку. Нам у Вас справді дуже затишно. Дя-ку-ю!” Ніна Матвієнко: “Мені сьогодні з Вами так добре... Такої ширшої розмови не нап’єшся ніде — тільки з рідними людьми і за духом, і за відповідальністю...”

8—10 вересня Культурний центр України в Москві взяв участь у роботі XIX Московської міжнародної книжкової виставки-ярмарку. На окремому стенді було представлено вісім видань (понад 200 друк. арк.), випущених нами в світ за останні три роки. Вересень пройшов під знаком 140-ої річниці з дня народження Михайла Грушевського. Зокрема в будинку № 55 на Арбаті, де в 1916—1917 роках жив великий українець, в Меморіальній квартирі Андрія Белого було відкрито стенд, присвячений Грушевському. 29 вересня покладено квіти до меморіальної дошки Грушевському на вул. Погодинський, 2/3, відбулася панахида в храмі Св. Архистратига Михайла. Впродовж дня кожному відвідувачу Центру подарували монографію “Михайло Грушевський: “Я оснувався в Москві, Арбат, 55””.

До 150-річчя від дня народження Івана Франка 12 вересня у нас демонструвалася вистава “Укравде-

ФЕНОМЕН КУЛЬТУРНОГО ЦЕНТРУ УКРАЇНИ В МОСКВІ

не щастя” творчої майстерні “Театр у кошику” Державного центру театрального мистецтва ім. Л. Курбаса. В жовтні відзначено 130-ту річницю від дня народження Сергія Єфремова, відбулася зустріч із провідним науковим співробітником Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка, доктором філологічних наук Елеонорою Соловей.

Восени в Центрі експонувалися цікаві художні виставки. Спочатку виставлялися львівські художники Віктор Макаров (живопис), Наталія Проданчук (батик, графіка), Віктор Проданчук (пластика, скульптура). З 26 вересня протягом місяця свої роботи представляли харківські художники творчої групи “Буріме” Валентин Грицаненко, Олег Лазаренко, Олександр Лисенко, Олександр Шеховцов. У жовтні відкрилися персональні виставки члена Національної спілки художників України Наталії Гронської (живопис на шовку) та члена Молодіжної організації Національної спілки художників України Олексія Леонова (скульптура). Наприкінці листопада ми показуємо живопис члена Національної спілки художників України Валентини Сафіної (Слобожанщина).

Листопад у Культурному центрі України в Москві розпочався хвилюючим літературно-мистецьким вечором “Вітрами й сонцем Бог мій шлях намітив”, присвяченим 100-річчю від дня народження видатної громадсько-політичної діячки, учасниці українського визвольного руху, поетки Олени Теліги. Про життя і творчість незабутньої українки захоплююче розповіла біограф Олени Теліги, провідний науковий співробітник Центрального державного архіву вищих органів влади України Катерина Криворучко. Присутні почули вірші Теліги, знайдені невтомною дослідницею в архівах. Поезію Олени Теліги проникливо читала народна артистка

України Раїса Недашківська. З цього незабутнього вечора почався шлях поетки, яка народилася в Підмосков’ї і жила в Москві та Петербурзі, до московських українців і всіх, хто цікавиться її творчістю в Росії.

7 листопада в Центрі відбувся літературно-мистецький вечір, присвячений Дню української писемності та мови, на якому з палкою промовою виступив народний депутат, голова Комітету Верховної Ради України з питань культури й духовності, голова Національної спілки письменників України Володимир Яворівський. Окрасою концерту стало вокальне жіноче тріо “Золоті ключі” у складі народних артисток України Ніни Матвієнко, Марічки Миколайчук, Валентини Короті-Ковальської. Вірші Тараса Шевченка й Івана Франка натхненню читав актор Національного академічного драматичного театру ім. М. Заньковецької, народний артист України Святослав Максимчук.

13 листопада гостем Культурного центру був художній керівник Національного академічного драматичного театру ім. І. Франка, народний артист України Богдан Ступка. Він узяв участь у презентації книжки “Майстер”, у якій висвітлюються життя і творчість великого українського артиста на зламі століть і тисячоліть. Про свою роботу над цією книжкою розповіла автор світлин, актриса Театру ім. І. Франка, заслужена артистка України Любов Богдан. До речі, книга “Майстер”, видана у видавництві “Либідь”, зайняла цього року перше місце на Міжнародному конкурсі “Мистецтво книги”, що проводиться серед країн СНД, у номінації “Наш сучасник”. Під час презентації звучали вітання на адресу Ступки, який відзначив цього року своє 65-річчя, зокрема від голови Федерального агентства з культури

і кінематографії Михайла Швидкого та Гільдії кіноакторів Росії. Були журналісти, в тому числі з газети “Культура”, журналу “Клуб”. До виступу Майстра чуїно дослухалися студенти Щукінського училища. Зустрічі з ним були раді відомі російські актори. Того ж дня телеканал “Культура” розповів про хвилюючий вечір у Культурному центрі всій цивілізованій Росії.

У рамках проекту “Діаспора” у вересні відбулася презентація української громадської організації “Україна—Санкт-Петербург”, а 21 листопада пройшло свято української культури Пушкінського району Московської області. Вже шостий сезон здійснюється спільний проект Культурного центру та творчого об’єднання з естетичного виховання молоді “Музична юність” Комітету з культури уряду Москви “Юні таланти нового століття”. Проведено понад тридцять концертних програм, на яких побувало понад 8 тис. осіб. У концертах виступили понад 1,3 тисячі юних артистів, у тому числі з України.

Наша постійна присутність у духовному просторі Росії, наполеглива робота в царині пропаганди української культури й духовності здобули високу оцінку серед російської наукової та творчої інтелігенції. 2004 року Культурний центр України був удостоєний пам’ятної медалі Російської академії наук “За видатний вклад у розвиток культури”. Цього року Національний комітет громадських нагород Росії відзначив Центр орденом Ломоносова “За значний вклад у зміцнення дружби та співробітництва між Росією і Україною”.

У вересні з ініціативи Посольства України в Російській Федерації в Центрі відбувся “круглий стіл” українських і російських експертів і політологів “Україна—Росія: через діалог еліт до ефективної взаємодії”. У жовтні й листопаді пройшли

інформаційні зустрічі української громади Москви з дипломатами Посольства України в Російській Федерації та працівниками Центру. Консул України в Російській Федерації Іван Кухта прояснив важливі моменти перебування українців у Росії. Радник Посольства Юрій Лазебник розповів про політичну ситуацію в Україні. На книжкових виставках були представлені нові видання Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка Національної академії наук України, інших академічних інститутів, а також твори Івана Драча, наукові праці про голодомори в Україні. До Дня пам’яті жертв голодоморів та політичних репресій відбулася зустріч із керівником Центру досліджень геноциду українського народу при Інституті історії України НАН України, доктором історичних наук Василем Марочком.

Відбувся IV Всеросійський фестиваль-конкурс ім. Олександра Кошиця, пройшли чергові Українські музичні салони.

У Культурному центрі України в Москві працюють недільна школа, в якій навчається 30 дітей, та курси української мови (30 осіб).

Восени Центр відвідало понад три тисячі осіб, серед них чимало москвичів і гостей російської столиці.

Володимир Яворівський, який докладно познайомився з нашою роботою, записав у книзі Почесних гостей: “Любі мої “російські” українці! Ви не уявляєте собі, що означає ваша постійна присутність у політиці, економіці та поведінці Росії... Спасибі вам за цей тихий подвиг! Хай Божа рука осіняє кожного з вас! Сердечно Вол. Яворівський”.

Не секрет, що трапляються й інші, вкрай недоброзичливі оцінки роботи Центру. Але то здебільшого з уст людей, абсолютно чужих українській справі.

- **Володимир МЕЛЬНИЧЕНКО**, генеральний директор Культурного центру України в Москві, доктор історичних наук

ОБГОВОРЕННЯ

У Бібліотеці української літератури в Москві відбувся черговий захід Українського історичного лекторію. З лекцією “Відлуння ідей Чаадаєва в українській суспільній думці. Де-що про глобалізм думки і чину” виступив кандидат філологічних наук, доцент кафедри міжнародної журналістики Львівського національного університету ім. І. Франка Мар’ян Житарюк. Водночас відбулася презентація перекладу українською мовою найвідоміших

ПЕТРО ЧААДАЄВ: ПРОРОК ЧИ БОЖЕВІЛЬНИЙ?

Мар’ян Житарюк відзначив, що Петро Якович Чаадаєв (1794—1856) — непересічна постать в європейській історіософській думці першої половини XIX століття, його твори досі читають у Західній Європі, відбувається реабілітація його імені й на батьківщині — в Росії. Хоч за життя царський режим визнав його божевільним, а за радянської доби вивчали дозвано, а осмислювали ще менше. Твори Чаадаєва можна сміливо назвати спробою осмислити російську історію та російську національну ідентичність. Відкидаючи поверхневі ідеї просвітницького прогресивізму, він намагався знайти нові способи аналізу соціальних явищ, спираючись при цьому на єдність історії людства та її узгоджений із певними законами розвитку характер.

За життя Петра Чаадаєва було надруковано лише один його твір — перший філософський лист. До цього “Філософічні листи” (1829—1831) упродовж багатьох років розповсюджувались у вигляді рукописів французькою мовою і тому були відомі небагатьом. Після перекладу з французької та оприлюднення першого листа в московському часописі “Телескоп” у 1836 році видання було

закрито, редактора ув’язнено, а самого автора визнано божевільним. Ось кілька з опублікованих думок: “Ми живемо лиш найнеобмеженішим сьогоденням, без минулого й майбутнього, серед мертвого застою”, “...у нас немає нічого індивідуального, на що могла б опертись наша думка, але, відособлені дивною долею від всесвітнього руху людського, ми також нічого не сприйняли і зі спадкоємних ідей людського роду. ...Ми, можна сказати, — народ винятковий. Ми належимо до тих націй, які мовби поза родом людським, а існують лишень для того, щоб дати світові який-небудь важливий урок...”

Нинішній світ складний, багатоплярний. Процеси глобалізації, інтеграції й деінтеграції мають нерідко непрогнозовані, а ще гірше — небажані для окремих держав, народів і націй наслідки. Як уникнути цього? — питання неросте. Але є кілька істин, відомих споконвіку: в основу всього став Людину, живи і дій по совісті, прислухайся до голосу Мудрості. Чи керуються цими простими поняттями ті, у кого влада і гроші? Питання, на жаль, риторичне.

Учасників обговорення не залишили байдужими проблеми стосунків між Росією та Україною, Європейським Союзом тощо.

Принципово важливим лишається також питання — історична правда. Ця правда полягає в тому, що не тільки представники пригноблених націй були спроможні (і спромоглись) на жертвовність на благо своїх націй (як, наприклад, Тарас Шевченко). Критерії правди так само важливі й нині як для російського, так і для українського наукового й журналістського загалу.

- **Віктор ГІРЖОВ**, член Спілки журналістів України

КАЛІНІНГРАДСЬКОМУ ХОРУ – 10 РОКІВ

СВЯТКУВАННЯ

У листопаді українська громада Калінінградської області святкувала десятиріччя хору “Співи України”.

Перед початком урочистого концерту бажаючи могли оглянути, а хто хотів, то і придбати різноманітні вишивки та інші вироби, які пропонувала незмінна учасниця всіх наших заходів Тамара Синиченко. Крім цього, у фойє була фотовиставка, яка розповіла про шлях, пройдений хором за ці роки.

Привітати улюблений колектив прийшло дуже багато його друзів, прихильників і гостей. Зі вступним словом до них звернувся голова Української національно-культурної автономії “Батьківщина” Анатолій Костюк. Він коротко описав ті здобутки, яких досяг знаменитий колектив, і особливо роль талановитого художнього керівника хору, голови Товариства української культури “Думка” Івана Горпинюка.

За плідну роботу хору “Співи України” було присвоєно звання народного. Таке рішення оголосив директор обласного культурно-методичного Центру Іван Сікора, який і вручив Івану Горпинюку відпо-

Хор “Співи України”

відне свідоцтво. А керівник відділу у справах національностей міністерства культури уряду Калінінградської області Олег Панасенко нагородив почесними грамотами міністра культури області кращих членів хору, зокрема: Івана Горпинюка, Івана Котилка, Андрія Коваленка, Файну Гриву.

Привітати своїх друзів прийшли також голови національно-культурних товариств регіону. Від єврейської громади слово мав Віктор Шапіро, від німецької — Вальтер Лейтнер, від таджицької — Кахор Расулов, від литовської — Тетяна Роденко та Броніус Норкус, від вірменської — Фелікс Геворкян, який, до речі, виголосив свою промову українською.

Концерт був неперевершений. Глядачі довго не хотіли відпускати колектив зі сцени. Врешті-решт, співали всі разом — зал і хор.

Усю організаційну роботу зі святкування славної річниці провело Товариство української культури “Думка” під орудою заступника голови товариства Файни Гриви. Художнє оформлення сцени виконав відомий калінінградський художник та скульптор Федір Мороз.

- **Анатолій КОСТЮК**, голова Української національно-культурної автономії “Батьківщина”, м. Калінінград

ГЕНОЦИД

*Та як нам жити
хвилиною легкою,
Коли такий на пам'яті тягар
Речей, обставин, люду і примар
Ліг і лежить
нестерпною вагою?*

Микола Зеров

МЗС Російської Федерації оприлюднило — уже не вперше — заяву про те, що голод 1932—33 рр. в Україні не може бути визнаний геноцидом “на етнічному ґрунті”. Нічого іншого від Москви не варто було й чекати. Прикро (нестерпно прикро), що однозначної і такої, що відповідає історичній правді, позиції не бачимо в українському політикумі. Йдеться насамперед про тих, хто навесні й восени носить квіти до пам'ятників Леніну, при цьому не соромлячись показуватися людям на очі з портретами людоджера-генералісімуса. Колись від фельдшера в сільській лікарні на Житомирщині я почув таку коломийку: “Ленін Сталіна спитав:// — Де ти стільки хліба взяв?// — Я не сіяв і не жав, // У дітей шкоринку вкрав”. Поодиноким дітлахам, яким після голодної смерті батьків пощастило потрапити до лікарні, ставили “хитрий” енкаведистський діагноз “б/б о”, що означало “безбелковий отек”... Через кілька днів їх виписували в нікуди — на смерть. Сам фельдшер (мав виразне прізвище Плакущий) врятувався в такій ситуації, прибившись до якоїсь кавалерійської частини; “довольствія” йому не видавали, але варив і їв овес, а червоноармійці вдавали, що не бачать, як він його краде.

СЛІПІ Й ВИДУЮЧІ

Коли трагічні події в Україні стали відомі українству в США, вустами одного з конгресменів наші земляки висловили свій протест офіційній Москві. Міністр закордонних справ Літвінов відповів: “Таких чи подібних памфлетів, повних брехні, поширюваних контрреволюційними організаціями, є багато. Їм нічого не залишається, як поширювати фальшиві інформації чи підробляти документи”. Що колишній Літвінов, що сьогодиншній Лавров — одна пісня... Втім, чесні дипломати бачили правду — й не мовчали. Пан Грандіго, італійський консул, надіслав із Харкова, тодішньої столиці України, інформаційну записку своєму урядові (31.05.1933, № 474/106):

“Голод продовжує так страшно винищувати народ, що залишається зовсім незрозумілим, як світ може залишатися байдужим до такої катастрофи [...] Уряд Москви справді завчасно підготував за допомогою жорстоких реквізицій (про які я неодноразово посилав звіти) не неврожай — це було б м'яко сказано, — а повну відсутність яких би то не було засобів до існування в українських селах, на Кубані, на середній Волзі. Три постулати можуть лежати в основі такої політики: 1. Пасивний опір селянства проти колективного господарства; 2. Неможливість привести цей “етнічний матеріал” до зразка справжнього комуніста; 3. Потреба в одержавленні земель, на яких українська свідомість пробуджується з небезпекою майбутніх політичних ускладнень, і де для зміцнення імперії було б краще, щоб населення жило здебільшого російське”. Далі небайдужий італійський спостерігач пише про те, що бачив на власні очі: “На ринку 21 травня померлих кидали, як купу ганчірок, у болото, в гній вздовж паркана, який відокремлює площу від ріки. Їх було близько 30.

Вранці 23-го я нарахував їх уже 51. Одна дитина смоктала молоко мертвої матері. На тій же Пушкінській вулиці за кілька метрів від консульства одна селянка була весь день із двома дітьми [...] Ввечері одним рухом відсунула від себе обох дітей і, піднявшись, кинулася під трамвай, який мчав на повній швидкості. Через півгодини я бачив, як двірник підмітав кишки нещасливої”. Пан консул повідомляє свій уряд і про те, що напівживих селян збирають на вулицях. Замикають у товарних вагонах і вивозять у поля за 50—60 км від міста. Часом товарняки — замкнені — стоять по кілька днів, а “етнічний матеріал” вивозять у місця поховання: “Не звертають великої уваги на дріб'язки, і часто можна бачити, як викинутий в яму оживає. Робота копаців на цьому не переривається і викидання трупів продовжується. Ці деталі я одержав від санітарів і можу гарантувати їхню правдивість”.

24 липня 1933 р. Український католицький єпископат Галицької провінції оприлюднив пастирський лист “До всіх людей доброї волі”. Він починається словами “Україна в предсмертних судорогах! Населення вмирає голодовою смертю”. Лист підписали митрополит Андрей Шептицький і шість єпископів. А голод тривав, а Москва гнала за кордон потяги з хлі-

КОМУНОБІЛЬШОВИЦЬКА ДЕМОГРАФІЧНА ЯМА

бом, а той “закордон” ласував біленькими круасанами, запливав жиром — і не бачив ні Сталіна, ні Гітлера... Вічний кремлівський попихач Ворошилов на XVII з'їзді ВКП(б), який відбувся 1934 р., чи то проговорився, чи то “озвучив” те, що йому звеліли: “Мы сознательно пошли на голод, ибо нужен был хлеб”, — і далі щось промимирив про те, що потерпали від голоду лише “нетрудовые элементы”. Померлі від голоду діти таки ніде не трудилися...

ВІДЛУННЯ

Демографічні рани не заростають упродовж багатьох років, бо мертві не воскресають, а тих, хто

не народився, не замінить ніхто і ніколи. Погляньмо на табл. 1; у верхній її половині маємо відомості про людей віком від 64 до 71 років, які під час останнього перепису населення мешкали на теренах, що — хвалити Бога — під час голодомору не входили до СРСР. Зі зрозумілих причин на старші вікові групи припадає менше людей (що й бачимо на Закарпатті, в Івано-Франківській та Львівській областях). Нечіткість цієї тенденції на Волині й Тернопільщині можна пояснити випадковими статистичними відхиленнями, а також місцевими коливаннями народжуваності: чим більше “тоді” в якийсь рік народилося, тим більше живих

є “сьогодні”. Загалом матеріали перепису на заході, можна сказати, тривіальні й нічим не дивують. Але ж — згадавши, що йдеться про людей, народжених у 1931—1938 рр., — придивимося до регіонів одвічної й питомої України. Попри невеликі кількісні відмінності між ними, картина скрізь однаково моторошна: на четвертий стовпчик (68 і 69 років) припадає глибока “яма”, над якою вивищується навіть п'ятий стовпчик зі старшими людьми (70 і 71 рік). Об'єднаємо матеріал у дві умовні рубрики “Захід” і “Центр” і розташуємо його відповідно до років народження (табл. 2). В останніх двох стовпчиках бачимо коефіцієнти, що харак-

Фотографія О. Литвиненка

теризують “глибину ями” в 1933—34 роках щодо попереднього й подальшого періодів. Усе спокійно (“по-людськи”) на “Заході”, але катастрофічно (“по-більшовицьки”) в “Центрі”. Отже, ні війна, ні повторний голод 1946—47 рр., ні природні втрати, спричинені старінням, не спромоглися назавжди засипати могили українців, замордованих маніяками; лишилися порожніми колиски в спорожнілих хатах. Діти, які народилися до 1933 р., вмерли; жінки, які вмерли в 1933 р., не народили нових.

Гей ви там, у Москві! Кажете, що ви — християни? Покайтеся.

ШИЛО З МІШКА

У радянські роки було проведено 7 загальних переписів населення. Щоб уникнути демографічних свідчень голодомору, в 30-ті роки такий захід переносили щонайменше чотири рази: з грудня 1933 р. на початок 1935 р., далі — на початок 1936 р., на кінець 1936 р. і зрештою, остаточно, на січень 1937 р. Влада знала про катастрофічні розбіжності між справжньою кількістю населення в Україні і тим фальсифікатом, який оприлюднювано офіційно. Відтак для перепису 1937 р. була створена таємна державна комісія, до якої (з'ясувалося пізніше) входили Молотов, Каганович, Мікоян, Булганін і ще кілька партійних бонз дрібнішого калібру. Хочете вірте, а хочете — вірте все одно, але до складу комісії не кооптували жодного фахового статистика... скажімо, заляканого, але вмілого — такого, що налагодив би системні фальшування. Отже, шило вилізло з мішка. Почалися репресії. В Москві був ув'язнений (і невдовзі розстріляний) начальник Центрального управління народногосподарського обліку Держплану СРСР І. Краваль. В Україні жертвами репресій стали провідні демографи В. Різниченко (автор книжки з теорії й методології переписів, виданої в Києві 1936 р.), директор Інституту демографії М. Птуха, демограф Ю. Корчак-Чепурківський, О. Квіткін та багато інших. У Харкові заарештували професора соціальної гігієни А. Хоменка. Батько Ю. Корчака-Чепурківського в листі до Хрушова писав із дивовижною сміливістю: “У меня имеется крепкое убеждение, что у следственной власти не было определенных несомненных фактов для обвинения моего сына, а если в материалы следствия они в таком виде откуда-то попали, то я уверен, что это результат той вредительской системы ведения следствия 1936—1938 рр. органами НКВД, наличность которой известна, системы, практиковавшей фальшивые подписи, вынужденные признания и т. п.”

Хрушов добре знав, що це — правда; лист “в органах” до уваги не взяли, але його автора не чіпали. Слідчий, зусиллями якого був розстріляний В. Різниченко, збожеволів і скінчив життя в психіатричній лікарні. Поет В. Сосюра, переступавши через живі й неживі кістяки на харківських вулицях і постоявши над свіжою могилою Хвильового, втратив орієнтири; з балкона письменницького будинку кричав на всю вулицю: “Я чорний демон — дух вигнання...” Його взяли до божевільні, що, ймовірно, врятувало Сосюру життя. Жахлива, безнадійна система...

У січні 1939 р. провели новий, “правильний” перепис; демографія в СРСР на довгі роки перестала існувати.

Володимир ВОЙТЕНКО, професор

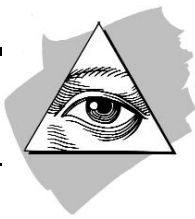
Таблиця 1. Кількість людей віком 64—71 рік у деяких регіонах України, тис. осіб

Регіони, обл.	Вік			
	64 і 65	66 і 67	68 і 69	70 і 71
Волинська	21,3	20,5	21,1	21,9
Закарпатська	22,5	20,2	19,3	18,9
Івано-Франківська	29,1	27,8	28,5	26,9
Тернопільська	24,2	24,4	25,0	25,0
Львівська	55,7	50,0	50,2	49,5
Вінницька	50,9	31,3	29,3	37,7
Житомирська	40,0	24,3	22,4	30,0
Полтавська	52,1	27,8	19,6	31,6
Черкаська	44,3	26,5	16,1	26,0
Чернігівська	38,6	22,9	22,3	31,1

Примітка. Матеріали в табл. 1 і 2 подаються за підсумками Всеукраїнського перепису населення 5 грудня 2001 р.

Таблиця 2. Кількість людей, дата народження яких припадає на 1931—1938 рр., в деяких регіонах України, тис. осіб

Регіони	Всього	1. 1931/32	2. 1933/34	3. 1935/36	4. 1937/38	1:2	4:2
“Захід”	581,4	142,0	144,0	142,9	152,5	0,99	1,06
“Центр”	624,6	156,4	109,8	132,4	226,0	1,43	2,06

ПРАВДА ІСТОРІЇ

Серед багатьох визначних подій, якими був насичений минулий місяць цього року, особливо вирізняється 14 жовтня — День українського козацтва, який збігся з 64-ою річницею з народження Української Повстанської Армії. Саме 14 жовтня 1942 року за наказом ОУН було створено перший відділ УПА під командуванням Сергія Качинського — “Остапа”. Як і минулого року, колишні воєводи УПА вирішили провести це свято в столиці України місті Києві. Та їм знову всіляко перешкоджали ліві сили, очолювані лідером комуністів Петром Симоненком, який називав цих справжніх патріотів України “посібниками фашистів”. А щоб підсилити цю антиукраїнську акцію, оголосив, що ліві сили відзначають 60-річчя Нюрнберзького процесу, де, як відомо, судили головних фашистських злочинців. З цього погляду Петро Миколайович робив хорошу справу. Повинні ж наші знати, хто був палієм Другої світової війни і як розплачувався за ці злочини проти людства. Але чи ж варто було, не знаючи історичної правди, долучати до фашизму колишніх воєводей УПА? Справжніми помічниками фашизму були інші радянські люди, але тільки не українці-оунівці. Але щоб це знати, потрібно вивчати історію СРСР і Німеччини не за підручниками, пропонованими Москвою, а за джерелами, які тодішнє Кремльське керівництво всіляко приховувало не лише від нас, а й від народів усього світу. А з тих табуєваних джерел стало відомо таке.

Згідно з Версальською угодою (червень 1919 року), Німеччина, що розв’язала Першу світову війну і зазнала в ній поразки, втратила 67,3 тис. квадратних кілометрів території в Європі і всі свої колонії. Їй заборонялося мати авіацію, підводний флот, великі броньовані надводні кораблі, випускати літаки й дирижаблі, броньовики й танки, а також виробляти хімічну зброю.

Крім того, вона повинна була сплатити державам Антанти багатомільйонну контрибуцію. Першим пожалів “беззахисну” Німеччину В. І. Ленін. Виступаючи 1920 року на нараді голів районних, волосних і сільських виконавчих комітетів, він назвав Версальську угоду грабіжницькою.

Виснаженою війною й ізольованою від світу була і Росія, в якій ще й до того панував червоний терор і починався перший голодомор. Але Росію Ілліч чомусь не жалів. Навпаки, на людях проводили експеримент з утілення в життя програми побудови соціалізму, а згодом — комунізму. Росія мала вибір, бо могла укласти договір із Заходом, але завдяки наполяганням червоного вождя № 1 надала перевагу Німеччині, яка, не маючи вибору, охоче пішла на зближення з учорашнім своїм ворогом. Обидві сторони розпочали співробітництво на основі рівноправності, взаємних інтересів, з урахуванням спільних ворогів і за взаємної поваги. Використання суперечностей у капіталістичному світі для розвитку відносин із Німеччиною відповідало зовнішньополітичному курсові, розробленому ЦК партії більшовиків під безпосереднім керівництвом Леніна. Біля витоків Союзу з Рейхсвером (так тоді називалися збройні сили Німеччини) стояли вищі партійні державні дія-

чі, відомі воєначальники, керівники ГПУ й різних наркоматів. Зокрема В. І. Ленін, Л. Д. Троцький, М. В. Фрунзе, Ф. Е. Дзержинський, Й. В. Сталін, В. В. Куйбишев, К. Є. Ворошилов, М. М. Тухачевський, А. І. Єгоров, Л. І. Уборевич, І. Е. Якір та інші. У зв’язку з хворобою Леніна в 1922 році процес активної взаємодії між СРСР і Німеччиною розвивався вже без нього. Хоч не слід забувати, що ще при ньому була спроба завести революцію в сусідню Польщу, оскільки остання служила опорою Версальської системи, бо саме через її територію потрібно було таємно

“Гітлер — це війна!” — застерігав вождь німецьких комуністів Ернст Тельман. А Сталін 1939 року підписав із Гітлером договір про ненапад, і Радянський Союз в очах світової громадськості став загарбником, як і фашистська Німеччина, під чоботом якої була вже вся Європа. Сталін це негайно підтвердив, загарбавши Західну Україну, Західну Білорусь, Молдавію й Прибалтику. Війна з сусідньою Фінляндією теж була розв’язана з вини сталінського уряду. У загарбаних регіонах розпочалися пошуки “ворогів народу”, масові репресії та депортації населення в далекі

ротібу за державну самостійність України. Отже, метою УПА та ОУН було створення Української Суверенної Соборної Держави, а не служіння московським чи берлінським загарбникам. Про це свідчать архівні документи і спогади сучасників тих подій.

Так, наступного дня після нападу фашистської Німеччини на СРСР від бандерівського революційного проводу ОУН Володимир Стахів вручив канцелярії Німецького Рейху документ такого змісту: ОУН бореться за Українську Суверенну Соборну Державу, за визволення поневолених Москвою на-

Наведені тут документи ОУН та Німецького командування свідчать з одного боку про безкомпромісну боротьбу ОУН проти німецьких окупантів за незалежність України, а з другого боку — про жорстокий наступ німецьких окупантів на український національно-визвольний рух. Це було 1941 року. А ось кілька документів пізнішого часу.

Уривок із листівки ОУН (березень 1943 року): “Українці! Увесь світ у вогні нової війни. Імперіалістичні держави вступили в безпощадну загарбницьку війну. Їхня мета — всесвітнє панування, вони йдуть морем крові безвинних народів...”

Ми хочемо боротися за такий порядок, при якому ніколи більше не було б голоду. Ми боротимемося за незалежну Українську Державу, яка захистить населення від знищення. Ми боротимемося за Українську Державу, в якій народ буде господарем своєї прадідівської землі”.

З німецької листівки проти ОУН (червень 1943 року): “Слухай, український народ! Москва дає накази ОУН! З таємних наказів і листівок, що потрапили нам до рук, видно, що кремлівські жиди стоять у зв’язку з ОУН, яка нібито воює проти більшовизму. В проводі ОУН сидять агенти Москви, що отримують і виконують накази кровожадного Сталіна... ОУН і більшовизм — це одне, тому мусять вони бути знищені”.

Зі звернення Президії Верховної Ради УРСР, Київ, 12 січня 1944 року: “...Таким чином українсько-німецькі націоналісти хотіли послабити наш народ у боротьбі, роз’єднати наші сили, нацькувати брата на брата. Не дайте їм обдурити себе! Знищуйте цих шахраїв — агентів німецьких загарбників!”

Українсько-німецькі націоналісти насправді є спільниками Гітлера. Будучи агентами гітлеризму, українські націоналісти хочуть перетворити Україну на колонію німецького імперіалізму, а український народ — на рабів німецьких баронів і поміщиків.

Голова Президії Верховної Ради УРСР М. Гречуха.

Голова Ради народних комісарів УРСР Л. Корнієць.

Секретар ЦК КП(б)У М. Хрущов”.

Ось так оцінювали діяльність ОУН і УПА ті, хто допоміг Німеччині озброїтися, прийти в ній до влади фашистам і довгі роки співпрацювати з ними.

Так в умовах нечуваної брехні Українська Повстанська Армія, що налічувала у своїх лавах за різними оцінками від 40 до 200 тисяч воєводей, вела нерівну боротьбу на два фронти — проти фашистських окупантів і проти московських берієвських катів.

Тодішній Нарком Внутрішніх справ України генерал В. С. Рясной, який у 1943 році командував 56-тисячним корпусом внутрішніх військ по боротьбі з бандерівцями, згодом писав: “Оуновцы досаждали фашистам и красным, не зря сам Бандера сидел в это время в гитлеровской тюрьме, а после войны его найдет в Мюнхене с помощью своего агента Сталин”.

Сподіваюся, що після прочитання цієї статті ні в кого не повернеться язик сказати, що ОУН і УПА допомагали фашистам. Вдячний Президенту України В. А. Ющенку, який своїм Указом захистив права цих справжніх героїв України.

● **Станіслав ЗАХАРУК**, голова Тульчинського осередку “Просвіти” ім. Т. Г. Шевченка, відмінник освіти України

ТО ХТО Ж ДОПОМАГАВ НІМЕЦЬКИМ ФАШИСТАМ?

перевозити військових спеціалістів, перебраних у цивільний одяг із підробленими документами, різні вантажі, техніку, гроші тощо. Але експорт революції не вдавсь. Польський народ не захотів ставати під її червоне знамено. Це значно ускладнило відносини між Москвою й Берліном, але не зупинило їх. Співробітництво обростало новими ідеями. Росія одержувала іноземний капітал і технічну допомогу, за рахунок цього могла підвищувати свою обороноспроможність, а Німеччина — право мати на території Росії таємну базу для нелегального випуску зброї, насамперед танків і літаків. Навесні 1922 року між Німеччиною і СРСР було укладено таємну Рапальську угоду, згідно з якою на його території в обхід Версальським заборонам будувалися спільні військові підприємства, аеродроми, танкові й авіаційні школи. Саме на території СРСР з 1922 до 1933 року навчався цвіт майбутнього фашистського вермахту. Саме тут кували свою бойову майстерність майбутній генерал-полковник бронетанкових військ і командувач танковою армією в 1941 році на радянсько-німецькому фронті Герман Гудеріан і майбутній головнокомандувач фашистськими люфтвафе Герман Герінг. А загалом без перебільшення можна сказати, що фашистський меч кувався в СРСР.

Командування Червоної Армії посилало своїх командирів на навчання до Німеччини. В різні часи там побували: Тухачевський, Уборевич, Якір, Єгоров, Корк, Федько, Белов, Баранов, Примаков, Лацис та інші. Пізніше, в 1937–1938 роках, усі вони будуть репресовані й знищені за підозрою в зраді Батьківщини. Репресовано буде понад 30 тисяч командного складу Червоної Армії. Адольф Гітлер, який прийшов до влади 1933 року, зміцнював свої збройні сили за допомогою СРСР, а Сталін робив усе, щоб послабити Червону Армію.

До речі, прийти до влади колишньому євреєтору Адольфу Гітлеру теж допоміг Сталін. І це підтверджують факти й події. Після смерті Леніна у статті про міжнародне становище заявив, що соціал-демократи в Німеччині ніякі не борці проти фашистів, а їхні брати-близнюки. Почалася шалена боротьба німецьких соціал-демократів проти комуністів, яка закінчилась тим, що під час виборів до рейхстагу в 1933 році фашистська партія отримала 12 мільйонів голосів, комуністи — 6, соціал-демократи — 7. Якби ці дві партії йшли в одному блоці, отримали б 13 мільйонів голосів і фашизм не пройшов би.

Фото О. Литвиненка

простори Сибіру. Особливою жорстокістю відзначалися берієвські енкаведисти в Західній Україні. Репресіям і депортації підлягали насамперед активісти, інтелігенція, священнослужителі й навіть місцеві комуністи. Було знищено майже всю компартію Західної України. Зважмо, що фашисти не вбивали своїх однопартійців. Отже, є підстави вважати, що більшовизм — це більш звироднілий рух, ніж фашизм.

Масові розстріли невинних людей стали причиною того, що ті, кому пощастило вціліти й йшли в ліси, створювали загони й чинили такі самі жорстокі акції, але не стосовно мирного населення, а стосовно завоєвуваних — катів Українського народу. З таких розрізнених загонів і виросла Українська Повстанська Армія. УПА з 1943 р. стала загальнонаціональною позапартійною збройною силою. Політичне керівництво національно-визвольної боротьбою українського народу здійснювала Українська Головна Визвольна Рада (УГВР) — всеукраїнський представницький орган, своєрідний передпарламент, який об’єднував усі політичні сили на бо-

родів Східної Європи й Азії. Далі в документі йшлося про те, що ОУН вестиме революційну боротьбу, незважаючи на ті зміни, які відбулися на терені Східної Європи з початком Другої світової війни. Це був відвертий натяк на те, що ОУН не збирається співробітничати з новими господарями на території України.

У відповідь на цю зухвалість керівництва ОУН німецьке командування 5 липня 1941 року заарештувало Бандеру і ще кількох авторитетних проводників. Їх вивезли в Берлін для подальших допитів. А 15 вересня 1941 року були вчинені масові арешти бандерівців. Сотні борців опинилися в тюрмах і концтаборах. Ці репресії не зупинили боротьби патріотів за самостійну Україну. І тоді 25 листопада 1941 року з’являється документ № 7, яким німецьке командування попереджає поліцію безпеки і СД, що Рух Бандери готує повстання у рейхскомісаріаті України з метою створення Незалежної України. А тому всі активісти Руху Бандери повинні бути негайно закатовані й після ґрунтового допиту таємно розстріляні як грабіжники.

ІСТОРІЯ І СУЧАСНІСТЬ

ТО ХТО Ж «ПОСОБНИК»?

Ліві політичні й промосковські сили завжди виступають проти патріотів України та її незалежності. Воїни УПА віддавали своє життя за незалежну соборну Україну, а симоненківці та вітренківці вважають їх ворогами.

Нещодавно на телеканалі “1+1” П. Симоненко назвав вояків УПА “пособниками фашистів”.

“Пособниками фашистів” були комуністи, а не українські націоналісти і воїни УПА.

За Версальським мирним договором, укладеним 1919 року між державами-переможницями (Великобританія, Франція та Італія) з однієї сторони і Німеччиною — з другої, Німеччині заборонялося мати армію більше 100 тисяч осіб, повітряний і морський флоти, танки та важку артилерію.

Коли ленінська концепція світової революції не спрацювала, комуністи вирішили готувати нову війну. Вирішено було підготувати до війни Німеччину, бо Ленін вважав, що в ній найреволюційніший робітничий клас. Вождь пролетаріату особисто дав завдання Держинському, щоб він підшукав місця для таємної підготовки німецьких офіцерів та полігони для випробовування німецької зброї. Цю злочинну справу продовжив Сталін.

СРСР постачав Німеччині матеріали для виготовлення танків, листовий матеріал для побудови літаків. У Радянському Союзі готували німецьких льотчиків.

Після підписання радянсько-німецького договору про ненапад і “Пакту Ріббентропа-Молотова” 1939 року в газеті “Правда” було фото, як Сталін при Ріббентропові і Молотові, піднявши руку з чаркою, сказав тост і випив за здоров’я Адольфа Гітлера.

1939 року мого дядка на кілька місяців було призвано до лав Червоної Армії. Військова частина, в якій він служив, вступила на територію Польщі. Повернувшись додому, дядко багато розповідав, як населення західних областей України радо, з хлібом і сілню зустрічало радянські війська. Та комуністичні органи НКВС взяли за свою справу — класову боротьбу: арешти, розстріли невинних людей, вивіз сотень тисяч українців “в отдаленные, труднодоступные места СССР”.

Зазнавши “ласки” від поляків, радянських комуністів і німців, ОУН створила УПА, яка воювала за самостійну Україну.

Пам’ять береже події початку війни. Німці просувалися на схід майже без боїв. 30 червня 1941 року на зборах представників українських партій у приміщенні львівського товариства “Просвіта” волею українського народу Організація українських націоналістів під проводом Степана Бандери проголосила відродження Української самостійної держави. Слідом за фронтом ішли похідні групи ОУН, встановлюючи адміністрацію Української самостійної держави. Це була справді рідна влада.

У моему селі Спичинцях, що розкинулось у верхів’ї річки Рось, була утворена сільська організація українських націоналістів. Був яскравий спалах національного життя. Та недовго проіснувала українська влада, бо це суперечило загарбницьким планам німецько-фашистських окупантів. У жовтні 1941 року гестапо почало арештовувати українських діячів національно-визвольного руху. Всі вони були страчені. Розстріляли й членів ОУН, моїх односельців: Петра Салюка, Михайла Мороза, Бориса Бачинського, всього шість чоловік. Тому мене ніхто не переконає, що українські націоналісти співпрацювали з німцями або були, як казав П. Симоненко, “пособниками фашистів”. Інших сподвижників української національної ідеї могло села після вигнання німців спіймали енкаведисти і також розстріляли.

Комуністична партія України працює проти своєї держави, служить іншій країні. Вона давно заслужила, щоб її заборонили як антидержавну організацію. Доки буде існувати і діяти КПУ — єдності українського суспільства не буде.

Вояки УПА взяли за зброю, бо знали, який це визволитель. Дивна у комуністів позиція: вони мають право арештовувати, розстрілювати, катувати, депортувати. А іншим захищатися зі зброєю в руках — зась.

Весь світ визнав УПА воюючою стороною. А рідна держава, її парламент протягом п’ятнадцяти років незалежності не можуть визнати, що вони були борцями за волю України.

● **Микола ГНАТИШ**, смт. Калинівка Васильківського р-ну Київської обл.

РЕЗОНАНС ПУБЛІКАЦІЇ

Шкода, що в “Слові Просвіти” (ч. 35, 2006 р.) у статті “Києве... чий?” Т. Гаврилюк (він чи вона?) не вказав(-ла) повних прізвищ згаданих у статті журналістів К. і З., так само як і тих газет і радіоканалу, де вони сіяли нерозумне, недобре і, хоча й давнє, але, сподіваюся, все-таки не вічне. Якби не те, то можна було б спробувати відповісти їм на їхньому ж інформаційному “полі”. А так — уклінно прошу надати можливість відповісти їм за допомогою вашої газети.

Але відповіді хочу не своїми словами, а словами Володимира (Зеева) Жаботинського. Набуток цього видатного діяча не лише єврейської, а й світової національної думки дуже помічний для свідомих українців. Недарма в нас стали такими популярними деякі його твори в 1988—1992 рр. Але то були твори, де Жаботинський відкрито висловлював симпатії до українців і їхніх національно-визвольних змагань. Однак і твори Жаботинського, присвячені рідній єврейській тематиці, багато в чому виявляються придатними й для українських проблем — варто тільки замінити слова “євреї”, “єврейське” на “українці”, “українське”. Як-от, наприклад, у творі “Язык просвещения” (цитую за виданням: “Моше Бела. Мир Жаботинского”. — Іерусалим-Москва, 1992):

“Многие и многие из моих сверстников (ідеться про євреїв — *Л. В.*) выросли в ассимилированном окружении. Родители учили их ощущать себя русскими, учитель прививал им любовь к “нашему” Пушкину, к “нашей” русской речи... Железными цепями привязаны они к чужой культуре... Когда запросит их душа той неизъяснимой радости, которую приносит ей чтение, рука их непроизвольно тянется к полке, где стоят книги на чужом языке, и проникает в их душу этот язык снова и снова... Ибо взгляды изменились, ...сменилась вся шкала ценностей, но **язык**, язык, которым **отравили** (яке чудове слово! — *Л. В.*) меня мои учителя — он всемогущ и всепроникающ!”

СЛІДАМИ НАШИХ ВИСТУПІВ

ЩО ВИСВІТЛИЛА ПОЖЕЖА?

Пишу ці рядки під враженням розповіді про пожежу в Пирогові.

Це повідомлення про чергове вбивство душі нашого народу і нашу “безхребетну” толерантність до всякого неподобства. Саме це є причиною такого розгулу українофобства, який спостерігається нині. І жодні молитви не допоможуть, якщо ми активно не піднімося проти найменшого неподобства на нашій землі, аби вона стала колись-таки своєю. Думаю, що багато свідомих українців поставили б підписи під вимогою ведення слідства на вищому державному рівні й покарання директора за проявлене злочинне ставлення до виконання своїх прямих обов’язків. Мабуть, не лише він причетний до всього, що руйнує Музей уже давно. Варто було б назвати ще й тих чиновників, які “перекривали дихання” діяльності Музею хоча б за роки “незалежності”, а фактично неоголошеної війни.

Але повернімося до статті “Києве... чий?” Т. Гаврилюк слушно бідкається, що творчість І. Куприна, В. Некрасова, М. Булгакова тощо “потужно резонувала в домінуючій у Києві російській культурній атмосфері (а головне — поза Києвом, поза Україною, що ще більшою мірою ставила українських письменників порівняно з ними в гірші умови — *Л. В.*), тоді як резонанс творчості М. Лисенка чи Лесі Українки тут обмежувався ще вужчим, ніж нинішнє українське культурне гетто, колом українськомовної інтелігенції”. І

ЧУДО ТВОРЦЯ — НАЦІЯ

це спонукало й спонукає деяких непересічних (а пересічних — ще більшою мірою!) літераторів (і журналістів також) писати російською, а в історії та сучасному культурному житті Києва заціклюватися на всьому російському, “впритул не помічаючи”, як то робить журналіст К. А ось що писав Жаботинський у статті “О евреях и русской литературе” (читач може зробити вищезазначену заміну євреїв на українців):

“Он может писать для русской публики, это гораздо заманчивее — и аудитория неизмеримо больше, и жизнь шире, многообразнее, богаче. Искусение слишком велико...” Жаботинський констатує реальність, однаково сумну для євреїв і українців, а далі — рекомендації, як до цього ставитися і як жити: “...Покинули нас в такой неслышанной бездне и перетанцевали на ту сторону к богатому соседу... Вы ушли к богатому соседу — мы повернем спину его красоте и ласке; вы поклонились его ценностям и оставили в запустении нашу каплицу — мы стиснем зубы и крикнем всему миру из глубины нашего сердца, что один малыш, болтающий по-древнееврейски (або ж по-українськи — *Л. В.*), нам дороже всего того, чем живут ваши хозяева от Ахена до Москвы. **Мы преувеличим свою ненависть**, чтобы она по-

могла нашей любви, мы натянем струны до последнего предела, потому что нас мало и нам надо работать за десятерых, потому что вы сбежали и за вами еще другие сбегут по той же дороге. Надо же кому-нибудь остаться”... (И. Недова. Вехи жизни. З. Жаботинский. Избранные произведения. — Иерусалим—Москва, 1991. — С. 244—246).

А ось як “відповідає” Жаботинський журналістові З., який стверджує: “Аплик будь-якому місту, що його зробили столицею незалежної держави”. Жаботинський вважає інакше (як і ми, чи

національних меншин — тобто зрівнює гостей із господарем! Бо ж кожна національна хата мусить мати націю-господаря, а нацменшини — то гості. Усі гості повинні бути рівноправними між собою — але ж не з господарем! Кожен гість десь має власну хату, де вже він господар, а всі решта — гості. У цьому справжня рівноправність народів: кожен у своїй хаті такий самий господар, як сусід — у своїй. І коли один дуже зарозумілий гість вимагає рівності з господарем, то він тим не тільки зневажає господаря, а й виви-

щує себе над рештою гостей. Ось що пише Жаботинський у статті “О пустословии”:

“...Лет через сто каждое государство будет многонациональным, или федеральным, или чем-то в том же роде. И вместе с тем ничто не помешает каждому государству с каким-то определенным национальным большинством оставаться действительным национальным государством этого национального большинства; и никакое равноправие одного, двух или трех национальных меньшинств (даже если они будут хранить как святыню свой национальный характер) не сможет помешать тому, чтобы каждое государство (какую бы конституцию оно не имело) продолжало оставаться национальным государством своего национального большинства” (М. Бела. Мир Жаботинского. — с. 27—28).

Уже за одну таку оцінку нації кожен націоналіст будь-якої нації повинен визнати Жаботинського за свого! Цікаво, що б казав Жаботинський про таке облудне потворне творіння аж ніяк не Творця, а Диявола, як “політична нація” (за життя його до такого, здається, ще не думалися). Теорія “української політичної нації”, по-перше, відмежовує українців в Україні від діаспори, змушує ставитися до останньої як до чужинців, по-друге, позбавляє етнічних українців на своїй етнічній території будь-яких преференцій порівняно із представниками

● **Левко ВІТЕР**, м. Дніпропетровськ

САШКО + НАДІЯ ІВАНІВНА = 3 КЛАС

Великоустівський хлопчик Сашко Мовчан часто за однією партою сидить з учителем. Ні з ким йому більше сидіти, бо він у класі — один.

Вчиться Сашко за звичайною шкільною програмою. Урок триває 40 хвилин. Чи легко йому та вчителю?

— Багато хто помилково думає, що чим менше дітей у класі, тим легше навчати. Навпаки, — каже вчителька Надія Зубар. — Гру провести не можна, бо дитині ні на кого рівнятися. Розумове навантаження велике — Сашкові доводиться відповідати на всі запитання без відпочинку. Дитина вже за три уроки втомлюється. Єдиним позитивом є те, що карток та інших індивідуальних матеріалів треба готувати менше.

Якби в одній кімнаті ще не навчався 2-й клас, то хлопчику взагалі було б не весело. А так виховні години — всією початковою ланкою, свята — теж, уроки малювання, фізкультури, праці — разом.

Такий випадок у Великоустівській школі Сосницького району у вчительки Надії Зубар не перший. Павло Бобир, тепер уже учень 9 класу, навчався в початкових класах теж один! Тому досвіду роботи з такими класами Надія Іванівна вже набула. І знає, як казати Сашкові, щоб він порівнював свої успіхи: молодць або великий молодець!

● **Світлана ДУШИК**, Сосницький район Чернігівської обл.

ЧИМ Є ДЛЯ НАС ФРАНКОВІ НАСТАНОВИ

Цього року українська громадськість святкувала 150-річчя від дня народження письменника, вченого, видатного діяча — Івана Франка. Було б добре, якби люди не тільки читали його праці, а й виконували ті настанови, які залишив для нас митець.

Своїми думками з нами поділилася начальник управління культури й туризму Львівської обласної державної адміністрації Галина Дорошук.

— Усі ми розуміємо, що нині не до святкування, просто сьогодні є шанс, є можливість глибше проаналізувати процеси, які відбуваються у нашому суспільстві, з'ясувати, наскільки ті, хто мав би відповідати за реалізацію постанов Франка, прагнуть і таки роблять щось у цьому напрямі, в напрямі поступу...

— *Це слово, яке Іван Франко дуже часто вживає у своїх працях, слово, яким означає подальшу ситуацію в боротьбі за майбутню Україну.*

— Зокрема в праці “Що таке поступ?” Та я б продовжила: є нині час найвищий, як кажуть, з'ясувати, який спадок ми отримали, чим є Франкові настанови для нас. А найголовніше, якщо ширше, — нам належить навчитися користуватися тим спадком, що нам залишили видатні українці.

— *Я б тут, крім Івана Франка, згадав Тараса Шевченка, Михайла Драгоманова, Лесю Українку. На жаль, навіть наша інтелектуальна еліта недостатньо знайома з багатогранною творчістю Івана Франка, як, до речі, й інших найбільших мислителів.*

— Гірко нині про це говорити, але мусимо. Адже видатні українці залишили нам ціле багатство, а ми або не вміємо, або не хочемо (чи й не знаємо його) ним користуватися. Через дії, які відбулися у Нагуєвичих та Львові, хочемо привернути увагу і галичан, і гостей, і влади до Франкового світогляду, до ідей, висловлених ним у публіцистичних працях, скажімо, крім уже згаданої, — “Поza межами можливого”, “Одвертий лист до галиць-

кої української молодіж” чи “Де-що про себе самого”.

В оперному театрі під час Уро-чистої академії, присвяченої 150-річчю від дня народження Івана Франка, прозвучала нова кантата Віктора Камінського на слова Каменяра — “Благодатна пора наступає”. Ця кантата написана спеціально за віршами “Україна”, які не користувалися популярністю за радянських часів. Надихнули нас на включення цього твору виступи хорових колективів сільських Народних домів. Маємо не скінити, не плакати, а працювати і єднатися в праці для блага України. Тим часом у нашому суспільстві панує розбрат. Його сіють між нами, а подекуди й самі його розпалюємо. Хтось із цього тішиться. А ми — остаточно — не матимемо вільної держави, якщо не будемо єдині в

своєму баченні подальшого розвитку України.

Ми, на жаль, не хребетні, ми не мішні. Тож мусимо себе зміцнювати, будувати себе. Через те на концерті, після згаданої кантати, ведучі нагадали присутнім і десяткам тисяч телеглядачів пророчі слова Івана Франка з праці “Одвертий лист до галицької української молодіж”. “Перед українською інтелігенцією відкривається тепер... величезна дійова задача — витворити з величезної етнічної маси українського народу **українську націю**, суцільний культурний організм, здібний до самостійного культурного й політичного життя, відповідний на асиміляційну роботу інших націй, відки б вона б не йшла...”

— *То біда ще й нині для української нації: ми досі не відпорні на*

асиміляцію, причому хоч як це прикро і страшно, — навіть у себе вдома, на своїй землі. Нас привчили до думки про “власну відсталість і вторинність”, — констатував Іван Дзюба, — а насправді, якщо дати собі зусилля краще себе пізнати, виявиться, що ми набагато діяло-спроможніші й цілісніші, ніж це нам зазвичай здається... Українська культура zdeформована, тому розглядається як нецілісна... Обов'язок діячів української культури в умовах свободи відновити її цілісність”.

— Абсолютно згодна з Іваном Михайловичем Дзюбою. Справді, обов'язок працівників культури — поживати культурне життя в Україні, зцілити її культуру, з'єднати її в одне ціле.

Але я ще хотіла продовжити думку Франка: “Наш голосний, фразеологічний та в більшій частині неширий, бо ділами не попертий патріотизм мусить уступити місце поважному, мовчазному, але глибоко відчутному народолобству, що виявляє себе не словами, а працею”. А ще, пам'ятаєте, Каменяр говорив: нехай пропаде ім'я моє, лишень була б незалежною і вільною Україна.

— *Маю, можливо, провокаційне запитання: як Ви вважаєте, чи влада в Києві й на місцях проявляє в незалежній уже Україні не фразеологічний, а справжній патріотизм?*

— Нехай би кожен собі поставив це запитання, бо, врешті, все залежить і від кожного з нас. Кожен на своєму місці має відповідати працею за ідеали та ідеї, які були задекларовані ще понад сто років тому.

● Спілкувався
Богдан ЗАЛІЗНЯК

«ОГОЛЕНА САМОТНІСТЬ» ПОЕЗІЇ

Нещодавно у видавництві “Просвіта” з'явилася поетична збірка “Оголена самотність” Олеси Мудрак. Ця юна дівчина — поет, а тому внутрішньо самотня, для багатьох незрозуміла. Але насамперед поет — провідник вищих світів та енергій, який працює з найнебезпечнішою річчю у світі — мовою у стані первісного зародку, мовою ембріональною та несформованою. Поет, як писав Гадамер, працює із *прамовою*, формуючи слово поезії за божественним мовним взірцем. Про поетичну функцію мови писав й інший учений Роман Якобсон у праці “Лінгвістика і поетика”. Поезія — це прамова, хаотичний набір енергетичних атомів, що має у глибинах заряд правди та предковинної, архаїчної краси.

*Над чеканням
Набралий причал:
Уся молодість світу
Спить у лоні води —
Недоторканий міф.*

Олеся Мудрак не шукає масового читача. Поетка вибрала життя на перекир. Що ж, має на це право, право бути такою, якою хоче, без зайвих виправдань і пояснень. Її поезія тримає в собі код української культури. Нова збірка “Оголена самотність” — поезія, а не фальшивий наратив, спрямований на підкуп мас. Голос Поета не може вклатися в канони і правила, наприклад, тої самої системи української сучасної літератури.

*Фонендоскопом
дошу прослуховуєш
З мене дихає степ.
Стиплером блискавки
скріплюєш
Почуття сакральні...*

Поезія Олеси Мудрак в новій збірці — це пристрасть внутрішнього світу жінки-стихі. Це слово пристрасне й відверте, молоде, енергійне, сміливо-зухвале та лірично-слабке водночас.

*Століття мед розніжено-гіркий
Господь збирає
у часу пелюстках.
Вночі розбила місяць об зірки...*

*Таки розбила:
Стогнуть світла друзки.
Поезія із присмаком еросу — це вже виклик. Але все у світі матерії має полярне визначення... Світ, культура, література — це біном, як свого часу визначила вчений зі світовим іменем Оксана Пахльовська... Ерос і танатос — скільки спільного в цих кодах нашого глибинного, архаїчного “я”. Саме в такому поєднанні вибудовано систему “Квітів зла” Шарля Бодлера, який виводив природу жінки зі світу інфернального. Або й у системі Миколи Хвильового.*

*А мудрість жіноча
приймає в тіло трагедію,
і тіло вбиратиме кожен
замолений гріх.
У вічність летитиму,
криком здригаючись “Де ти є?”
І сльози мої потойбічні
тектимуть зі стріх...*

Творчість Олеси Мудрак “детабуювала”, “деміфологізувала” і саме почуття кохання. Але за цими відвертими еротичними візіями важливо побачити глибший зміст, філософську схвильованість перед тим світом, який “оголює” кохання. Важливо відчутти момент фатального переходу крізь ерос у сфери людського несвідомого, у глибини самоті. Споживацьке суспільство сьогодні втратило здатність відчувати слово.

Але повернімося до теми відвертості кохання поезії Олеси Мудрак. Французька письменниця і теоретик перших романтиків Жермена де Сталь ще на початку XIX століття сформулювала в одному із трактатів той комплекс любовних відчуттів, який значно пізніше дослідники літератури назвуть “міжнародним кодом романтичних переживань”: “...за коханням — небуття. І це переконання змушує думати про смерть навіть у найшасливіші миті кохання. Тільки люди, здатні накласти на себе руки, можуть із деякою часткою здорового глузду спробувати піти цим великим шляхом щастя. Але ніщо не може відродити потягу, таємницею якого володіє інший...”

Яке може бути у світі засіб від такого страждання? Мужність убити себе... Ось це і справді означає померти...”

*Гарячий сніг пашить
в лавині ночі —
на цвинтарі ховаю
біль єства,
мої зіниці впали в Ваші очі
і грають в карти:
два на два.*

Не можна зводити еротичні мотиви творчості Олеси Мудрак до вульгарного фізіологізму через брак розуміння внутрішньої суті естетики поетично оспіваного кохання. Згадуваний уже Мішель Фуко писав: “Наразі в нашому суспільстві важлива тільки фізична краса. Тільки тіло має значення. Серце, характер, темперамент, — все, що складає особистість, усе, що робить її унікальною, вже не так важливе. Одна людина більше не прагне пізнати душу іншої, оскільки не прагне до любові. Сучасна атмосфера еротичності призводить до того, що фізичне важливіше від духовного. Глибоко людські стосунки, закоханість зникає. Залишається тільки оголена сексуальність”. Фуко писав про занепад принципів естетики духовного, чуттєвого в нашому суспільстві.

*Віч-на-віч з пеклом:
очі на вокзалі
(накрила ніч кабанячим крилом),
кров
із лютневих зір —
в мой печалі,
плюсочке на оголений фантом.
А кінь епохи чавить пракопитом,
у Бозі
родяться людина
та весна.*

Українська література може претендувати на світову тільки в разі серйозної ревізії її “фундаментальних” складових. Чи всі читатимуть у XXI столітті, наприклад, “Хіба ревуть воли...” Панаса Мирного та Івана Білика? Це запитання поставила Ліна Костенко під час “круглого столу” в Києво-Могилянській академії. І це не

спроба відмовитися від історичного контексту, від української історії. Навпаки, це спроба осмисленого прочитання української літератури, якщо ми і справді прагнемо до національної самоідентифікації, незалежної та демократичної держави. Річ у тім, що в українських анналах — сотні непрочитаних в українській літературі текстів, гідних читацької уваги. Україна має відкрити для себе Лесю Українку в повному розмаїтті її світового рівня драматургії, Івана Франка, маємо прочитати Володимира Свідзінського, Євгена Плужника, Миколу Хвильового.

Творчість Олеси Мудрак — це скло, на якому крізь слово зображено силует жінки, але за цим силуетом — вимір психології, естетики, філософії. Потрачувати її поезію як суто еротичну було б неправильно. Але в кожного є власний рівень художньої перцепції. В будь-якому разі цей вимір поезії — явище позитивне, бо в її поезії — українська концептосфера. І жінка поетичного буття Олеси Мудрак — українська.

*Скидають одяг-молодість
в траву
кам'яності баби чи вакханки...
Розкута, вільна,
виклична і бранка
степів —
іду, а п'яти простором ревуть...*

● **Дмитро ДРОЗДОВСЬКИЙ**, студент Національного університету “Києво-Могилянська академія”

БІЛА ПЛЯМА УКРАЇНСЬКОГО ФУТУРИЗМУ

Олег Ільницький. Український футуризм (1914—1930). Перекл. з англ. Рая Тхорук. — Львів: Літопис, 2003. — 456 с.

Одним із головних процесів в українській літературі за роки незалежності став перегляд літературного канону. Зокрема необхідно було реабілітувати, повернути в українську літературу цілі покоління митців, творчість яких з ідеологічних причин виявилася штучно видаленою з літературного процесу, приречена на цілковите забуття. Український футуризм як одне з найяскравіших явищ у вітчизняному мистецтві першої половини XX століття, й досі terra incognita для пересічного українця, відомого своєю аксіоматичною нехиттю до вивчення власної культурної спадщини. Однак і професійні мистецтвознавці, філологи, культурологи й усі, кому небайдужа українська культура, не можуть похвалитися тим, що мають цілісне уявлення про це явище. Наразі украї необхідним стало систематичне, цілісне дослідження, що могло б узагальнити й підвести підсумки футуристичній течії в українському мистецтві першої половини XX століття.

Книжка канадського літературознавця, професора Альберського університету Олега Ільницького — перша неупереджена спроба показати всебічний розвиток футуризму з історичного, теоретичного та літературного погляду від самих витоків (1914 р.) до його зникнення чи, точніше, знищення (1931 р.). Автор простежує витoki, розвиток і загибель цього непересічного явища, розглядаючи його в широкому європейському контексті. Окремими розділами цієї монографії є дослідження творчості таких митців, як Михайль Семенко, Гео Шкрупій, Олекса Слісаренко, Лесь Курбас, Дмитро Бузько, Леонід Скрипник, Юліан Шпол. Дослідник піднімає безліч дискусійних питань. Зокрема він наголошує, що необхідно зробити переоцінку внеску України, названої “коліською мистецької революції”, до розвитку світового мистецтва. До сьогодні значна частина культурних явищ Російської імперії ототожнюється у світі з російським мистецтвом, тоді як насправді є українським, грузинським, литовським, латвійським, польським тощо. Так сталося і з українським футуризмом. Саме в Україні зародилося чимало мистецьких рухів і видань, звідси походить низка видатних митців.

Український футуризм виростав із ранньомодерністських течій в Україні 1900—1910-х років і був відповіддю на них. Він демонстративно опирався злиттю з імперськими течіями і засвідчив прагнення подолати колоніальну залежність української культури. Футуризм запропонував нову модель українського мистецтва, що полягала у відмові від народництва і провінціалізму й визнанні європейської культурної моделі. Сучасники з тривогою реагували на виникнення радикальної мистецької течії, яка відкидала традицію та захопилася чаром екзотичного, виняткового, нового. Українське “добровільне” суспільство відразу піддало нову течію остракізму. Існування цього самотнього явища позначене тривалим конфліктом із обскурантистською публікою, невизнанням та осудом. У роки урядування Сталіна, після розпуску літературних організацій і централізації радянського письменства футуризм був приречений на загибель, а митці розділили гірку долю усіх “неортодоксальних”, які були засуджені до ув'язнення та страсти.

Монографія про мистецький переворот в українській культурі зацікавить не лише фахівців, а й усіх, кому небайдужа історія української культури. Книга здобула перше місце в номінації “Наукова перекладна література” в конкурсі “Форуму видавців — 2003”.

● **В. ЧУЧКО**

ТОЙ, ЩО УЗЯВ НА СЕБЕ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ДОЛЮ НАЦІЇ

Небіж Симона Петлюри, син його сестри Маріямни Степан Скрипник (Патріарх Мстислав) писав про цей період у житті майбутнього провідника нації: “Користаючись з великого авторитету серед товаришів, Симон неподільно володів їхніми душами та був негласно обраним провідником національно свідомого юнацтва, що вчилася тоді в полтавських школах...”

Шкільна влада вважала С. Петлюру за “непоправного мазепинця”, що в її очах було значно лагіднішим явищем, ніж вусатий і бородатий соціаліст”. (“Українське православне слово”, 1976, № 5).

Здавалося б, у відкритті дошки немає нічого надзвичайного, її ще 1991 року слід було повісити. Адже Симон Петлюра народився в Полтаві, саме тут під намулом зросійщення, нав’язуваного “дядьками Отчества чужого”, відчув міцну твердь материка на ім’я Україна.

Однак 15 літ кукобівське міське керівництво і низка кучмівських губернаторів, хто з хохляцькою хитрістю, хто з яничарською підступністю намагалися засунути справу вшанування Петлюри у якнайдальшу шухляду. Вони ткали павутину заспокоїливих слів, присипляючи громадськість, та без кінця інсували на перший план якісь інші, ближчі душі малороса проекти — на кшталт бездарного пам’ятника галушці.

Але час бере своє. Відсутність меморіальної дошки і пам’ятника Симонові Петлюрі у його рідному місті суспільною думкою вже сприймається як абсурд, ба, навіть непристойність.

І ось нарешті в області з’явилася влада, яка підтримала ініціативу громадськості, зокрема Товариства “Просвіта” та Народного руху України. Полтавська обласна держадміністрація виділила 5 тис. грн. на меморіальну дошку видатному державникові. Голова ОДА Валерій Асадчев, виступаючи на урочистостях із приводу її відкриття, сказав, що цим актом зроблено перший дуже важливий крок для того, щоб пізнати тих людей, які творили нашу історію:

— Симон Петлюра — це людина, яка в буремні роки стала на чолі боротьби за Українську державу; тоді як інші повтікали від цієї великої відповідальності, він узяв її на себе. Він був м’якою, інтелігентною людиною, талановитим публіцистом, але корінь у нього був козацький, він виходець із цієї української козацької землі.

Говорив голова ОДА і про ту абсурдну ситуацію, коли в Полтаві немає вулиці Симона Петлюри, а багато вулиць носять імена людей, чужих цій ворожій Україні:

— Що зробили Роза Люксембург, Карл Лібкнехт для Української держави? Чи знали вони взагалі, що існує Полтавська земля? Думаю, вони й гадки про це не мали. То чому маємо продовжувати увічнювати в назвах полтавських вулиць імена цих комінтернівців? Чому дехто й досі боїться імен діячів Української Народної Республіки? Уже згодні, що це були великі постаті. Але як доходить до того, що треба поставити пам’ятник, вулицю перейменувати, тут відразу ховаємося у великий чеховський футляр: “Как бы чего не вышло”. То виходьмо з цього футляра! У Полтаві має постати пам’ятник Симонові Петлюрі, і нам соромно буде, якщо цей пам’ятник першими поставлять в іншому місті. Бо він тут народився. Можливо, тому, що ми 15 років боялися на-

ПЕТЛЮРА ПОВЕРНУВСЯ В АЛЬМА-МАТЕР

У дні відзначення 15-ої річниці Незалежності України в Полтаві відбулася непересічна подія: на приміщенні Державної аграрної академії (колишньої духовної семінарії) відкрито меморіальну дошку на честь Голови Директорії, Головного Отамана Військ УНР Симона Петлюри, який тут навчався у 1895—1901 роках і вже тоді був, як засвідчили його сучасники, “провідником українського руху”, членом Революційної української партії. Симон Петлюра був найактивнішим серед тих семінаристів, які вимагали введення до програми українознавчих предметів, звільнення жорстоких наглядачів, скасування в закладі системи шпигунства, яка так контрастувала з діяльністю прогресивних викладачів цього закладу, а головне — з Божими заповідями.

лежним чином пошанувати Симо-на Петлюру, в нас і немає таких постатей в уряді?..

“ТИ ЯВИШ СВІТЛИЙ ОБРАЗ ПРАВНОЇ ДЕРЖА- ВИ ДЕМОКРАТИЧНОЇ”

Для голови Полтавської обласної організації Всеукраїнського товариства “Просвіта”, колишнього політв’язня, “нашоукраїнця” Миколи Кульчинського відкриття меморіальної дошки Симонові Петлюрі — це увінчання праці багатьох полтавців, які започаткували в нашому місті Петлюрівські читання, які берегли світло життя й діяльності Симона Васильовича. Микола Кульчинський нагадав про подвиг тих полтавців, котрі в 70-ті роки підняли український прапор на вежі біля мосту неподалік Київського вокзалу. До речі, письменник Петро Петрович Ротач засвідчує, що його й інших дисидентів у 70-ті роки катівні допитували з приводу появи національного стяга на будівлі Краєзнавчого музею. Ці факти вимагають дослідження, адже герої, які вчинили ці подвиги, не повинні залишатися безіменними.

Відкриваючи дошку Симонові Петлюрі, Полтава вклонила подвигу того покоління своїх синів, яке навесні 1917 року завітало її синьо-жовтими прапорами, підтримало Центральну Раду, захищало Українську Народну Республіку. Юнаки з Кадетського корпусу, яких виховували бути підпорками Російської імперії, масово переходили на бік Центральної Ради.

— Усі, хто мав серце, усі, хто мав душу, не був зламаний імперією, не піддався, за словами Грушевського, “пеському обов’язку перед Москвою”, підтримали УНР. І ті слова, з якими звертався до них Симон Петлюра, актуальні і сьогодні, — сказав Микола Кульчинський.

Він повідомив про намір просвітян видати великим накла-

дом лист Симона Петлюри до генерала-хорунжого Миколи Удовиченка. Сьогодні він звучить суперактуально. Ось хоча б ця заувага Симона Петлюри про тогочасних партійних лідерів: “Вони партійні інтереси ставили вище державних, персональні моменти вище загальних... Партійна зацікавленість все заздрала, все запліднювала: дійшло до того, що мені не давали грошей на організацію Коша Слобожанської України. Я бачив, що українські партії мають силу революційну, деякі розкладову, а творчої, організаційної не мають. Я бачив, що вони не усвідомили собі головного: чи Україна як самостійна держава повинна в своїй закордонній політиці спиратись на Європу чи на Москву — Азію? Виявилось, що азійська спадщина в нас — занадто ще сильна...”

Надзвичайно актуальні думки Симона Петлюри про державний апарат, висловлені в цьому листі: “треба шукати тих, хто чорною роботою державною уміє творити певні реальні цінності”; що важливо зберегти ідею державності й повагу до уряду: “Я кілька разів міг би успішно “розганяти уряди”, але не робив цього, бо гадаю, що, особливо в молодій державі, це привело би до внутрішньої деморалізації”.

А ось і відповідь сьогочасним сепаратистам: “Основою державності повинна бути Центральна Україна — Наддніпрянина, а не периферія, частина її”.

Заступник голови Полтавської облради Петро Ворона нагадав, що серед діячів Центральної Ради третина була полтавцями, і серед тих, хто продовжував боротьбу за Українську державу в екзилі, їх була, мабуть, четверта частина. Тож пан Ворона висловив сподівання, що обласна рада ухвалить рішення про увічнення пам’яті наших славних земляків, яке, на жаль, не пройшло з першого разу на минулій сесії.

Меморіальну дошку освятив секретар Полтавської єпархії Української Православної Церкви Київського патріархату митрофорний протоієрей Миколай Храпач, який у своєму слові наголосив на тому, як глибоко розумів Симон Петлюра роль Української помісної церкви у формуванні духовної єдності нації. У листі до Івана Огієнка видатний державник писав: “Український патріарх — рівний патріархові московському — це річ, потреба якої вимагається інтересами української церкви та своєчасною оцінкою тих небезпек, що загрожувати будуть, — я це передбачаю, — в її натуральному розвитку. В майбутніх конфліктах нашої держави з Москвою внутрішнє міцна, ієрархічно дисциплінована українська церква може відграти велике позитивне значення у вислідах такої боротьби”.

Отець Миколай висловив сподівання, що настане час, коли приміщення колишньої семінарії буде повернуто Українській Церкві, і тут готуватимуть священників, які “вивчатимуть богослів’я і пізнаватимуть світ через любов до Бога, в єдності, толерантності, терпимості”. А виступи проти створення єдиної помісної Православної Церкви в Україні, на думку о. Миколая, — це “політиканство і деструктивна діяльність тієї “п’ятої колонії”, яка не хоче, щоб наріжним каменем нашої державності була найнадійніша основа — духовна єдність народу”.

У нелегких випробуваннях, що впали на голови справжнім патріотам України, які змушені були піти на ганебне тимчасове перемир’я з олігархічними кланами, нас, українців, нехай надихають слова Голови Директорії, Головного Отамана з його звернення до українського народу від 22 січня Року Божого 1923-го: “Після ганебної віковичної неволі, після страшного божевільного лихоліття Ти переможеш, Народе-Лицарю, і в Державі своїй не-

залежній установиш волю святу для всіх народів, що живуть на розкішних землях Твоїх. Вірний високим засадам волі і рівності, що кохав Ти з часів стародавніх, Ти явиш всім народам світлий образ правної держави демократичної з забезпеченням вольностей громадянських”.

А ТИМ ЧАСОМ ПОЛТАВЦІ ЩЕ ЖИВУТЬ НА ВУЛИЦІ УКРАЇНОЖЕРА АРТЬОМА

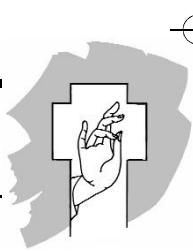
Родинний дім Симона Петлюри стояв на вулиці Загородній, 20, яка нині носить ім’я генерала Зигіна. Зовсім поряд, перпендикулярно до непримітної Загородньої, пролягає вулиця Артема, яку і громадськість, і прогресивні депутати Полтавської міської ради хочуть перейменувати на вулицю Симона Петлюри. Кращого варіанта годі й шукати. Як завжди, опираються цьому ретрогради з комуністичними “прибамбасами”. Добре відомо, як вони діють: колись “заблокували” перейменування вулиці “Уютної” (який жадливий мовний покруч!) на вулицю відомого письменника, художника, жертви сталінських репресій Грицька Коваленка, дім якого ще й досі стоїть на тій “Уютній”. Ходили по квартирах, спокушали мешканців до підписування листів протесту, обстрілювали ім’я великого українця. Так само може бути й у випадку з наданням вулиці Артема імені Симона Петлюри. Тож сьогодні, мені здається, дуже важливо донести до мешканців вулиці відомості про того, чие ім’я носить їхня вулиця.

Хто ж він, товариш Артём, а насправді Фьодор Сергєєв? Син підрядчика, уродженець села Плембо, тепер Фатезького району Курської області, в 1903 році — агент “Іскри” в Україні, у 1905-му — ворохобив у Харкові, у 1918-му — голова раднаркомів ворохобної Донецько-Криворізької Радянської Республіки. Того ж року удостоївся посади заступника голови і наркома радянської пропаганди незаконного Тимчасового робітничо-селянського уряду України.

Що ж пропагував “нарком” Артём? Про це залишив спогади Володимир Затонський, якому навіть нинішні товариші комуністи повірять, бо це їхній однопартієць. Він пише, що якось, увійшовши до кабінету Леніна, застав там Артёма. “Я його раніше не знав. Він почав енергійно нападати на Український советський Уряд, називав нас самозванцями й іншими такими нещасливими епітетами. Між тим, він і сам формально входив до складу Народного Секретаріату. Він, як тепер пам’ятаю, доводив, що це справа реакційна — утворювати Україну, хоч би навіть советську. Він казав: “Робітники Донбасу і взагалі міських промислових районів — не українці. Селяни також мало в цьому розуміють. Якщо на Правобережжі, з Києвом на чолі, є якісь українці, то хай їм біс — нехай роблять, що самі хочуть. А тут у нас, у південно-промисловій центрі, треба просто організувати советську владу, що підлягає безпосередньо Петроградові, й жодної України не вигадувати”.

Коментарі, мабуть, зайві. Полтава, яка у 1918—1921 роках послала тисячі своїх синів боротися з головорізами Муравйових і Артёмів, із продагонами і чрезвычайниками, Полтава, яка називає себе духовною столицею України, мусить негайно стерти зі свого чола тавро, поставлене колись цековсько-обкомівськими прихильниками цього україножера.

● Ганна ДЕНИСКО

ПОЖЕРТВИ НА ТАРАСОВУ ЦЕРКВУ		
<i>Продовження. Поч. у ч. 39–52 за 2003 р., ч. 2–9, 11–14, 16–18, 20–2, 28, 30, 32, 34, 37, 39, 41, 43, 45, 51 за 2004 р., ч. 3, 6, 7, 9, 11, 14, 15, 20, 22, 26–28, 29, 32, 35, 39, 42, 45, 52 за 2005 р., ч. 8, 10, 14, 19, 22, 27 за 2006 р.</i>		
Аденюк В. Г., м. Хотин	128,00	
Антонюк О. В., м. Хотин	142,00	
Ацкуляк І. М., м. Хотин	35,00	
Бажанська С. Д., м. Львів	90,00	
Безкровна-Лахижа Н. І., Лахижа А. І., м. Севастополь	50,00	
Боршуляк П. А., м. Хотин	16,00	
ВАТ “Хотинське АТП-17741”	100,00	
Волошин М. П., м. Львів	50,00	
Егера М. Г., м. Хотин	10,00	
За дорученням громади с. Григорова Рогатинського р-ну Івано-Франківської обл. (ч/з Дронь О. А.)	70,00	
Колиниченко А. В., м. Харків	200,00	
Колодченко В. Е., м. Київ	4,00	
Колодченко В. П., м. Київ	10,00	
Колодченко Е. В., м. Київ	10,00	
Король С. І., с. Коржі Роменського р-ну Сумської обл.	20,00	
Криволапчук М. О., м. Донецьк	100,00	
Лачанак С. Ю., м. Львів	100,00	
Литвинова Л. Л., м. Суми	50,00	
Лучко В. Ф., м. Львів	285,00	
Новомиргород М. А., м. Кіровоград	10,00	
Омельницька Л. А., м. Дніпропетровськ	50,00	
Павлусь М. Я.	200,00	
Письменна Т. Ю., м. Дніпропетровськ	15,00	
Письменна Т. Ю., м. Дніпропетровськ	20,00	
Плаксивий О., м. Хотин	10,00	
Плашко А. Г., м. Запоріжжя	1000,00	
Попова С. М., м. Харків	60,00	
Расковский В. А., м. Хотин	107,00	
Родина Наконечних зі Львова	1000,00	
Самарець А. П., Дніпропетровська обл.	20,00	
Слинько В. І., м. Українка Київської обл.	50,00	
Стовбун Д. І. та Гавриляк С., м. Івано-Франківськ	310,00	
Тарадай І. А., м. Червоноград Львівської обл.	40,00	
Тарадей О. І., м. Червоноград Львівської обл.	20,00	
Трофимчук М. І. м. Новоград-Волинський (по заповіту художниці-монументалістки м. Львова Трофимчук М. С.)	150,00	
Улик М. С., м. Хотин	10,00	
Управління пенсійного фонду м. Рівне (ч/з Баранюк)	54,88	
Халімончук В. Є., м. Київ	2200,00	
Халімончук В. Г., м. Київ	2280,00	
Ч/з Стовбун Д. І.	310,00	
Чернівецьке облуправління з фізичного виховання та спорту МОН України (ч/з Палагнюк В. Г.)	70,00	
Шевченко О. А., м. Кам’янець-Подільський	30,00	
Школа № 5, м. Хотин (ч/з Корчак Т. В.)	64,00	
Ярославський Ю. М., м. Хотин	5,00	

Мешканці с. Гавриляк Тлумацького р-ну Івано-Франківської обл. (ч/з Стовбун Д. І.)	
Калин С. І.	20,00
Ковцун Р. С.	10,00
Король Д. Г.	10,00
Литван М. І.	5,00
Місюра М.	20,00
Петруняк В. П.	10,00
Петруняк М. І.	10,00
Равлюк Г. М.	10,00
Риндич Г. О.	160,00
Сірман І. М.	10,00
Стовбун Д. І.	5,00
Шевага А. Д.	10,00
Школьний С. П.	10,00
Шушваль І. І.	20,00
Всього:	310,00

Схвалюємо і підтримуємо Вашу ідею спорудження храму Кобзаря біля Чернечої гори. Ми з дружиною були в Каневі й поклонилися могилі безсмертного Тараса. Моторошно стає на душі від того, що сталося з Україною і з українцями за час панування над Україною царської і більшовицької Росії. А в Каневі ще й досі стоїть пам’ятник отому картавому сифілітику — Леніну, а козацькі онуки забули материнську мову.
Тримаймося, українці!

Ярослава та Мефодій ВОЛОШИНИ,
м. Львів

ПЕРЕДПЛАТА-2007

Дорогі читачі!

Триває передплата на Всеукраїнський просвіт-
нянський культурологічний тижневик “Слово Прос-
віти” на 2007 рік (поштовий індекс — 30617, 67-ма
сторінка в “Каталозі”).

Передплату приймають усі відділення “Укр-
пошти” до 10 грудня — в селах і райцентрах, до 15
грудня — в обласних містах і столиці.

Вартість передплати разом із поштовими витра-
тами:

- на рік — 37 грн. 86 коп.;
- на півроку — 19 грн. 18 коп.;
- на 3 місяці — 9 грн. 89 коп.;
- на 1 місяць — 3 грн. 38 коп.

Постійні читачі нашого тижневика пересвідчи-
лись, що на його шпальтах присутні актуальні публі-
кації мовної тематики, унікальні історичні розвідки,
ексклюзивні інтерв’ю, безкомпромісні журналістські
розслідування гострих ситуацій, широко висвітлю-
ється молодіжна музика і концертна діяльність про-
відних митців України, вирає всіма барвами худож-
ня палітра майстрів пензля... Наступного року ми
порадуємо Вас, дорогі читачі, добірками поезії кра-
щих поетів України, Ви матимете можливість вести
діалог із тими, хто живе Україною і для України.

Передплатіть “Слово Просвіти” самі та загі-
туйте зробити це Ваших друзів, сусідів, учителів,
бібліотекарів, усіх небайдужих до української спра-
ви!

ПРЕЗЕНТАЦІЯ

8 листопада у Національній парламентській бібліотеці України відбулася презентація біобібліографічного нарису "Іван Дзюба — талант і доля" (Бібліограф-уклад. Т. М. Заморіна; Відп. за вип. В. О. Кононенко; Нац. парлам. б-ка України. — К.: БАТ "Видав. "Київ. правда", 2005. — 120 с.). Книжка вийшла в серії "Шістдесятництво: профілі на тлі покоління" (Вип. 7).

На презентації був Іван Дзюба, критик, літературознавець, академік Національної академії наук України, Герой України, лауреат Державної премії України імені Т. Г. Шевченка, премії імені О. Білецького, Міжнародної премії фонду Антонічів, премії імені В. Вернадського, автор книжок "Звичайна людина чи міщанин?", "Інтернаціоналізм чи русифікація?" (видавалася українською, англійською,

ІВАН ДЗЮБА — ТАЛАНТ І ДОЛЯ

італійською, російською, французькою мовами), "Автографи Відродження", "У всякого своя доля", "Бо то не просто мова, звуки", "Між культурою і політикою", "Спрага", "Тарас Шевченко", "Грані кристала", "На пульсі доби", "Вітчизна у нас одна" та ін. За словами М. Жулинського, І. Дзюба — духовний мобілізатор нації, один із "найавторитетніших представників українського інтелектуального відродження на межі тисячоліть" (Жулинський М. Іван Дзюба: "В мене свій світ, своя позиція"... Навздогін із пером у руках за 75-літнім марафонцем // Слово і Час. — 2006. — № 7. — С. 15).

Із далекої Австралії написав Марко Павлишин, автор ґрунтовної статті "Явище і норма: Іван Дзюба, критик", що доречно доповнила книжку.

Людмила Тарнашинська, кандидат філологічних наук, ініціатор створення серії, нагадала, що попередні бібліографічні покажчики були присвячені творчості Ірини Жиленко, Ліни Костенко, Валерія Шевчука, Івана Світличного, Леся Танюка, Євгена Гуцала, Михайлини Коцюбинської. Повідомила, що до друку підготовані книжки-бібліографії Василя Симоненка, Миколи Вінграновського, у планах — нарис про Івана Драча, Володимира Дрозда, Григора Тютюнника та ін. Дослідниця зауважила, що через добір імен до серії актуалізується проблема шістдесятницького канону, тому на плечі укладачів лягає велика відповідальність.

Виступили завідувач відділу бібліографії Національної парламент-

ської бібліотеки Валентина Кононенко, автор покажчика, головний бібліограф бібліотеки Тетяна Заморіна. Фахівці висловили вдячність І. Дзюбі за можливість творчої співпраці в процесі укладання покажчика, за надані матеріали з домашнього архіву. Т. Заморіна окреслила структуру книжки: до біобібліографічного нарисуввійшла невеличка вступна стаття-довідка про науковця, аналітична стаття М. Павлишина про І. Дзюбу-критика, два бібліографічні розділи — література про І. Дзюбу та видання самого вченого (у хронологічному порядку), на останній сторінці — список псевдонімів письменника.

І. Дзюба подякував укладачам за здійснену роботу і, оскільки до покажчика ввійшли частково видан-

ня 2005 р. і не враховані праці вченого за 2006 р., назвав свої найновіші книжки, поділився планами на майбутнє, підсумував: "Я настроєний працювати!"

Добрими словами-спогадами відгукнулися шістдесятники Іван Драч, Лесь Танюк. Із виходом книжки привітали І. Дзюбу та українську гуманітарну еліту заступник директора Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України Микола Сулима, голова Всеукраїнського товариства політ'язнів і репресованих Віталій Пронюк, працівник Інституту історії НАН України Сергій Білокінь.

Лірично обрамили презентацію українські народні пісні у виконанні студентів Київського національного університету культури й мистецтв.

● **Юлія ШУТЕНКО,**
к. ф. н., редактор журналу
"Слово і Час"

М'я Івана Михайловича Дзюби часто супроводжується визначенням — "совість нації". У суспільстві, яке ще вчора перебувало в координатах "радянської мови", що вивітрила і спотворила зміст усіх людських понять, і це словосполучення набуло певної інерційності. Однак саме сьогодні важливо зрозуміти його зміст — кризь призму перемог і поразок останніх років, і зокрема кризь призму цього театру абсурду, який панує нині в політичному й культурному житті України.

Що означає голос, доля, позиція інтелектуала сьогодні? Того інтелектуала, який у 60-ті роки виступив проти тоталітарної системи. Того інтелектуала, який зараз, на 15-му році незалежності, опиняється перед необхідністю знову протистояти системно організованій політичній силі, що зайнялася деконструкцією України, — і вже не приховано, як це було в радянські часи, а цілком відверто? Що собою являє країна, в якій подібне стає можливим? Та країна, в якій тоталітарна система впала завдяки людям, що платили за протистояння своїм життям, але в якій до влади періодично приходять вірні учні і клони тих, хто цю систему будував? І де, в якому вимірі існує Європа в цій Україні, де кризь густе стовковисько привидів минулого знову не можна розгледіти горизонт майбутнього?

Власне, постать Дзюби не просто дозволяє, а — *вимагає* поставити питання: що сталося з Україною — і чому так сталося? Зрозуміти феномен Дзюби означає зрозуміти як методи нищення України, так і шляхи її порятунку.

В 60-ті роки в культуру прийшло покоління протесту, покоління молодих бунтарів. Саме там, в їхній поезії і в їхніх картинах, в їхній публіцистиці і прозі, в історичних дослідженнях і фільмах народжувалася та Інша, Нова Україна, Україна вільна, Україна демократична, Україна європейська. Саме вони зарядили ідеями та енергією прориву всенародне рушення 80-х. Це покоління бачило лазерним поглядом найболючіші проблеми України і світу. Власне, коли режим називав їх "націоналістами", їхня Україна — це була душа, що обіймала собою біль інших народів. Завдяки саме Дзюбі — 1966 року — могло вперше відбутися поминання жертв Голокосту в Бабиному Яру в 25-ту річницю трагедії, — попри бажання режиму замкнути її в межах кон'юнктурних інтерпретацій. Дзюба говорив тоді про трагедію цілого людства, що сталася на українській землі, — трагедію, яку українці так само не можуть забути, як не можуть забути її євреї. Шістдесятникам вдячні татари — лише голос шістдесятників захищав депортований народ, викорінений з Криму, їхньої історичної батьківщини. Лише шіс-

тдесятники протестували проти вводу військ у тодішню Чехословаччину. Лише шістдесятники підтримували своїх колег — російських дисидентів. Вони були там, де ображали не лише український народ, а де ображали будь-який народ. Вони були там, де Система ображала Людину.

Роль Дзюби була особлива, — у ті роки він був одним із небагатьох істориків літератури, аналітиків культури. А отже, першим після знищення інтелектуалів 20-х років творив *системне бачення європейської України*.

З падінням Берлінського муру, як сподівалося, Україні відкривалася пряма дорога до повернення до своєї духовної батьківщини — Європи. Однак на руїнах тоталітарної системи постав дивний покруч: квазідемократія і квазіс-

Нещодавно світський електронний журнал "Tabloid" описував, як ворожі між собою партії розігрують кубок Верховної Ради з футболу. Це мало місце 5 листопада 2006 року, якраз після "Русского марша" вулицями українських міст і напередодні гротескового параді припадків 7 листопада. Тілісті чоловіки в яскраво жовтих костюмах, а дехто і з помаранчевою смугою на якійсь адідасівській чи іншій футболці ганялися за м'ячем. Зафіксований для історії портрет Верховної Ради, яка не визнає Голодомору геноцидом. Яка не визнає українського вільного руху в жодній із

ПОВЕРНЕННЯ СІЗІФА

«ФЕНОМЕН ІВАНА ДЗЮБИ»

Під такою концептуальною назвою 17 листопада в Українському домі відбувся величезний "круглий стіл" із нагоди недавнього 75-літнього ювілею видатного громадянина — совісті української нації. Ліна Костенко у своєму виступі наголосила: "Іван Дзюба не розполовинився між минулим і сучасним. Він лишився цілісним. Але змінилося суспільство, воно стало хворе. А Іван Дзюба з камертона перетворився на діагноста". Оксана Пахльовська надіслала з Риму свій виступ "Повернення Сізіфа" (зачитав його перед достойним зібранням Микола Жулинський). Пропонуємо його увазі читачів.

вобода, країна донів і дерибанів, люмпенської політики, цинізму як правила життя і поведінки, політичних пенсіонерів, які прирікають на небуття ще не народжені покоління, — словом, заново укомплектований пострадянський бестіарій, який щільно заповнив собою простір тієї омріяної європейської України. Мовби про сьогоднішню Україну Зеров написав у 1921-му: "*Навколо нас — кати і кустодії, / Синедрион, і кесар, і претор*". Україна, яка боліла цим покілліном, стала "бізнес-територією". Відбулася грандіозна підміна. Сума політичних тусовок стала шабашем без антракту, у зловісних відсвітах якого громадянське суспільство знову ризикує запасти в темряву. Ще Стуса ховала процесія — і перед світлом свічок, які несли з собою люди, розступалася темрява не лише морозного вечора, а й агонізуючої імперії. Тихо, в оточенні нечисленних друзів, поховали Вінграновського. На похороні Надійки Світличної в серпні цього року стало зрозуміло: Україну, за яку боролися шістдесятники, ще раз зраджено. Надійка мертвою повернулася на батьківщину, яку знову було підмінено. І не стільки важливо, хто конкретно за це відповідальний, як важливо те, що це знову сталося, що знову це виявилося можливим.

його іпостасей. Яка призначає комуністичне керівництво на недоділені історичні архіви України. "Обранці народу" ганяють м'яча на кістках людей, які загинули за цю Україну.

Ні, це не є так званий "вуличний футбол". Це — вулична політика.

І знову шістдесятники мусять стати на захист спрофанованих цінностей. Якщо розмонтувати риторіку і поставити запитання: що таке сумління нації? Сумління — це невидимий моральний орган, який болить. А біль, як відомо, це сигнал біди, знак нездоров'я, попередження про небезпеку.

Бути "сумлінням нації" означає бути там і тоді, де нації загрожує небезпека.

У 1991-му Україна поставала на уламках тоталітарної системи з цілковито поруйнованою *гуманітарною свідомістю*. Ідеться не просто про деструкцію літературознавства, історії, філософії та інших гуманітарних дисциплін. Ідеться про руйнацію гуманітарного мислення як такого, яку послідовно здійснювала комуністична влада, — зрештою, не тільки в Україні, а на всьому планетарному радіусі своєї деструктивної дії. Адже саме гуманітарне мислення є носієм етичних координат бачення світу, а відтак завжди становить собою іманентну загрозу для режиму.

Крім того, українська культура входила у розімкнений світ після падіння Берлінського муру, будучи цілковито відчуженою від цього світу. Це культура, чия мова заборонялася ще від часів Алексея Михайловича. Це культура, чії книжки — як "єретичні" — палилися в Москві ще в XVII ст. Це культура, з історії якої методом вівісекції, по живому організму, видалялися саме ті фрагменти, які становили собою її органічний європейський спадок. Бароко, модернізм — це були заборонені для студій явища, заборонені для слуху поняття. Тільки тримаючи в резервації українську культуру, могла тривати вакханалія режиму.

Це був цілковитий хаос. Хаос методологічний, інтерпретативний, етичний.

Дзюба звязався упорядковувати цей хаос. Тихо, без голосних заяв, без риторики і трибуни.

Дзюба збирав каміня. "Україна і світ (Напередодні незалежності)" — так називається його праця, в якій вперше ставиться питання про цілісність української культури, про її неперервну діахронну тяглість, про її зв'язок з Європою, про методи її дослідження. Не бракує критики на адресу "внутрішнього літературознавства" і його помилок. Не бракує іронічного аналізу псевдопатріотичної риторики. Не бракує гірких

тез: "Україну можна назвати землею несправджених надій".

Але головне — це цілковито новий після знищення "Розстріляного Відродження" голос *європейського інтелектуала*. Чіткість аналізу, запрошення до діалогу, не демонстративна, а глибока вивірена ерудиція, стоїчна і спокійна переконаність у переможній дії критичного розуму.

Що не стаття тих 90-х років — ключ для нового розуміння, нової інтерпретації, а одночасно діагнози і попередження: "До концепції розвитку української культури", "Про "демократичний" нігілізм", "Проблеми культури в незалежній Україні" і багато інших праць.

І так — де є більова проблема, там є голос Дзюби.

Залита кров'ю Чечня? Дзюба пише дослідження про Кавказ і Росію та про пророчий голос Шевченка у цій трагічній історії: "Застукали сердешну волю..." (Шевченків "Кавказ" на тлі непроминального минулого). Російський дисидент Сергій Ковальов пише до цього дослідження передмову.

Проблема антисемітизму? Читайте статтю "З орліною печалю на чолі" про Володимира Жаботинського. Там є розуміння, чесність, солідарність. Там є катарсисне почуття Іншого як свого брата.

Відроджується сталінізм? Суспільство забуває, з якої бойні воно вийшло? Дзюба пише: "Пастка. Тридцять років зі Сталінім. П'ятдесят років без Сталіна". Гірка, сповнена тривожних спостережень і попереджень книжка. Проходить непоміченою. Бо суспільство живе ніби без Сталіна, але насправді й надалі — з ним.

Навколо Шевченка розігрується псевдопостмодерний тусовочний "дискурс"? Шевченка одягають, роздягають, десакралізують? Дзюба пише великий том про Шевченка — студію, рівних якій немає в сучасному літературознавстві, де вперше досліджені через призму історичного і філософського знання європейської культури ключові для Шевченка, — але ключові і для становлення модерної Європи теми: людина і релігія, людина і імперія, Поет і Слово, Слово і Історія.

Але Дзюба пише це в умовах, коли в Україні розвивається шевченкофобство, яке стає цілковито відвертим виразом українофобства. Сьогодні в Росії судять звичайного собі хлопця Тараса Зеленяка, який на інтернетівському форумі назвав росіян "москалями" і "кацапами". Стало на ноги ФСБ РФ, — так, наче інших проблем у цій державі немає. І знайшло у "світовій павутині" невинного дописувача, вирвало з його комп'ютера твердий диск і поставило хлопця перед судом за "образу почуття національної самосвідомості

Закінчення на с. 10

Закінчення. Початок на с. 9

російської людини". А в Україні відкрито, зі сторінок "Зеркала Неділі" (4.10.1997; і добре, що газета надрукувала: "страна должна знать своих героев"!), відомий кримський шовініст Михайл Бахарев, свого часу депутат АРК, оголошував, що "нет такого украинского языка. Это язык черни. Это язык, который выдумали Шевченко и другие авантюристы. (...) Нет и такой нации "украинцы", как и нет никакого будущего у Украинского государства". І, звичайно, під суд такий депутат не потрапив, позаяк він озвучив лише те, що насправді думало тодішнє і думає нинішнє керівництво державою.

Але знову і знову не хто інший, як Дзюба, моментально діагностує явище — і виступає на цьогорічному Львівському книжковому форумі з доповіддю, яка вже вийшла у видавництві Кисво-Могилянської академії: "Шевченкофобія в сучасній Україні". Це не лише антологія широко присутнього нині в Україні неочорносотенства. Це діагноз відродження неоімперської і неосталінської ідеології, яка небезпечна для України, але яка може відкинути Росію на безперспективний шлях авторитарної деградації, — зрештою, процес, який уже йде повним ходом. І політичний клас України разом із найнеосвіченішою частиною свого електорату, допомагаючи консолідації цієї неототалітарної євразійської Росії, сприяє тим самим *відмиранню Росії європейської*.

Ось і зараз 27 жовтня 2006 року, газета "День" надрукувала відкритий лист Дзюби "Казуїстика як державна політика? Кілька запитань до віце-прем'єр-міністра уряду України Д. В. Табачника". Інтернет-видання підхопили матеріал, який у журналістських синтезах звучить так: "Совість нації розшукуює совість Табачника".

Проблема більш ніж серйозна. Вустами віце-прем'єр-міністра України з гуманітарних питань озвучене реальне уявлення нинішньої влади про українську націю: це, виявляється, всього лише "узкий слой украиноязычной интеллигенции, которая просто боится конкуренции во всём" (курсив мій — О. П.). Стратегічні пріоритети України розкладаються, звичайно ж, лише з точки зору інтересів Росії. Після Помаранчевої революції і двох виборів, де виразна більшість громадян України проголосувала за демократичні зміни, високий посадовець дозволяє собі говорити про "нав'язування переконливий більшості населення ідеалів "свідомості меншості" (і слово "свідомості" без-

ПОВЕРНЕННЯ СІЗІФА

реться в лапки!), а націонал-демократичні сили прирівнює мало не до нацизму. І це в той час, коли українськими містами проходить уже згадуваний "Русский марш", який було заборонено навіть у Росії через традиційне для нього застосування неонацистських гасел і символіки. Не надто презентабельну картину доповнює той факт, що всі ці тези з традиційного шовіністичного репертуару висловлюються в інтерв'ю пану Олесю Бузині, який характеристик не потребує, і який у свою чергу є автором цілковито українофобської книжки про Шевченка, виданої в Криму. Книжка ця, за ініціативою вже цитованого пана Бахарєва, була розіслана по школах півострова. Словом, це все та сама російська матрешка, де з великого шовініста вискакує менший, а там, дивися, третій, четвертий і так до зовсім нікчемного. Голівне, що традиція жанру "Made in USSR" забезпечена. Півстоліття без Сталіна і майже півтисячоліття без Івана Грозного, а культура політичного мислення не зазнала істотних змін.

Найцікавіше, однак, інше. При радянському режимі русифікація велася під гаслом "інтернаціоналізму" (і результат цього "інтернаціоналізму" розців у ксенофобських, антисемітських, расистських, а загалом неонацистських рухах у сьогодиншній Росії, де вже серп і молот малюються у формі свастики, об'єднання "Славянський Союз" має аббревіатуру "СС", — і де, між іншим, нещодавно спалено могили Пастернака). А в постоталітарній Україні русифікація ведеться під гаслом "прагматизм", яке так чудово озвучив найвищий посадовець у питаннях культури. Це в той час, як Європарламент витрачає мільярди євро для забезпечення рівноправного становища всіх присутніх в ЄС мов, Україна виштовхується в євразійський простір, де "прагматичний" підхід означатиме лише одне: нищення національних культур державними програмами зверху. З легкої руки згаданого достойника захист української культури називається "націоналістською"? Ні, це керівництво держави розпочинає хрестовий похід проти культури.

І не випадково, що й цей болювий пункт першим побачив і просигналізував про нього Дзюба. За його працю "Інтернаціоналізм чи русифікація?" сам автор пережив ув'язнення і багато хто зазнав різних форм переслідування за

один факт прочитання цієї книжки. Настав, очевидно, час писати "Прагматизм чи русифікація?".

Лише в плебізваному знекультуреному суспільстві культура може бути вимірювана "ринковими" мірками. Питання про "рентабельність" культури — це мимовільний самодіагноз, за Фройдом. Культура не є "рентабельною", як не є "рентабельними" любов, етика, віра, бо це є найвищий ім присутності людини в часі, знак її здатності подолати свою кінечність. Тому поєдинок культури з вандалізмом може закінчитися тимчасовою перемогою вандалізму. Але в кінцевому рахунку переможе культура. Нинішні руйнатори культурного простору України не знають однієї простої речі: кожен Герострат входить в історію лише тому, що про нього напише письменник чи історик. І Дзюба як ніхто інший сьогодні чудово описав цей інкубатор геростратизму. Дякуючи Дзюбі, цілий ряд учорашніх і сьогодиншніх персоналіїв увійде в історію не через свої посади, а завдяки тому, що саме Дзюба про них написав. Що він їх побачив. І назвав їх. З цим тавром ганьби їм ніколи вже не вдасться "виписатися" з історії.

Пострадянські умови життя створили вкрай сприятливу суспільно-психологічну флору для проліферації цинізму. Сьогодні саме слово "етика", так би мовити, десакарлізоване. Ніяка економічна криза не є такою загрозливою, як есентаульний моральний колапс цього суспільства.

Присутність Дзюби спинає цей хаос. Допомагає зрозуміти його топографію. Показує вихід з хаосу.

Але тут питання — питання з питань: Інтелігент і Влада. Проблема давня — як сама культура. Коли Александр Македонський запитав у Діогена, чи йому, Діогену, чогось не треба від нього, великого полководця, Діоген сказав: "Відступи і не застуй сонця".

Інтелектуал такого рівня — чому він змушений вкладати свою інтелектуальну та емоційну енергію в реакцію на цей загалом не лише антикультурний контекст? Культурний вандалізм радянський плавно перейшов у вандалізм пострадянський. Дійові особи цього театру абсурду на місці. З одного боку, поціновувачі "художниці Ахметової", а з другого — молодь, що організовує — цита — "посиденьки в УНІАН" для дебатів про "сучасність", де одна з запропонованих тем — знову цита-

та: "На сідницях шерсть моя росте правильно". Може б, варто було не звертати на все це уваги? Може б, варто повернутися спиною до цього культурного вакууму людини, в якій вчора відібрали життя і змогу друкуватися, а сьогодні, нарешті, громадається томи за томами?..

Альбер Камю, отримуючи Нобелівську премію 1957 року, сказав: інтелектуал — це "каторжник, прикутий до галерії часу".

А Дзюба завершив свій лист теж формулою стоїка: "Україна знала й гірші часи. Тож надія залишається. Адже наші керманичі (ім'ярек) приходять, щоб невдовзі піти; йдуть, щоб повернутися; знову йдуть і повертаються — і так без кінця. А самостояння української культури та мови триває. Триває самостояння України!"

Для мене Дзюба пов'язується з ще одним образом Камю. В романі "Чума" письменник пише про те, що світ, власне, поділяється на чуму та її жертв. Але між цими двома світами є одна людина: лікар Ріє. Він рятує людей від чуми.

Ось тому Дзюба — уособлення європейської України. Запитайте в культурної людини — в росіянина чи в єврея, чи в поляка, чи в татарина, чи у вірменця, чи в білоруса, — які цінності захищає Дзюба. Кожен із них скаже, що Дзюба захищає людські, а отже, демократичні, а отже, європейські цінності. Це — нерозривна триада.

Шістдесятники — це й сьогодні Лицарі Круглого Столу, які пишуть історію вчорашню, сьогодиншню і майбутню, — і через яких буде написаний також літопис цих трагічних, цих ганебних, цих прекрасних років.

Уже Камю означив, що наш час є часом абсурду, і тому героєм нашого часу є Сізіф. *"Ше крок, Сізіфе. Не чекай на оплески. / Для глядачів тут сцена закрита"*, — написала Ліна Костенко.

Ще не раз цей камінь покотиться з гори. *"А ми йдемо, де швидше, де поволі. / Йдемо узор, і нема доріг. / І тінь Сізіфа, тінь моєї долі... / І камінь в пріреу котиться з-під ніг..."*

Часто при зустрічах, прощаючись, Іван Михайлович каже мені не "до побачення", а — "Працюймо!"

Працюймо, Іване Михайловичу. Дякую, що Ви є.

● **Оксана ПАХЛІОВСЬКА**, Римський університет "Ла Сап'єнца", Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України

Рим, 15 листопада 2006 р.

СВЯТКУВАННЯ

МОВА, ЯК І ДЕРЖАВА, У НАС ОДНА!

9 листопада 34 школи Бердичівського району Житомирської області урочисто відзначили День української писемності й мови та відкриття VII Міжнародного конкурсу з української мови ім. Петра Яцика. У школах побували журналісти, письменники, просвітяни, громадські діячі, викладачі Житомирського державного університету ім. І. Франка. А потім гості й педагоги — філологи та історики — зібралися в актовій залі Гришковецької гімназії для серйозної розмови про нинішній стан нашого українського слова.

Доцент, кандидат педагогічних наук Л. І. Бондарчук, висловлюючись із цього приводу, сказала, що часи боротьби за українську мову вже в минулому, сьогодні треба дбати про її розвиток, працювати над збереженням її краси й милозвучності. Підтримали колегу й інші викладачі ЖДУ ім. І. Франка.

Письменник О. Є. Опанасюк (літописець Полісся, автор 15 прозових книжок, секретар комітету премії ім. І. Огієнка) сказав: "Я народився в Європі й ніхто мене з неї не випихав. Тож нам варто думати не про те, як туди увійти, а про те, як гідно зберегти й продовжити свої надбання: культуру, мову, традиції". Доцент кафедри історії, кандидат історичних наук П. І. Натикач і завкафедри, кандидат історичних наук М. В. Кордон наголошували, що тільки розвиток і утвердження власної держави, повага до її законів дадуть право впевнено почуватися серед європейського співтовариства.

Вельми доречно звучали в перервах між виступами мелодійні дуети, тріо та квартети Гардківської школи і Гришковецької гімназії.

Екскурс в історію, в добу Хмельниччини та гетьманства І. Мазепи здійснили невеличкими сценками у постановці вчительки Хажинської школи.

Болісно обізвалась у серця присутніх і проблема визнання вояків ОУН-УПА. Адже саме це питання викликає нині суперечки в суспільстві. У виступах доктора філологічних наук В. М. Мойсієнка та викладача В. В. Білобровця (кафедра української мови й літератури), а також керівника обласного об'єднання Всеукраїнського товариства "Просвіта" С. К. Васильчука ішлося про те, що воїни ОУН-УПА були відданими й активними учасниками українського руху опору, вони героїчно боролися за незалежну Українську державу.

Але лейтмотив заходу, проведеного 9 листопада, прозвучав із вуст начальника відділу освіти райдержадміністрації, заступника голови Житомирського обласного об'єднання товариства "Просвіта" П. І. Костюка: "За роки незалежності система освіти в Україні ще не подолати стану кризи. Виховання нової генерації молодих, національно свідомих громадян, озброєних наймодернішими знаннями, здатних до розбудови держави, примножувати її могутність, славу і багатство — стратегічна мета сьогодиншнього освітнього процесу".

● **Анатолій КОНДРАТЮК**

УКРАЇНСЬКЕ СЛОВО

Цього разу честь відкрити конкурс була надана Чернігову. В переповненому залі Академічного театру ім. Т. Шевченка зібрались учні і вчителі, переможці попереднього конкурсу, його організатори. А це, нагадаю, — Ліга українських меценатів і Освітня фундація імені Петра Яцика, відомого діяча української діаспори, який кілька років тому й започаткував цей конкурс. Серед організаторів також Міністерство освіти і науки України.

Фінансову підтримку конкурсу надає АТ "Фармацевтична фірма "Дарниця", гендиректор якої професор Володимир Загорій є і президентом Ліги українських меценатів.

Президент України В. Ющенко надіслав вітання учасникам конкурсу, в якому говорить: "...Вірю, що його молоді учасники з гідністю нести будуть українське слово, ставитимуть активними виразниками національних устремлінь у майбутньому".

VII МІЖНАРОДНИЙ КОНКУРС імені ПЕТРА ЯЦИКА

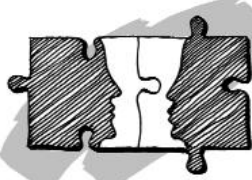

На сцені — переможці попереднього конкурсу

На відкритті, зокрема, у виступі виконавчого директора Ліги Михайла Слабошпицького пролунало чи-

мало добрих слів на адресу українських ентузіастів цього конкурсу і представників діаспори. Серед ос-

● **Петро АНТОНЕНКО**

— *За вагомий внесок у відродження духовності Президент України нагородив студію мод “Віоріка” ювілейною медаллю до 10-ї річниці Незалежності України, а Вас як творчого керівника удостоєно Почесної орденської відзнаки “Суспільне визнання”. А з чого все починалося?*

— Я народилася в Молдові. Десять років працювала вдома як приватна кравчиня. І вже тоді, незважаючи на молодість, мала поважних замовників і в Молдові, і в Чернівцях. А на Буковині розпочинала власну справу з однокімнатної квартири та ножної швейної машинки “Подольськ”. Замовлень було настільки багато, що до нашого двору неможливо було зайти, — шодня стояла черга клієнтів. Я цілодобово шила із трьома кравчинями з Кривого Рогу, які на той час уже офіційно в мене працювали. Робота поглинала весь час і надзвичайно складно було приділяти належну увагу родині, особливо дітям.

— *Хто допоміг Вам вистояти і таки розбудувати свій бізнес?*

— Від самого початку, ось уже 16 років ми з моїм чоловіком Іллею працюємо разом у модельному бізнесі. Саме йому я завдячую всім, чого досягла. Але на початку становлення нашого бізнесу нам дуже допомогла моя мама. Вона забрала моїх дітей під своє крило. І це єдине, що врятувало і допомогло мені в той скрутний час вистояти. До 50 років моя мама була зі мною поруч. Вона виростила моїх дітей. І це вважаю великим щастям, яке я отримала від Бога. Що ж до самого дизайну весільного та вечірнього вбрання, то наші кравчині практично втілюють у життя всі мої розробки, ескізи, моє бачення фасонів, аксесуарів, фурнітури і саме їх уже сьогодні можна побачити в світових каталогах моди на 2007 рік.

— *Сьогодні студія мод “Віоріка” відома далеко за межами Буковини. Що сприяло успіху?*

— Якщо говорити про успіх студії мод “Віоріка”, то це не тільки мої досягнення, а й усієї нашої родини. Всі труднощі долі, які лягали на мої плечі, ділилися порівну між усіма членами родини. І тільки так ми змогли втілити в життя мою мрію останніх семи років: потрапити на світовий ринок моди. Вважаю, що мені це вдалося саме завдяки сімейному підряду. За нашим бізнесом не стояли мільйони, а лише величезна виснажлива праця нашої сім’ї та колективу, 30 колег-однородумців, з якими працюю вже не один рік. Самотужки встигати за модою, ловити її нові віяння і тенденції, які з’являються щосезону на світовому ринку, — вкрай складно. І саме така підтримка родини важить більше, ніж великі гроші. Тільки за рік ми з чоловіком долаємо понад 50 тисяч км. Буваємо не тільки в Парижі, а й в інших країнах, де вивчаємо моду, відвідуємо виставки, збираємо по крихтах інформацію про нові напрямки й стилі. Ці пошуки не безнадійні, бо все побачене ми переосмислюємо і втілюємо в наші моделі.

— *Щоб потрапити на світовий ринок моди, необхідно було долати й творчі перешкоди?*

— Звичайно. Наше підприємство — ровесник незалежності держави, з року в рік стверджувалося, підіймалося на нові професійні шаблі творчості, якості, досконалості. Сходінка за сходінкою, починаючи від регіональних до республіканських і міжнародних конкурсів, ми рухалися до свого першого успіху. За 16 років творчих пошуків і наполегливої праці ексклюзивне високоякісне вбрання під торгову марку “Віоріка” здобуло прихильність красунь не лише України, Молдови і Росії, а й Польщі, Німеччини, Франції. Сьогодні ми постійні учасники міжнародних виставок, конкурсів, фестивалів краси і моди. Свідченням світового професійного визнання стали численні нагороди і відзнаки “Віоріки”: дипломи конкурсів “Весільний вальс” 2000—2002 рр. (Росія), фестивалів “Мерцішор — 2000” (Молдова), “Стиль та мода — 2001” (Прага), “Мода нового тисячоліття — 2003” (Дюссельдорф), а також перемоги в національних конкурсах “Панна регіональна — 2000”, “Міні-віце-панночка України — 2001”, “Панна України — 2002” та Міжнародної премії “Бізнес—Олімп”, якої торгова марка “Віоріка” була удостоєна 2003 та 2004 років. Усе це дало нам можливість потрапити на світовий ринок моди.

— *Яким був перший крок на професійний подіум?*

— Я запам’ятала його на все життя. Це був мій перший показ у Чернівцях. Привіта-

«ВІОРИКА» — ЦЕ СВІТОВЕ ВИЗНАННЯ УКРАЇНСЬКИХ МОДЕЛЬЄРІВ

Створювати красу, жити і працювати для добра — такий девіз і кредо відомої модельєрки Буковини Віоріки БОДНАРЮК. У цьому вбачає своє призначення і покликання й колектив малого підприємства “Фантазія”, яким керує Ілля Боднарюк, більше знаний в Україні та далеко за її межами студією мод “Віоріка”.

Творчий дизайн, вишуканий стиль, неповторне поєднання класики й сучасності, які притаманні буковинській дизайнерці та її талановитим колегам, стали не тільки запорукою успіху, а й принесли світове визнання українським модельєрам.

Буковинські майстрині сьогодні створюють елітне весільне, елегантне вечірнє, ошатне святкове, яскраве сценічне вбрання і своєю працею стверджують, що краса врятує світ.

Сьогодні про свій шлях до Олімпу світової моди розповідає керівник студії мод “Віоріка”, відмінник служби побуту України Віоріка БОДНАРЮК.

ти мене з цією подією прийшов мій давній друг, народний артист Молдови І. Суручану. Але я так хвилювалася, що коли побачила у шпаринку переповнений зал музично-драматичного театру ім. О. Кобилянської і мені повідомили, що він у залі, то, зробивши перший крок на сцену, відчула, що мене ноги не тримають, а в голові блискавкою майнула думка: “Ну, ще один крок і я падаю”. І саме в цей момент мій молодший син Річард, який неодноразово брав участь у таких показах і цього разу виводив мене на сцену, внутрішньо відчув, що я ось-ось впаду, тихенько сказав: “Мамо, якщо ти візьмешся за мою руку і будеш міцніше за неї триматися, то ти зробиш перший крок, а потім ще два. Ти не дивишся на людей, а лише відчувай, що я тримаю твою руку і ти не впADEШ!” Так мій шестирічний син допоміг мені зробити перший крок на професійний подіум моди. Це відчуття запам’ятала на все життя. Тому сьогодні

ні живу і працюю для того, аби могла їм допомогти в житті, адже мої діти всі ці роки мене підтримували.

— *Сьогодні Ви успішно працюєте не тільки на східному ринку держав СНД, а й на світовому...*

— Практично вже 30 років працюю, вивчаю та впроваджую нашу буковинську моду на східному та російському ринку. Це дало можливість впровадити наші моделі на сві-

до нас приїжджала наречена з Тернополя, випускниця вищого навчального закладу С.-Петербурга. Дівчина мала вишуканий смак і досвід одягатися, тому вимоги в неї були неабиякі. До того ж батьки-бізнесмени могли задовольнити її високі запити. Проте об’їздивши салони Києва, Москви, Одеси та Львова, дівчина не змогла придбати весільну сукню, яка була б їй до вподоби. В Києві лише прокат такої сукні коштував 5 тисяч доларів, в Одесі за 15 тисяч доларів можна купити, а в Москві прокат 5 тисяч доларів, а купити можна за 20 тисяч доларів. Це ціни світового ринку, але вони вже реальні на ринках СНД. Коли дівчина приїхала з батьками до Чернівців, то з’ясувалося, те, що вона шукала скрізь за такі великі гроші, у нас можна купити вдсятеро дешевше.

Тобто, все, чого бажає найвибагливіший клієнт, усі нові тенденції, що впроваджуються на світовому модельному ринку, є в нашому весільному салоні.

— *Кажуть, для модельєра престижно, коли в нього одягаються VIP-персони чи зірки шоу-бізнесу?*

— Ми шиемо вбрання для багатьох відомих людей в Україні, Молдові, Росії. Свого часу я одягала дочку Снегура, першого секретаря ЦК, родини всіх міністрів Молдови. Але я не хизуюся тим, що серед моїх клієнтів є VIP-персони чи зірки. Мені набагато приємніше, коли до мене приходять люди, які виростили художу, продала її, а за отримані гроші хоче подарувати своїй дитині щастя. Хіба це не більше, ніж міністр?! Повірте, більше! Адже наша держава складається саме з таких простих, працелюбних і добрих людей. А щодо зірок... Зірки на світовому ринку моди платять великі гроші за ім’я відомої торгової марки чи фірми. Натомість нашим зіркам треба все шити безкоштовно. Такого ніде в світі немає. Тому не вважаю за велике досягнення, що наші зірки одягаються у нас.

— *Коли Ви відчуваєте задоволення від роботи?*

— Коли можу однаково гарно і добре одягнути клієнтку, яка дозволить собі витратити на сукню лише 500 гривень, і ту, яка заплатить 12 тисяч гривень. І щаслива з того, що можу зрозуміти і догодити їм обом. А от коли мені вдається придумати для дівчини з природними вадами таку модель сукні, в якій вона відчуває себе щасливою, то це моє справжнє досягнення як модельєра. Для мене немає красивих чи некрасивих людей. Я завжди в наших наречених чи випускницях відчуваю душу. Мені здається, що на землі немає кращого покликання, ніж професія модельєра!

— *Кожен майстер мріє мати спадкоємців. Хто продовжить Вашу справу?*

— Я давно замислювалася над цим. Протягом багатьох років намагалася прищепити любов до модельного мистецтва моєму старшому синові Юрію. Залучала його до нашої справи. Спочатку він робив усе, так би мовити, з примусу. Допомігав, розуміючи, наскільки мені складно самотужки все реалізовувати. Тільки цього року я відчула душевний спокій за майбутнє нашого бізнесу. Юрій, закінчивши економічний факультет університету, вирішив серйозно займатися родинним бізнесом. У нього є смак, художнє бачення, власний почерк. І сьогодні в його руках усі наші зв’язки зі світовим модельним бізнесом. Він займається каталогами, інтернетом, відео- і фотозйомками, виставками. І для мене велика радість, що йому це вдається. Молодший син Річард змалку в нашому бізнесі. Він залюбки брав участь у показах. Нині — студент історичного факультету ЧНУ ім. Ю. Федьковича, добре знає декілька мов і на виставках часто виконує роль перекладача. Тому сьогодні вже не тільки чоловік Ілля, а й сини — моя надійна опора і підтримка в бізнесі. І я можу з упевненістю сказати, що все, про що я мріяла, збулося, мої плани зреалізувалися. Я дякую Богу за все. Бо він мені дав у житті те, чого бажала: доброго чоловіка, синів, дім, який я побудувала, справу, яка дорожча над усе на світі. Залишилося дочекатися гарних невісток, котрі також полюблять наш бізнес і ми разом зможемо ще порадувати людей своєю працею.

Спілкувалася
Марія ВИШНЕВСЬКА

PR-МОРАЛЬ

У лекції Денніса Вілкокса йшлося про етичний взаємозв'язок між сучасною журналістикою та технологіями паблік-рілейшнз. Досвід наймасовіших “PR-карнавалів” в Україні — це політичні вибори, під час яких PR-технологи (українські та російські) досхочу експериментують із засобами впливу на розгублено-ошелешену “аудиторію виборців”. Мені здається, що багато із застосованих на практиці до українського медіа-ринку схем видалися б пану професору “дикими”. У будь-якому разі сучасне суспільство постінформаційної доби все більше піддається впливу PR-технологій, інколи не помічаючи цього. Яким є функціонування журналістики та PR на Заході?

За словами професора Вілкокса, є три основні сили, що формують етичний бік журналістики та PR: широкі моральні принципи суспільства; їхня мета в суспільстві; очікування (експектації) аудиторії. Зі схем пана Вілкокса випливає, що суспільство — це система двох рівнів: культури як соціальної системи вірувань і цінностей, та самих цінностей — атрибутів і реалій, які суспільство оберігає і культивує. Багато разів почесний промовець наголошував на потребі правдивої інформації, за яку й відповідають “професіонали”.

Доктор Вілкокс акцентував увагу на особливостях PR-технологій і реклами, PR і маркетингу. Так, наприклад, паблік-рілейшнз працює з усім розмаїттям аудиторії: роботодавцями, інвесторами, споживачами, енвайронменталістами;

Денніс Вілкокс

його основні цілі: добра воля, репутація, міцні ділові контакти. Натомість маркетинг спрямовано на визначену цільову аудиторію, потенційних покупців; він здійснює промоцію товару. На Заході становлення PR-індустрії — природний процес, пов'язаний із розвитком і збільшенням кількості так званих груп впливу на бізнес. Контакти бізнесу із навколишнім світом вийшли далеко за межі ділового спілкування: крім кінцевих споживачів, журналістів й інвесторів, компаніям доводиться вести діалог із громадськими рухами. В Україні таких груп впливу значно менше: для успішного ведення бізнесу компанії достатньо заручитися підтримкою чиновників, “любих друзів”, і встановити діалог із безпосереднім споживачем.

“Суспільство потребує від журналістів та PR-експертів виваже-

ності, істинності, чесності. Говорити про ці дві системи досить важко, адже самі підходи можуть бути різними: з одного боку, це академічні дисципліни, з іншого — це технологічні практики”, — сказав почесний доктор Вілкокс. Головний принцип, який виокремив лектор, полягав у тому, що і журналіст, і PR-фахівець мусять мати *почуття незалежності; почуття відповідальності та суспільного інтересу; дбати про престиж професії; підвищені вимоги до професії порівняно з вимогами роботодавця.*

Також важливо зважати не лише на те, що “комунікує” в суспільстві, а як відбувається комунікація, тобто фахівець має завдання визначити основні канали передачі інформаційних символів і шляхи порушення комунікації. Але, на думку провідних світових організацій із PR (International Public Relations Association, International Association of Business Communicators тощо), основним для журналіста зно-

ву-таки є “повага до істини та права людини знати всю правду”. І в цьому, на мою думку, досвід України та ЗМІ “трохи” не відповідає світовим принципам. Адже навіть у столиці функціонують видання із визначеними стратегіями подачі матеріалу, тобто з постійним маніпулятивним впливом на громадськість.

Про яке формування громадянського суспільства в такому разі може йтися? І досі на найвищих рівнях блукає “привид” справи Георгія Гонгадзе. Не хочу згадувати про численні випадки залякування журналістів. Але ж, звісно, може бути й гірше. Є перед очима досвід Білорусі, досвід навіть авторитарної Росії, в якій немає місця Парфонову та Шендеровичу. Чи не є правдива журналістика нав'язливим вірусом і небезпекою для системи “темників”, кулуарних рішень і PR-зомбувань? Приклад “толерантності та поваги” до журналістів, який мав місце влітку цього року, думаю, на-

довго поставить під сумнів відкритість політиків до журналістів, які мають донести правду до публіки. Але ж якою ціною?

Також пан Вілкокс значну частину публічної лекції присвятив питанню хабарництва в журналістиці, системі замовних матеріалів. На його думку, проблему може розв'язати достатній рівень зарплатні журналіста. Не кажу про столичні видання та агенції, але що робити тим, хто працює за 300 гривень у місцевих ЗМІ? Матеріальний статус журналіста — річ цілком природна й правильна, тільки чи не є ці слова такими далекими та нездійсненними для України?

“Будь-яка спроба маніпуляції інформацією — це насамперед загроза для суспільства”, — зробив висновок Денніс Вілкокс.

● Дмитро ДРОЗДОВСЬКИЙ, студент Національного університету “Києво-Могилянська академія”

ПОРІВНЮЮЧИ...

Це інтерв'ю я записав у Словаччині. Мій співрозмовник — Йосиф ЮРЧИШИН, голова Словацької спілки журналістів у Пряшеві.

— Наша організація зветься “Словацький синдикат новинарів” і є профспілковою організацією. Я очолюю організацію вісім років. Працюю як власний кореспондент Словацького телеграфного агентства тут, у Пряшеві, і передаю інформацію до Братислави. Обслуговую 12 районів. Працюю щоденно. І добровільно є головою журналістської організації, на громадських засадах, кажучи англійською “нон-гавермент”, тобто неурядово. Сфера медіа (ЗМІ) в Словаччині нині взагалі недержавна, позаурядова. Влада з тим не хоче мати нічого спільного.

— **Оскільки й у нас в Україні нині розпочалися такі процеси, то мене цікавить, наскільки болісно це відбулося у вас?**

— Дуже болісно. Багато журналістів втратили роботу. Але zostали лише ті люди, які хочуть працювати в ЗМІ. Не можна сказати, що в нас усе дуже добре в усіх сферах, що роздержавлення принесло лише позитив чи лише негатив. На мою думку,

РОЗДЕРЖАВЛЕННЯ ЗМІ: ПЛЮСИ Й МІНУСИ

державної політики для ЗМІ в Словаччині взагалі не існує. З одного боку це добре, бо нами ніхто не диригує.

У Пряшівському самоврядному краї (у вас би сказали — в області) невеликі районні газети теж роздержавлені, вони не мають загально-державної реклами. Й існують лише з тієї реклами, яку дають їм підприємці в своєму районі. А коли район бідний, то і рекламодавців немає...

— **Чи є газети, що припинили свою діяльність внаслідок роздержавлення?**

— Є. Я працював в одному такому виданні — “Пряшівській газеті”, яка припинила існування 1997 року. До нашої Оксамитової революції це була типова комуністична газета, яка належала районному комітету Словаччини. Фінансово її утримував районний національний комітет. Так, зрештою, як і у вас, коли газета була органом райкому і райради, чи обкому та облради.

Отже, державного тут із газет нічого не зосталося. Державними є тільки Словацьке телебачення і Словацьке радіо. А прес-агенція, де я працюю, вже напівкомерційна. Живемо на 50 % із того, що заробимо, продаючи власний продукт — свої вісті. А решту 50 % до нашого бюджету дає держава.

— **Розкажіть, будь ласка, про вашу спілку.**

— Виникла вона тоді, коли за уряду Володимира Мечіара Словаччину було розділено за новим адміністративним розподілом — 1996 року прийнято політичне рішення, а з 1 січня 1997 року воно вступило в дію. Виникло 8 країв (областей), і тоді було вирішено, що Пряшівська журналістська організація відірветься від Кошицької. Так що ми розпочали все заново.

— **З Україною маєте якісь контакти?**

— Донедавна це було складно: діяли обопільні візи, і нам треба було за них платити.

(Нині для українців візи безплатні, а для громадян Словаччини, які їдуть до України, — безвізовий режим). Насамперед потрібно розвивати стосунки із Закарпаттям. Я думаю, що наш досвід дуже цікавий для українців, може, й болючий. Коли я бачив Помаранчеву революцію, вона нагадувала нашу Оксамитову.

— **Як Ви ставитеся до нинішнього поділу в Східній Словаччині на русинів і українців?**

— Я не хочу поділяти людей. Добре, хто є русин, хай буде русин! Сам я українського переконання. Думаю, що ми, тутешні “руснаці”, — найзахідніша гілка на українському дереві. І не думаю, що русини, які тут живуть, — це самостійна нація. Я про це веду запеклі дискусії! Але до моїх опонентів це не доходить. Жити за демократії непросто. Це приносить чимало непередбачуваних моментів чи ситуацій. Так і в нас із пресою за незалежної Словаччини — багато видань виникло і зникло. Тепер щоденних газет у Словаччині три — включно з давньою словацькою “Правдою”, є також і закордонні видання.

● Микола ЧАБАН, м. Дніпропетровськ

«ПРАЙМ» — ОЗНАЧАЄ КРАЩИЙ

Цвяхом вбиває нам у мізки реклама неможливі поєднання своїх та іноземних слів. Без кінця повторює радіо бридливі рекламні скоромовки: “прайм” — означає кращий”, “прайм-ера” і ще багато чого. Скоро оригінальне українське слово треба буде вишукувати серед хашів іншомовних. Тому поява кожного новотвору в мовленні ЗМІ повинна привертати увагу всіх українців і тим паче мовознавців. Краще називати все українськими словами. Чому б новий інформаційний проект “Прайм-ера” не назвати якось по-своєму. Але ж ні, хочеться ошелешити слухача дзвінкою незрозумілою назвою. Може хтось спокійно слухає оте “прайм-ера, метео-ера”, але мене все це нервує, хоч радіо “Ера” варто слухати. Програми “Іміджмейкер” і “Вокс популі” доволі цікаві. Але ж навіщо такі дикі назви? Називати того іміджмейкера тим, хто творить новини, щонайменше некоректно. Це іншомовне слово має зов-

сім інше значення. Складається враження, що радіо “Ера” тільки говорить українською, але поза зоною мікрофона абсолютно байдужа до мовних проблем, як і решта ЗМІ, окрім новин Першого телеканалу і ще радіо “Свобода”.

Зрушити справу можемо тільки всі ми, українські слухачі.

Наведу недавній типовий приклад. Багато з нас слухали розмову з депутатом від комуністів Алексеевим у програмі “Іміджмейкер”. Серед висловлювань дозвонювачів було й відверте запитання, чому народний депутат не говорить державною мовою. І той знайшов що відповісти. Мовляв, по-перше, радіо “Ера” не є центральним, а по-друге, живучи в демократичному суспільстві, він має право говорити будь-якою мовою. На це ведуча програми спромоглася запропонувати Алексееву наступного разу говорити українською. У відповідь ми почули, що нардеп чудово володіє українською і може зро-

бити цю мільсть без проблем. Цим і задовольнилися та іншого разу все буде так само — фарисейське посилання на демократичне право говорити російською і демонстрація знання української.

Треба було б пояснити не так нардепові, як слухачам деякі неточності. Закон про мови покладає відповідальність за поширення державної мови на засоби масової інформації. Радіо “Ера” не є регіональним, тому що його слухає вся Україна. В демократичному суспільстві народний депутат як особа публічна повинен користуватись винятково державною мовою. Представник радіо “Ера” мав би за обов'язок пояснити це особі, яку запрошує на прямий ефір. У випадку відмови керівництво ЗМІ має транслювати все в записі з перекладом українською, як це роблять новини Першого телевізійного.

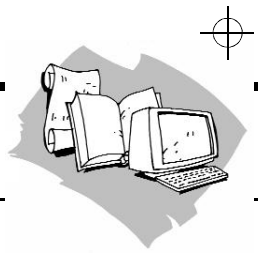
● Володимир ФЕРЕНЦ, м. Івано-Франківськ

ЗАЯВА

Учасники Міжнародної конференції “Реформування ЗМІ в Україні: Проблеми та перспективи”, стурбовані станом свободи слова в Україні, утисками прав журналістів і тиском на редакції видань органами державної влади і місцевого самоврядування, виступили із заявою. У ній зазначено, що в Україні затягують виконання Плану обов'язків та зобов'язань перед Радою Європи щодо “умов забезпечення плюралізму у висвітленні ЗМІ процесів та подій, що відбуваються в Україні та за її межами”.

Перед перспективою майбутньої реформи ЗМІ, зокрема роздержавленням, часники конференції визначили вимоги, серед яких — редакційна незалежність, свобода слова та вільний доступ до інформації; передача права власності на приміщення, друкарні та інше майно у медіагалузі від держави журналістам та тим, хто працює у засобах масової інформації; соціальні гарантії, відповідно до законодавства; встановлення контролю за дотриманням права на колективні переговори та права на укладання трудових угод; прозорість оплати; безпека журналістів при виконанні їхніх службових обов'язків у редакції і за її межами; гарантоване професійне навчання і т. ін.

Дві організації — Національна спілка журналістів України та Незалежна медіа-профспілка України — координуватимуть свої зусилля у досягненні задекларованих цілей.

ТАЛАНОВИТА ЗЕМЛЯ

Цього року журі (голова — поет, лауреат премії ім. Лесі Українки Василь Василяшко) обирало найкращі твори з-понад 500 поезій, 37 прозових творів та 7 музично-пісенних. Ці роботи надіслали 250 учнів 2—11 класів із 11 областей України.

Павло Мовчан, голова ВУТ «Просвіта»: «Цей конкурс у циклі тих заходів, які проводить «Просвіта» і не лише в царині слова. Ми маємо кілька потужних конкурсів, присвячених розкриттю внутрішнього світу дитини. Цей конкурс уже шостий, і присвячений він видатному українському поетові, перекладачеві, педагогові, який виховав не одне покоління молодих поетів, молодих літераторів, які тепер уже є окрасою української національної літератури, — Дмитрові Григоровичу Білоусу. Цього разу стільки творів надійшло з усієї України, що ми ледве впоралися з читанням. Журі наше нечисленне, але ми працювали день і ніч. Річ не в тім, що всі стануть літераторами, а в тому, як вони потрактовують через національне слово світ, як уявляють себе в цьому світі, як потрактовують національну історію. Якийсь епізод, для когось це, можливо, оповідь дідуса чи бабусі, стає імпульсом для прекрасного твору. Тому в нас переможці і юні поети, і юні прозаїки, і юні публіцисти. Адже ми переживаємо своєрідний час публіцистики, й тому розширили жанрові межі конкурсу. Сьогодні я хочу привітати багатьох і сказати: шановні батьки, якщо ваші діти беруть до рук ручку, олівець чи сідають за комп'ютер і пишуть, підтримуйте їх, бо вони висловлюють сокровенне, показують, наскільки успадкували від вас естафету рідного українського слова. Власне, це головний мотив, щоб у творчості реалізовувалася дитина. До речі, дуже багато пісень написали наші діти, і тому їхні тексти чекають на юних композиторів. Сподіваюсь, найближчим часом ми видамо альбом переможців, проілюстрований малюнками переможців конкурсу «Палітра українського слова», який ми проводимо цього року».

Василь Герасименко, заступник начальника Головного управління освіти і науки м. Києва: «У нас із товариством «Просвіта» угода про про-

Голова ВУТ «Просвіта» Павло Мовчан та заступник начальника Головного управління освіти і науки м. Києва Василь Герасименко вітають учасників конкурсу

ОЧИМА ДИТИНИ

15 листопада в Будинку вчителя підбивали підсумки Всеукраїнського літературно-мистецького конкурсу «Диво калинове» імені Дмитра Білоуса, який започаткувало ВУТ «Просвіта» у 2000 році. Тоді він називався «Я гордий тим, що українець зроду» і тільки набрав обертів. Тепер конкурс широковідомий, а його юні учасники знайшли тут підтримку своїм творчим починанням.

Виступають вихованці зразкової студії циркового мистецтва «Арлекіно» гімназії № 59

ведення спільних заходів, і «Диво калинове» — один із них. До того ж я член «Просвіти». Започатковували конкурси на рівні міста Києва, апробували, дивилися, як реагу-

ють діти, вчителі, який розголос, результат роботи, а потім виходили на всеукраїнську арену. Інший чудовий конкурс — «Палітра українського слова», де діти малюють ук-

Переможці отримують подарунки

раїнське слово, — також переріс у всеукраїнський. Головне управління освіти і науки м. Києва вшановує переможців тільки на своєму етапі, а «Просвіта» нагороджує фіналістів... Я в захваті від дітей, це справді нова генерація, яка по-іншому, ніж ми, бачить світ».

Конкурс «Диво калинове» має три номінації (поезія, проза та музично-пісенна творчість) і свої вікові категорії.

Так, перші місця у номінації «Поезія» посіли у молодшій віковій групі (7—10 років) Ірина Соловей із СШ № 7 м. Лебедин Сумської області за вірш «Як день відпочиває»; у середній віковій групі (10—13 років) — Світлана Бурлака із Софіївсько-Борщагівської ЗОШ Києво-Святошинського р-ну Київської області за вірш «Шевченкова мова». У старшій віковій групі (14—18 років) перше місце поділили Петро Рудик із Львівської ЗОШ № 100 і літстудії «Галиця» («Мала академія») за вірші «Тарасова дорога» і «Читаючи Шевченка» та Ярина Черняк із Львівської ЗОШ № 99, літстудії «Голос» за вірші «До Івана Франка» та «Мамі». У номінації «Прозова творчість»: у молодшій групі (7—9 років) — Аліна Литвиненко із Яструбинської ЗОШ І—ІІІ ступенів Сумського р-ну Сумської області за гумористичну казку «Жив у лісі старий лис», у другій віковій групі (10—14 років) — Андрій Клочек із СШ № 9 м. Кіровограда за повість «Пригоди Сонячного Колобочка»; у третій віковій групі (14—18 років) — Оксана Шумицька

із Будівельнівського НВК Глухівського р-ну Сумської області за оповідання «Доля». Тут також були і роботи публіцистичного жанру, найкращі з них отримали заохочувальні подарунки. У номінації «Музично-пісенна творчість» у віковій групі 14—17 років перші місця поділили Вокально-інструментальний гурт «Смак» із м. Новомосковського Дніпропетровської області за твір «Храм кохання», а також Катерина Біланенко із СЗОШ м. Сум за музику до твору Володимира Сосюри «Осінь».

Усіх переможців нагороджено книжками та мультимедійними виданнями ВУТ «Просвіта». А хто не став лауреатом, однак вразив журі роботою, отримав заохочувальні подарунки. Без уваги «Просвіти» не залишили й учасники свята. На них чекали ширі та розважальні виступи дитячих колективів: зразкового художнього колективу ансамблю бандуристів «Золоті струни» Київського палацу дітей та юнацтва, народного художнього колективу «Дитяча опера» Будинку дитячої творчості Подільського району, зразкової студії циркового мистецтва «Арлекіно» гімназії № 59 та зразкової вокальної студії «Елегія» Деснянського центру дитячої та юнацької творчості.

Конкурс завершено, але, цитуючи ведучих заходу (Людмилу Бодню, Ігоря Степанова), хочеться побажати: «Нехай у майбутньому нас знову з'єднають слово та музика своєю мудрістю, своїм теплом і шедрістю!»

ВІСТІ З ОБЛАСТЕЙ

Минув 15 Фестиваль української культури на Підляшші. Уже 10 років його артистичним директором є голова Рівненського об'єднання «Просвіти» Микола ФЕДОРИШИН. Про фестиваль і діяльність товариства ми вели мову.

— Цей потужний фестиваль організовує Союз українців Підляшшя. За роки існування у ньому брали участь не лише творчі колективи з України, а й з українських громад Росії, зокрема з Кубані, Литви, Естонії, Румунії, Словаччини та Білорусі.

Цього року приїхали художні гурти з Тернопільської, Хмельницької областей, міст Києва, Житомира, Івано-Франківська і традиційно найбільше з Рівного.

Відбулося п'ять тригодинних концертів. Для дітей грав вистави Рівненський обласний театр ляльок, виступав аматорський театр м. Дубна Рівненської області.

— Чи проводили конференції, виставки?

— Того року ми проводили конференції, нині обмежилися

мистецькою частиною і презентацією світлин минулих фестивалів: відтворили історію дійства.

Фестиваль — оберт українства на Підляшші. Де ви бачили такий концерт, щоб люди три години сиділи у заповнених залах, майже не виходячи? І це в тому краї, де ще 15 років тому вони боялися назвати себе українцями, оглядалися, чи ніхто не чув, коли їм казали: «Ти — українець». Минулося. Сьогодні вже гордо співають українські пісні, діють колективи (до 90-х років у Підляшші не було жодного).

ОБЕРІГ УКРАЇНСТВА

Треба зазначити, що директора фестивалю, заступника голови Союзу українців Підляшшя Марію Рижик за подвижницьку діяльність, за збереження українства в краї ВУТ «Просвіта» нагородило медаллю «Будівничий України».

— Микола Васильовичу, поговоримо про Рівненську «Просвіту». Які заходи проведені? Що змінилося?

— Уперше за історію Рівненської «Просвіти» ми домоглися фінансування наших заходів із державного обласного бюджету. І відповідно до програми, проводимо фестивалі та виставки, «круглі столи», є у нас юнацькі табори.

До Дня Конституції та Дня Незалежності провели фестиваль просвітянських колективів, співали у міському парку, брали участь в обласних народних святах. Зокрема в обласному святі духовності й культури у Пересопниці з нагоди 450-річчя українського Пересопницького Євангелія, у виставці «Великодня писанка», у народному святі Івана Купала у Польщі, разом із управлінням культури були на десятому Слов'янському фоль-

клорному фестивалі «Коляда» — колядні обряди слов'янських країн і різних етнічних регіонів України. Я — його автор. Фестиваль проводив за спонсорські кошти. Тривав він від трьох днів до тижня (дев'ятий тривав навіть три тижні). За 10 років були майже всі представництва слов'янських країн, крім Хорватії та Словенії. А цього року вся Україна зібралася в Рівному, приїхали колективи з 21 області. Крім колядування і традиційних шедрівок, показували призабуті староукраїнські обряди.

Співпрацюємо зі Спілкою письменників, проводимо фестиваль гумору «Лауреат Нобелівської премії» (назва походить від озера та села Нобель на Рівненщині), спонсорували презентацію літературно-краєзнавчого журналу.

Із 2004 року проводимо конкурс для обдарованої учнівської молоді у номінації поезії і прози «Перло многоцінне». Минулого року видали ці твори.

— До речі, про видавничу діяльність. Які книжки побачили світ цього року?

— Міське об'єднання перевидало І. Багряного «Тигролови», «Хрестоматію Рівненщини», спо-

гади політкаторжан, колишніх учасників національного руху «Дороги долі».

Ми маємо свою читальню, різнограф, друкарню. Тому не складно видати книжку й зробили огляди.

— Чи залучаєте до роботи молодь?

— Молодь залучаємо до роботи над проектами. У нас працюють волонтери. У штаті — чотири особи.

— Пане Микола, як ведеться робота зі створення осередків?

— Осередки створюємо в студентському середовищі на правах міського об'єднання при університетах. Потужно працює осередок при Міжнародному економіко-гуманітарному університеті імені академіка Степана Дем'янчука.

Осередки працюють практично в автономному режимі. Беруть участь в урочистостях і концертах, у відкритті пам'ятних знаків діячам.

— Що, на Вашу думку, заважає повноцінній роботі, чого бракує Рівненській «Просвіті»?

— Наша проблема в тому, що ми не маємо права платити зарплату просвітянам із державних коштів. А від працівників-волонтерів вимагати не можемо...

● Матеріали підготувала
Ольга СКРИПІНА

ВІЧНА ПАМ'ЯТЬ

ЯК СТАЮТЬ
СПРАВЖНІМ
УЧИТЕЛЕМ...

У жовтні 2006 року пішла з життя чудова людина, прекрасний фахівець-мовознавець, учитель-методист Зоя Василівна Сидоренко. 53 роки зі своїх 76 вона віддала дітям. Ця дивовижна відданість справі була красномовною ознакою характеру скромного учителя, якого кілька поколінь вихованців називали “Ясним сонечком”.

Фах учителя української мови й літератури Зоя Сидоренко обрала без вагань, 1948 року вступивши до Харківського педінституту ім. Г. Сковороди. У 1952-му розпочався шлях учителя-мовника, спочатку в містечку Ново-Псков Ворошиловградської області, з середини 50-их років — на Валківщині, а останні 40 років — у м. Балаклія Харківської області.

Крім учительських обов'язків, вона разом із учнями проводила літературні світлиці й вечори, фестивалі й олімпіади, святкові концерти і тематичні конкурси, засідання Клубу веселих і кмітливих, зустрічі з цікавими людьми, навіть туристичні походи на природу, до річки, у ліс. Засиджувалася допізна за підготовкою абітурієнтів до вступу у вищі навчальні заклади, із відстаючими.

Працювала не тільки з дітьми, але й з їхніми батьками, була наставником і добрим радником молодим колегам. Користувалися порадами Зої Василівни навіть обласні керівники освіти, народні депутати.

Їй було доручено головування у районному відділенні Всеукраїнського товариства імені Тараса Шевченка. За сумлінну і багаторічну працю Зоя Василівна має величезну кількість грамот і подяк, котрі вінчають Диплом за підписом Президента України Л. Кучми, почесна медаль “В ознаменування 100-летия со дня рождения В. И. Ленина”. А у 2001 році стала дипломантом IV обласного конкурсу “Вища школа Харківщини — кращі імена”, її ім'я золотом вписано в антологію кращих педагогів Слобожанщини.

Та не це давало наснагу для роботи в школі учительці. Любов вихованців надихала працювати, забувши свій вік.

Може, це символічно, але Зої Василівни не стало саме у День учителя. За сумною кавалькадою тягнувся довгий шлейф людської туги і жалю, а навздогін процесії летів тужний дзвін десятків “останніх шкільних дзвоників”...

● Олександр СИДОРЕНКО

ПРЕЗЕНТАЦІЯ

8 листопада у Національній парламентській бібліотеці України відбулася презентація біобібліографічного нарису “Іван Дзюба — талант і доля” (Бібліограф-уклад. Т. М. Заморіна; Відп. за вип. В. О. Кононенко; Нац. парлам. б-ка України. — К.: БАТ “Видав. “Київ. правда”, 2005. — 120 с.). Книжка вийшла в серії “Шістдесятництво: профілі на тлі покоління” (Вип. 7).

На презентації був Іван Дзюба, критик, літературознавець, академік Національної академії наук України, Герой України, лауреат Державної премії України імені Т. Г. Шевченка, премії імені О. Білецького, Міжнародної премії фонду Антоничів, премії імені В. Вернадського, автор книжок “Звичайна людина” чи міщанин?”, “Інтернаціоналізм чи русифікація?” (видавалася українською, англійською, італійською, російською, французькою мовами), “Автографи Відродження”, “У всякого своя доля”, “Бо то не просто мова, звуки”, “Між культурою і політикою”, “Спрага”, “Тарас Шевченко”, “Грані кристала”, “На пульсі доби”, “Вітчизна у нас одна” та ін. За словами М. Жулинського, І. Дзюба — духовний мобілізатор нації, один із “найавторитетніших представників українського інтелектуального відрод-

ІВАН ДЗЮБА — ТАЛАНТ І ДОЛЯ

ження на межі тисячоліть” (Жулинський М. Іван Дзюба: “В мене свій світ, своя позиція”... Навздогін із пером у руках за 75-літнім марафонцем // Слово і Час. — 2006. — № 7. — С.15).

Із далекої Австралії приїхав Марко Павлишин, автор ґрунтовної статті “Явище і норма: Іван Дзюба, критик”, що доречно доповнила книжку.

Людмила Тарнашинська, кандидат філологічних наук, ініція-

тор створення серії, нагадала, що попередні бібліографічні покажчики були присвячені творчості Ірини Жиленко, Ліни Костенко, Валерія Шевчука, Івана Світличного, Леся Танюка, Євгена Гуцала, Михайлини Коцюбинської. Повідомила, що до друку підготовані книжки-бібліографії Василя Симоненка, Миколи Вінграновського, у планах — нарис про Івана Драча, Володимира Дрозда, Григора Тютюнника та ін. Дослідниця зауважила, що через добір імен до серії актуалізується проблема шістдесятницького канону, тому на плечі укладачів лягає велика відповідальність.

Виступили завідувач відділу бібліографії Національної парламентської бібліотеки Валентина Кононенко, автор покажчика, головний бібліограф бібліотеки Тетяна Заморіна. Фахівці висловили вдячність І. Дзюбі за можливість творчої співпраці в процесі укладання покажчика, за надані матеріали з домашнього архіву. Т. Заморіна окреслила структуру книжки: до біобібліографічного нарису ввійшла невеличка вступ-

на стаття-довідка про науковця, аналітична стаття М. Павлишина про І. Дзюбу-критика, два бібліографічні розділи — література про І. Дзюбу та видання самого вченого (у хронологічному порядку), на останній сторінці — список псевдонімів письменника.

І. Дзюба подякував укладачам за здійснену роботу і, оскільки до покажчика ввійшли частково видання 2005 р. і не враховані праці вченого за 2006 р., назвав свої найновіші книжки, поділився планами на майбутнє, підсумував: “Я настроєний працювати!”

Добрими словами-спгодами відгукнулися шістдесятники Іван Драч, Лесь Танюк. Із виходом книжки привітали І. Дзюбу та українську гуманітарну еліту заступник директора Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України Микола Сулима, голова Всеукраїнського товариства політ’язнів і репресованих Віталій Пронюк, працівник Інституту історії НАН України Сергій Білокінь.

Лірично обрамили презентацію українські народні пісні у виконанні студентів Київського національного університету культури й мистецтв.

• **Юлія ШУТЕНКО**, к. ф. н., редактор журналу “Слово і Час”

ТРИПТИХ-ЕПОПЕЯ ПРО ДОЛЮ ЛЮДСЬКОЇ ОСОБИСТОСТІ НА ВІТРАХ ІСТОРІЇ...

Минулий 2005 рік став знаменним у житті письменниці Євгенії ЛЕЩУК. У видавництві “Камея” побачили світ три книги: “Мій Храм. Книга перша. Рідний вогник. Поезії”; “Мій Храм. Книга друга. В країні журавлів. Новели, етюди, оповідання”; “Мій Храм. Книга третя. Україна і світ. Нариси, вірші, документарні дані”. Могутня сила Духу, задекларована у творчості і величезній подвижницькій праці Євгенії Лещук, стала головною темою книг.

шевних ран. Явилось слово — подорожником упало на серця рідного народу.

Перепліталися життєві стежки — і рідна земля із сумками, наповненими їжею, виряджала у науку своїх дітей, аби вчилися, аби поверталися до своїх осель, щоб захищати їх. Так батько Євгенії одного разу став перед потягом, бо спізнилися, аби дитина вчасно заїхала на навчання.

Євгенія повернулася на рідну землю спалахом слова, ірстими мелодіями піснених мелодій, українськими символами, що невтомно повертала на рідну землю. Її Берестечко — не просто географічна Батьківщина Євгенії Лещук — це її заобрійні молитви і нескінченне бажання повернути народу не просто факт біографії як історичний знак, а як духовний зв’язок поколінь. Євгенія Лещук ніби з’єднає нитками своїх

творів історично-часовий кругоплин — вона творить сьогоднішній світ, який є логічним продовженням того світу, у якому погук до слави і героїства стали звичним явищем. Ніби відчуваєш, як міцно тримає свою зброю Іван Богун, як гнівно блискають зором Іван Підкова чи Іван Сірко... Героїчні постаті — мужні лицарі України... Як молитву, як прохання на віки, дзвенить поетичне слово Євгенії Лещук: “Пошли нам, Боже, нових Богунів...”

Таємниця людської долі — це тепло найрідніших людей. Трепетне єднання роду й родини, увічнення пам’яті рідних. Світлим сумом зоріє мамина усмішка. Довгі роки важкої хвороби маминої — і ніжне піклування доньки Євгенії — це окрема сторінка у життєвій і творчій біографії письменниці. Можливо, саме біля ліжка хворої мами (а це тривало

довгих вісім років) відкривалася якась особлива сторона людської суті — у мужності переборювати лихо, у здатності не черствіти душею, у єдності слова й духу. Як лікар, Євгенія Лещук допомагала чужим людям — а мама лежала прикута до ліжка і нічим було їй допомогти. Але і в цьому великому людському випробуванні письменниця гордо несла свою нелегку ношу. Людей високого чину страждання тільки загартує — і треба шукати промінчики світла в найважчих моментах. Справжнім святом стала поїздка у ліс Брюховицький, — куди Євгенія відвезла свою лежачу маму. Хилилися кетяги дерев до хворої, світилася травичка сонячними зблисками — а санітари, стоячи віддалік, — стояли і плакали. Бо потім залишились лише гілочка дерева, яка маятмє за маминим вікном, прив’язана ніжними доньчиними руками.

Найкраще — біля рідної землі. Найдостойніше — біля рідних людей. І дивується світ чарові українського слова в поезії Євгенії Лещук, присуджуючи їй високі звання і нагороди. Але найвища нагорода — це творчість, яка манить, чарує, наснажує. І робить людей добрими, щедрішими на ласку й добро.

Ці три книги становлять своєрідний триптих-баладу. Це духовний пам’ятник рідній землі, рідному народові.

• **Марія ЯКУБОВСЬКА**

момент” чи “мemento mori”... Яка різниця?

Яка різниця між комічним і трагічним, між чорним і білим, між правдою і брехнею, між банальним і небанальним, між життям і... Стоп. Це також неправильний шлях. Дезорієнтація на місцевості. Легше, легше... піанісимо... Ось сорока заскреготала, коти так кумедно граються за вікном, люди дивують, любши вино, про кохання міркуєш без сарказму... Хіба цього замало?

• **Уляна ГЛІБЧУК**

ПОСТАТІ

СПРАВЖНІЙ ДОСЛІДНИК І ЧУДОВИЙ ОСПІВУВАЧ СТЕПУ...

Борисові Мозолевському в житті поталанило. І на епохальне відкриття, і на вчителів. В археології його наставниками стало відоме подружжя вчених-скіфологів Олексія Тереножкіна та Варвари Іллінської, які навчили майстерності не одного свого учня, серед яких найбільше прославився Борис.

“Археолог або закоханий, або поет”, — колись чи напівжартом, чи напівсерйозно сказав знаменитий російський поет Олександр Блок, і тут він, гадаю, аніскільки не покривив душею. Серед українських археологів я знаю багато чудових поетів. Це і Олег Ольжич, і Михайло Брайчевський, і Петро Каришковський, і Володимир Лапін, і Олександр Авагян, і Микола Ричков, і Сергій Скорий, і Сергій Буйський, і Надійка Шевченко, і Юрко Олійник... Серед іноземців був гарним письменником славетний французький археолог-палеолітознавець Франсуа Борг, який писав свої романи під псевдонімом Корсар. Інший палеолітознавець — росіянин Михайл Анікович — пише модерні романи... Та найвідоміший серед нас, археологів, ще й як професійний поет був і залишається Борис Мозолевський, що, на превеликий жаль, рано відійшов у Вічність. Його поетичний доробок досить вагомий і давно відомий багатьом читачам, а проте дещо з ненадрукованого ще й досі чекає на шанувальників поезії.

Борис Мозолевський народився 1935 року в селі на Миколаївщині. Пізнав і страшну війну, і післявоєнний голод.

Працюючи тяжко на будівництві, на заводі й навіть у звичайній кочегарці, вперто “гриз науку” в університеті заочно. І писав (не переставав писати!) вірші, яких ніхто тоді не друкував. Це значно пізніше, коли він стане вже знаменитим на весь світ археологом, його охоче друкуватимуть... “Сухі степові безсмертники... Стародавній стоянки й багаття... Глибокі зморшки ґрунтових доріг... Зарослі полином кургани серед розмаїття спілого жита... Чорнозем і глина в розкопі... Амфорний дзвін тризни... Золото царських могил... Живе тепло вогнищ і зірок у темряві ночі... Весь цей манливий, загадковий світ осягнув Борис Мозолевський і втілює у восьми поетичних збірках і трьох книжках наукової прози, на яких ми виросли спочатку як археологи-степовики, а згодом і як молодші його побратими по перу...”, — так стисло охарактеризував нелегкий творчий шлях талановитого поета й вченого Сергій Буйський...

На початку дев’яностих Борис Мозолевський несподівано захворів. Переніс тяжку операцію... Якось він ще задовго до хвороби зронив такі щемні рядки, наче відчував уже тоді відміряний йому Всевишнім короткий шлях життя:

*Що ти для мене готуєш,
мій дню?
Чим розплачуся за зустріч
з тобою?
Золотом скіфським?
Двигінням вогню?
Чи долею, може?
Чи, може, — собою?..*

1993 року його не стало. Та його вагомий науковий доробок залишився для майбутніх нащадків, а особливо глибоко прониклива й ніжна поезія ще довго буде тішити своїм ненав’язливим словом наші серця, щоб остаточно не зачерствіли.

• **Віктор ТКАЧЕНКО**, журналіст, кандидат історичних наук, м. Київ

Уточнення до статті Ірини Палевської «Володимир Леонтович — повернення із запізненням» «Слово Просвіти» ч. 45 за 2006 р.

Видання спонсорували прямі онуки В. Леонтовича, розкидані по світах, але зібралися разом для такої важливої справи, а онука у других О. Леонтович з України стала упорядником усіх 4-х томів.

СПОСІБ МИСЛЕННЯ

Людина, яка хоч інколи мізкує в контексті “я і світ”, намагається створити собі окрему папочку правил. Людина думає, що власних спостережень достатньо, аби навчитися жити правильно. Тобто так, як вона це розуміє... Межа між розумінням і зарозумілістю вскрай хитка. Від трясовини ілюзій нас рятує поразка. Вона здмухує трояндові замки, пурпурові тоги. І ми, голісінькі, настрашено читаємо “Отче наш” і думаємо, думаємо, ду-

ХІБА ЦЬОГО МАЛО?

маємо... Чи є шанс, що таки виснуємо ниточку Аріадни? Замість відповіді можна лише трагічно зітхнути або саркастично хмикнути. Залежно від формули гена, його гнучкої вітальності...

Латинське “memento mori” завжди присутнє в якійсь потаємній комірчині нашої пам’яті. Забавляючись із візіями, нагадує про себе... Старомодний весільний букетик, старий годув голубів, конаюча оса не пережи-

ве цієї зими... Так сумно, що хочеться курити...

Іноколи це нагадування набуває смішних, комедійних форм. З’являється в образі товстенької бакалійниці задрипаних “продтоварів”. Не все ж супермаркет... На вимогу зважити “кіло сахару”, вона грайливо присідає кніснен і бантиком губ вихлюпує: “мemento mori”... Пухленькій бакалійниці байдужа годинникова точність мовних викрутасів. “Ван

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПРОСТІР

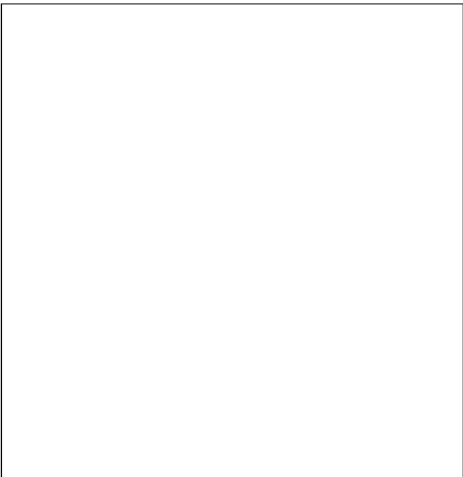

Фото О. Литвиненка

Олесь Наконечний і Роман Попович

•

НОВЕ ВИДАННЯ

Василь Дума та Лариса Скрипникова
на презентації книжки

•

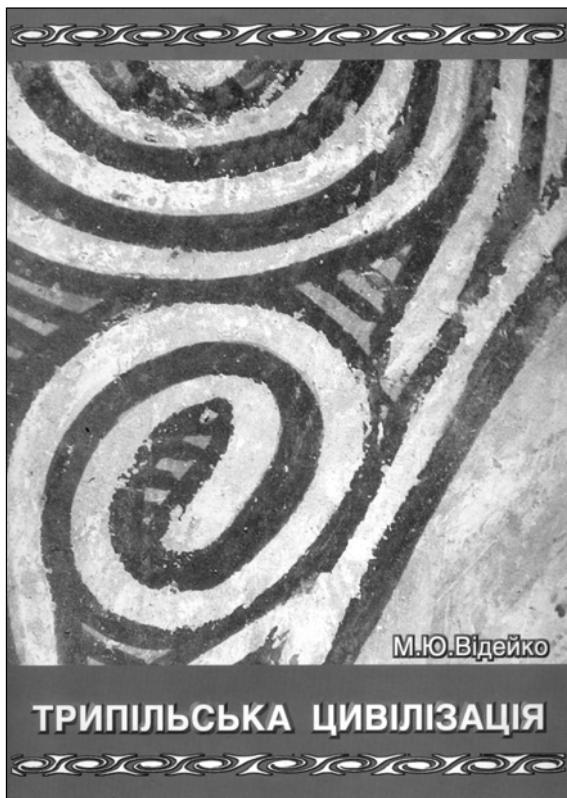
Про Трипільську культуру впродовж останніх 12 років (у 1993-му відзначалося 100-ліття її відкриття) ведеться багато дискусій у наукових колах, поміж політиків, ідеологів. Точаться суперечки в середовищі її шанувальників. “Просвіта” у 2003 році провела кілька наукових конференцій із метою глибше осягнути таємниці цієї видатної цивілізації, що бентежить уяву прискіпливих дошукувальників правдивої історичної давнини нашої Вітчизни.

І цілковито відповідаючи на вимогу часу — величезного загалу шанувальників, — провідний археолог Інституту археології України, кандидат історичних наук Михайло Відейко виніс на громадський суд свою працю “Трипільська цивілізація” (Київ, 2003. Індустріальний союз Донбасу). Зауважимо насамперед: уже понад століття вчені, не лише українські, а й багатьох материків, намагаються переконати людство, як постала ця унікальна археологічна культура, що проіснувала 2700 років винятковою етнокультурною цілістю й, безсумнівно, вплинула на формування та духовний розвиток європейських народів.

Автор у своєму коротенькому вступному слові цього вельми ошатного видання з великою кількістю ілюстрацій (а це насамперед витвори трипільців: кераміка, жіночі й чоловічі статуетки, моделі храмів, жител, реконструкції зведених упритул будинків, знаряддя праці, численні фото розкопок, що вже стали важливими історичними документами) неспішно веде зацікавленого читача-мандрівника глибинами прадавньої історії українського степу між Дніпром і Дністром. Він констатує: “Шість тисяч років тому на землі, яку сьогодні називають Україною, стояли величезні поселення — міста. Коли “історія починалася в Шумері”, їхні руїни вже давно були сховані під різнотрав’ям степу між Бугом і Дніпром. Люди, яких ми називаємо трипільцями, заклали підвалини цивілізації на нашій землі. Вони одними з перших тут почали вирощувати хліб і плавити метал, збудували тисячі селищ, десятки міст. Вони прагнули вічного життя, молячись і приносячи жертви Вищим Силам, створили дивовижні магічні орнаменти, які зачаровують нас і сьогодні”.

Науковець підкреслює значущість археологічних джерел, аби повніше дізнатися про давнину: мільйони фрагментів кераміки, десятки тисяч посудин, вироби з кремнію, металу, розкопані й зафіксовані вченими залишки колишніх поселень і поховань є тими свідченнями, що відбивають, певним чином, давно забуті сторінки дописемної історії або “праісторії” людства. Тому й особливу вагу для наукового світу мають питання методики та правдивості історичних реконструкцій на підставі виключно археологічних матеріалів. Зауваживши, що Трипільська культура не залишила після себе ні пірамід, ні величезних храмів, ні кам’яних палаців, а її матеріальна спадщина, всі свідчення існування понад шість тисячоліть заховані в землі, автор наголошує: “Нині ця культура заслуговує на те, щоб бути описаною як важлива складова цивілізації Старої Європи”.

У цьому виданні персонально названо, мабуть, усіх — у трьох поколіннях їх набирається більше півтори сотні — учених, археологів, краєзнавців, шукачів історичної давнини (а серед них багато справжніх подвиж-

ТРИПІЛЬСЬКА ЦИВІЛІЗАЦІЯ.

Знаки прокреслені по сирій глині на денці миски. Майданецьке місто. Малюнки Олександра Фисуна

ників XIX—XX століть), кожен із яких самовідданою працею написав власну сторінку величезної книги з найменням українське Трипілья.

Ознайомлення читача з відкриттям і вивченням Трипільської культури М. Відейко починає з перших археологічних розкопок, чітко й хронологічно послідовно розгортає панораму досліджень трипільських поселень, які проводилися рік за роком, детально висвітлює відкриті пам’ятки за періодами: на початку XX ст., 1920—1941 рр., повоєнні масштабніші, що проводилися 1945—1970 рр., і відкриття Трипілья як цивілізації мідного віку, що велася з 1971 до 1993 рр.

У суспільній свідомості вже не одне десятиліття стоїть закономірне запитання: а чи є Трипільська археологічна культура справді цивілізацією? Англійські та американські вчені, як і наші вітчизняні (зокрема й радянських часів), вважають, що її археологічними ознаками є: міста, монументальна архітектура (храмові комплекси), писемність, реміснична спеціалізація, суспільна диференціація, отримання в достатньому обсязі додаткового прибутку, що зумовлює повноцінне існування. І дослідник високого фаху М. Відейко, маючи інформацію з численних археологічних джерел, упевнено нині стверджує: “Так, ми маємо справу з цивілізацією... археологічні джерела є лише віддзеркаленням минулих подій, причому досить фраг-

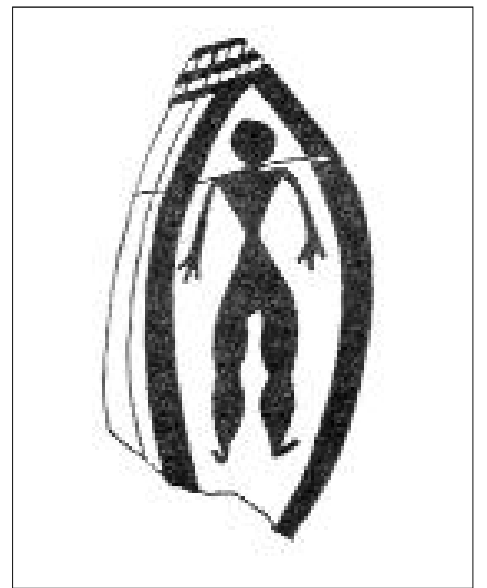
ментарних...” (Отже, великою мірою, неповних. Та й замало для нього, скажімо, лише археологічних даних. Потрібні колективні напрацювання в царині етнографії, лінгвістики, мистецтвознавства, міфології, фольклору, астрономії). “...кожен дослідник має право на складання власного портрета давніх цивілізацій”.

На початку 70-х років XX ст. завдяки застосуванню нового методу комплексних досліджень — аерофотозйомки у поєднанні з геомагнітним картографуванням на Черкащині стали відомі великі міста — поселення-гіганти, які визначили обшири Трипільської цивілізації. Понад 20 років (1971—1993) досвідчений археолог М. Шмаглій проводив комплексні дослідження в Майданецькому, відкопавши багато трипільських жител. Із ним у ці роки працювали М. Відейко, К. Зінківський, В. Мищик.

Восени 1897 р. Вікентій Хвойка на пагорбах і долинах навколо містечка Трипілья (саме тому й названо його іменем археологічну культуру) і сіл Верем’я, Халеп’я, Жуків-

Кріш, Боян, Тиса, Лендель та ін., давніших у часі. На південному заході відчутні впливи землеробських неолітичних цивілізацій балкано-дунайського регіону.

А ось доктор археології Валентин Даниленко, який багато років фундаментально досліджував палеоліт, неоліт і енеоліт України, дає своє визначення цій проблемі: “Ми маємо всі підстави вважати Трипільську культуру початкового етапу спадкоємницею тієї території, що свого часу була охоплена дотрипільською Буго-Дністровською культурою. Йдеться насамперед про Буго-Дністровську частину Північно-Західного Причорномор’я, але й, можливо, про румунську Молдавію, де почали з’являтися пам’ятки Буго-Дністровської культури. Процес розвитку Буго-Дністровської культури був досить складним і динамічним, а її трансформація в Трипільську культуру неминує мусила мати характер стрибка, зумовленого і значними історичними, економічними й культурними зрушеннями, і участю в цьому процесі нових етнокультурних компонентів”. Спадковість Трипілья від Буго-Дністровської культури простежується не лише в техніці нанесення і в специфічних композиціях орнаменту, але також і в морфологічній близькості культової антропоморфної пластики. І стверджує про **можливу генетичну за-**

Зображення людини-божества на мальованій посудині. Середина IV тис. до н. е. Ржищів. Розкопки В. Хвойки

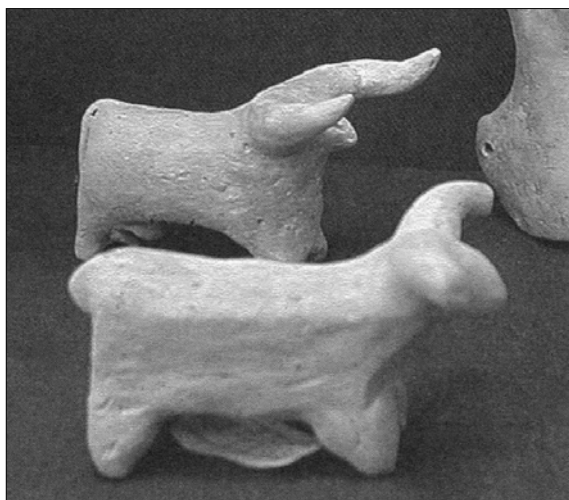
лежність Боянської культури від Буго-Дністровської.

Трипільська культура — всуціль хліборобська. У ній ральне землеробство переважало над мотичним. Молочне тваринництво розвинене ще на ранньому етапі. Розведення крупної рогатої худоби, яку використовували як тяглову силу (багато скульптурок бичків, модельки саней з їхніми головами про це свідчать) сприяло її економічному зростанню. Сіяли пшеницю плівчасту, двозернянку, спельту, голозерний ячмінь, просо, горох, сочевицю. Зернотерки стояли в кожному житлі. Збирали плоди фруктових дерев.

Засівали ниви необмолоченими колосками. (Певно, так краще зберігалася внутрішня родюча сила зерна).

Проведені споропилкові аналізи дали змогу відтворити рослинний світ, що був шість тисячоліть тому. Тоді біля осель червоносили мальви, росли кропива, подорожник, серед пшениць синіли волошки. На берегах річок — верби, густі кущі ліщини, вільхи. У дубово-грабових гаях водилися зубри, олені, ведмеді, кабани, вовки, лисиці, зайці.

Високого рівня культура ковальських операцій обробки міді зумовила серійне виготовлення зброї, знаряддя праці, рибальства, різних прикрас. Добування кремнію на вироблення сокир, ножів. Однак головне ремесло — гончарство як окрема галузь. Зналися трипільці на рецептах глиняних мас. Вражають масштаби виробництва гончарської продукції. На середньому етапі трипільське суспільство застосувало гончарний круг. Це дозволяло викручувати посуд різних об’ємів у

Скульптурки бичків з експозиції Археологічного музею НАН

Модель храму. Трипільська культура, кінець V тис. до н. е. Колекція С. Платонова

великій кількості. Археологи вирізнили 17 типів посуду різного призначення — кухонний, господарський, ритуальний і виявили в житлах близько 300 посудин для побутових потреб. Умільці володіли секретами високоякісного випалювання посуду у двоярусних горнах. Існували гончарні центри. Відомі спе-

Вівтар також фарбували червоним кольором і знакували ритим орнаментом космічного змісту.

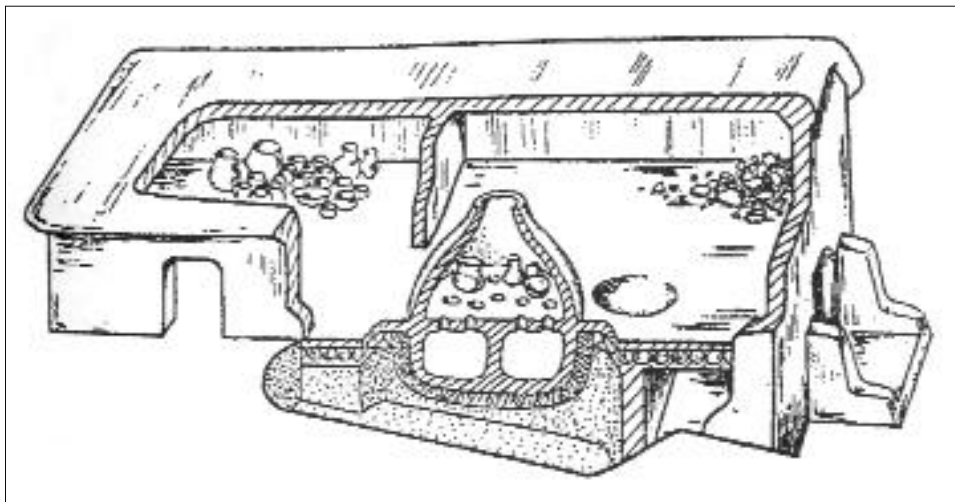
Найбільші трипільські міста існували понад шість тисяч років тому, в них було 10000—15000 мешканців. Зведені будинки, припасовані один до одного, слугували потужними укріпленнями від нападів. Через 60—80 років наставав період, коли житла (а в них було багато посуду, ритуальних статуеток людей і тварин) обов'язково спалювали, і руїни їхні ставали приtulком для душ предків — їм належало все, що виїліло від вогню. Мешканці освоювали нові угіддя, благодатніші для хліборобства і суспільних інтересів.

Уже на ранньому етапі Трипілья, на думку академіка С. Бібікова, суспільство мало риси патріархальності, хоча досить поширений погляд серед науковців, що для того часу був притаманний матриархат. Великі сім'ї з 10—14 осіб дрібнілися на малі. Трипільські суспільства, починаючи з середнього етапу, дослідники зараховують до ранніх комплексних (складних) суспільств, політико-організаційний зміст яких визначають як “вождівство”. Їхні типові риси — великі поселення (міста), монументальні культові центри та монументальні поховальні споруди.

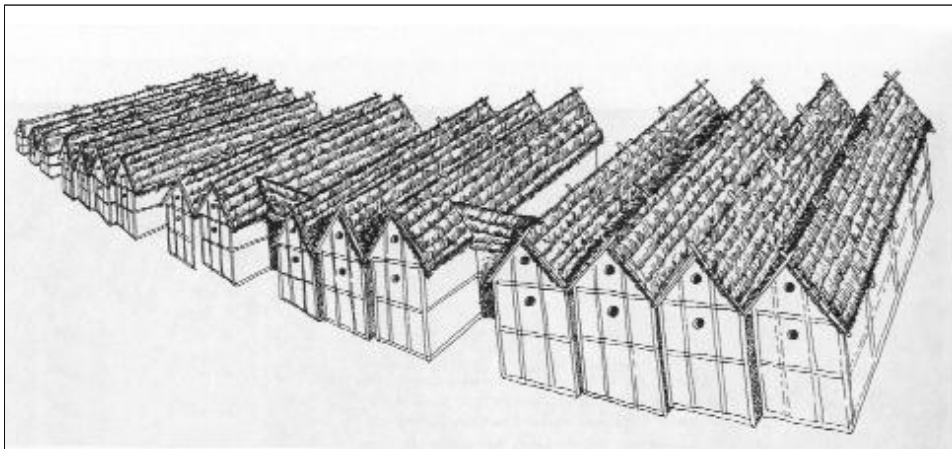
Сакральний зміст трипільських орнаментів (це доводить археолог Н. Бурдо) глибиться у відродженні ритуалів освячення найвищої мети, яка утверджує безсмертя людської душі. Духовна діяльність трипільців-поетів спрямовувалася передусім на підсилення існуючого Світового ладу і протистояння Хаосові. В цій неперервній боротьбі визначальним було відродження могутньої потуги безсмертя людини, її всеосяжної душі, якій заповідалося зрівнятися з Богом. Поміркуймо і ми: в сюжетах гіпнотизуючих трипільських орнаментів, розміщених у середньому ярусі, який уособлює Верхнє Небо, — космічні енергії, вималювані біг сонця, фази місяця, зорі, а поміж них у напівовалах втілено образ людини з космологічними ознаками (Ржищів, Київщина). За поняттями наших прапращурів — оріїв, людина є складовою одвічних космічних процесів як носій Божественної Дії. Творці трипільських орнаментів передавали прийдешнім поколінням знання про Світобуття, які вони успадкували від попередніх епох. Образна мова доби неоліту через тисячі років продовжує функціонувати у розписах трипільців, а від них — у пізніших культурах.

В орнаменти ці вони не допускали випадковостей чи довільних фантазувань. Схеми розпису посудин у плані утворюють великі знаки хреста, трикветра або свастики (сварги). Ними використовувалися від 2 до 9 вироблених сюжетних схем розпису. У чітко визначених зонах виписували певні знаки. Розвинена знакова система мала знаки-блоки, що були базою для ієрогліфічної писемності, а їх нараховується кількасот.

Тема писемності трипільців, невід'ємна складова цивілізації, розглядається автором як дуже важлива ділянка, що потребує фундаментальних досліджень, хоча й зібрано десятки різноманітних знаків. Утім, до цієї проблеми долучимо і нашу думку.

Гончарна піч біля житла із Веселого Кута. Розкопки Олени Цвек

Трипільська вулиця зі щільним розміщенням будинків у Майданецькому місті. Розкопки М. Шмаглія, М. Відейка, 1980–1991 рр.

Археолог (директор Тальнівського музею історії хліборобства) Вадим Мищик ще в 70-ті роки у розкопах житла знайшов фрагменти посудин, на денцях і на стінках яких по сирій глині прокреслені, а на інших уламках писачком і кольором, що й розписи орнаменту, ретельно вималювані знаки цілковито за структурою літер. Не піктограми й графічні символи. Особисто мені випало їх прискіплювати і дуже точно скопіювати. Пов'язувати їхнє походження з Месопотамією немає підстав. Ці знахідки уважно роздивлявся В. Даниленко і назвав знаки на посуді буквами трипільського письма.

Розвинена знакова система давніх хліборобів — дрібна геометрична пластика (об'ємні символи у формі конусів, півсфер, кульок, зображення тварин, речей) мала призначення, як визначає автор, вести необхідний облік у господарстві.

Ці знаки віднаходили і в культових місцях — у вівтарях оселі. Виникнення великих міст — результат нагромадження величезного економічного, культурного та інтелектуального потенціалу, пов'язаного зі становленням відтворювальних форм господарства: землеробства і тваринництва. Головним стимулом до їхнього утворення була потреба, як вбачає М. Відейко, не для боротьби з войовничими степовиками (вони якраз малочисленні й не потужні), а з трипільськими “вождівствами”. Цебто необхідність контролю над територією, природними та людськими ресурсами. Трипільські поселення-гіганти Черкащини (займали площу: Вільхивець — 110 га, Доброводи — 250 га, Майданецьке — 270 га, Небелівка — 300 га, Тальянки — 450 га) виконували функції адміністративних, військових, ідеологічних осередків. А масштаби їхньої забудови (за принципом кола чи подібного до еліпса) — це ознаки зародження монументальної архітектури, яка виникає на ранніх етапах розвитку людського суспільства. Монументальна архітектура вирізняється узагальненістю об'ємних площин, образною символікою і значущістю художнього змісту. Двоповерхові будівлі, різні оборонні споруди давні зодчі мудро вписували в довкілля.

Соціальний устрій трипільських поселень (приклад — Побужжя) подібний до суспільств мотичних землеробів Дворіччя, Африки, Центральної Америки і свідчить про наявність закономірностей у явищах, які ми спостерігаємо на підставі матеріалів археології, історії, етнографії. М. Відейко доводить висновку, що “саме трипільці звели одні з перших міст Європи” — поселень-гігантів. Розрахунки демографічного росту, виникнення кризи перенаселення зумовлювали причини міграції людності. Класифікація трипільського суспільства, зважаючи на рівень його економічного розвитку, зводиться до культурно-господарського типу мотичних землеробів.

Який же внесок Трипільської цивілізації у спадщину багатотисячолітньої історії людства? І автор називає: закладення основ господарських систем, на базі яких існували суспільства й народи пізніших часів, — до історичних українців включно. Сюди зараховує: здобутки матеріальної культури, а це — типи жител, знарядь праці, технології мета-

лообробки, гончарства, житлобудування. А найвагоміші з них — сформований світогляд, пов'язаний із продуктивними формами господарювання, хліборобською міфологією та обрядовістю. Таких надбань вони досягли, маючи виняткову мудрість і хист використовувати природні ресурси. І переконливо довели, що цивілізацію можна побудувати цілковито власними силами.

Чому зникла унікальна цивілізація? Дослідник наголошує на обмеженості знань і можливостей її носіїв, щоб перебороти суспільно-економічну кризу в другій половині IV тис. до н. е.

А яка ж доля носіїв Трипільської культури? Вони розчиняються у прийдешніх культурних суспільствах. Насамперед ідеться про добу ранньої бронзи — у культурах шнурової

Санчата, запряжені волом, та статуетка-візниця (композиція). Майданецьке місто. Розкопки М. Шмаглія

кераміки, кулястих форм, ямної. До цих його міркувань ми додамо: найпомітніші сліди, власне, основи свого понад двохтисячолітнього способу буття, світосприйняття, образного мислення, збереженого у винятковій потугі художніх орнаментів, давні хлібороби-трипільці залишили у духовній культурі українців — звичаях, обрядах, народному мистецтві їхньому, забудові оселі із використанням природних матеріалів, хліборобстві.

Тотуючи видання, присвячене творцям трипільської цивілізації та археологам, які відкрили світові захопливі сторінки праісторії України, М. Відейко скромно назвав його путівником для зацікавлених. Першу науково-популярну книжку на цю тему видала 1941 року в Києві відома дослідниця Тетяна Пассек. Через 60 років маємо другу, об'ємнішу і глибшу. Написану з науковою достовірністю. Уважно вчитуючись у викладені автором матеріали археологічних досліджень і ґрунтовні аналізи, оглядаючи ілюстрації, поданий археологічний словник, маємо підстави стверджувати, що він подарував допитливому читачеві справді малу енциклопедію Трипільської цивілізації. Праця його збагачить історичною правдою і заслуговує на нашу особливу подяку.

І водночас не можемо не пошкодувати, що це вкрай потрібне видання вийшло мізерним накладом — усього 1000 примірників. Тому великий загал шанувальників нашої історії не матиме змоги його осмислити, побачити.

●

Олександр ФИСУН

В ЯКІЙ ДЕРЖАВІ ЖИВЕМО?

— *За Жиріновським міцно закріпилася репутація епатажної, скандальної людини. Що Ви можете про нього сказати як людина, яка добре його знає? Наскільки він адекватний?*

— Як на мене, він абсолютно нормальна адекватна людина. Талановитий політик. Єдиний, можливо, в Росії чистий політик. Усі інші там господарники. Він не повинен прийти до влади, повинен завжди бути в напівпозиції, у напівпривладній партії. Його величезна історична роль полягає в тому, що він є, що в нього є фракція, що він критикує, десь виправляє, чимось допомагає уряду і президенту. Як би над цим не сміялися і не жартували, насправді те, що писав Жиріновський у своїх книжках у 1992—1994-х роках, зараз робить Путін.

Якби Жиріновський сьогодні став президентом Росії, то почалася б третя світова війна. Це така людина, яка б проривалася до Індійського океану. Він дав би грошей курдам, аби вони створили незалежний Курдистан, посилив би їх, поставив там свій уряд, послабив би Турцію. Прорвавшись до Індійського океану, захопив би смарагдові шахти Буркіна-Фасо, влаштував там колонію. Безперечно, об'єднав Білорусь і Росію.

— *А як щодо його політики відносин з Україною?*

— Думаю, це було б як у Гітлера з Австрією. Є таке слово “анексія”. А що інше тут може бути? Уявімо реально, якщо завтра якийсь хворий на голову прийде до влади у Росії і введе свої війська. Я не впевнений, що 48 мільйонів українців (або скільки нас там залишилося) чинитимуть опір. По-перше, у 99 % там живуть родичі. Це буде, як у Німеччині з Австрією — вони просто взяли та об'єдналися. І це буде зручно для всіх. Тому що для частини українців це можливість військової, економічної, політичної кар'є-

ри в Москві. Чому Степан, який живе в Донецьку, протриватиметься російському приходу, якщо в нього з'являється можливість зробити кар'єру в Росії?

Для вуйка з Галичини це катастрофічно неприйнятна ситуація. Але тільки для вуйка. Він там чужий. Та в них взагалі тяжка доля, шкода їх. Поляки їх не люблять, вони росіян недолюб-

ном, гербом, прапором, грошима. Все це сприймається як шоу. А в нас це вийшло. Що таке економічна самостійність? Україна була економічно самостійною, коли була УРСР. Ось це був пік економічної самостійності. Плюс до цього Україна ще й правила всією Росією. Хрущов сидів у Кремлі і правив 300-мільйонною державою, Брежнев — з України, Черненко, тобто, хохли правили 1/6 частиною суші. Хіба це не економічна незалежність? Вони забрали все, що хотіли, зі сходу, тут усе це переробляли і продавали в Росію. УРСР мала членство в Раді Безпеки ООН.

— *А як у нас справи з регіональним статусом російської мови?*

— Рішення міськради щодо російської регіональної мови діє в Донецьку. Ми повинні говорити і працювати на своїй рідній мові, а рідна мова у нас — російська. Всі офіційні документи міськради пишуться російською мовою. Іноді — українською. Я їх поправляю. Зауважте, з жодного питання в міськраді не було такої одностайності депутатів — 100 % проголосували за російську мову. З Києвом офіційно ми спілкуємося теж російською. Поки жодного обурення не було.

Що стосується державного рівня, то впевнений, що ніколи в житті Львів і націоналісти не підуть на те, щоб російська мова стала другою державною. Тому що тоді українська мова помре. Є 150 мільйонів людей, є велика культура, велика нація, наша історія. І тільки-но ми відновимо значення російської мови в Україні, одразу ж українська залишиться тією фольклорною, народною, яку ми всі любимо. Вона повернеться до свого нормального стану. А ось ця мова — польсько-угорсько-американська, з “телікоптерами”, з неправильними наголосами помре. А в галичан завдання інше: роз'єднати нас з Росією, нав'язати іншу мову, максимально її змінити, щоб вона була незрозуміла для росіян.

«ДАЙОШ» ПОСАДУ МЕРА МОСКВИ!»

Необхідний коментар до інтерв'ю

Повірте, це головне, квінтесенція розлогого інтерв'ю молодого, але вже при солідному кріслі посадовця (подаємо в перекладі з російського оригіналу). Є ще в ньому оповідь про створення ним щойно презентованої книжки “Коммуналка в стиле funk”, про те, як “бред сумасшедшего” (вислів самого Левченка) опрацьовувався помічниками у цю книжку, скромно названу “підручником із житлово-комунального господарства”. Є історія знайомства з Жиріновським, те, на якому авто їздить автор, чому не одружується, і які плітки про нього плетуть.

Але головне — тут. Вдумаймося.

У Росії, виявляється, є політики, які можуть (ні багато ні мало) розв'язати третю світову війну. І навіть такий політик може бути обраний віце-спікером парламенту, а його партія на виборах — набрати чверть усіх голосів (найбільше!). Що з того, що він не президент. Зате в “напіввладі”, а отже, суспільство — у стані, в психології “чвертьсвітової” чи й “напівсвітової” війни.

Тепер про аншлюс. Такий, “як у Гітлера з Австрією”. Цебто, загарбання Австрії Німеччиною. Річ навіть не в тім, чи може бути щось схоже між Росією і Україною. В даному разі головне, як на це дивиться, а ще голівніше, — як до цього ставиться високий посадовець одного з найбільших міст України? Бачить це так: 99 % українців сприймуть таке “об'єднання” (чомусь — не окупацію?), “як у Німеччині з Австрією”. А як же ставиться М. Левченко до цього? Ось ключова фраза інтерв'ю в оригіналі: “И это будет для всех удобно”. Може, хтось не зрозумів? Нам усім “буде зручно”, коли нашу незалежну державу “аншлюсують”. Це говорить державний чиновник Української держави.

Далі вже особливо дискутувати й коментувати не хочеться. Скажімо, сентенції автора “підручників” щодо економічної самостійності України в СРСР. Це коли гайка вироблялася у Новосибірську, болт — у Харкові, а шайба — у Мінську. Коли на величезну аграрну республіку не було жодного комбайнового заводу, коли більшість автомобілів вироблялася за її межами. Коли повз моє село майже 40 років по газопроводу газ ішов із Дашави на Брянськ і Москву, а селян під'єднали лише через 71 рік після революції.

Залишмо автору й такі моменти, як: чи 52 штати у США, чи було в СРСР 300 мільйонів мешканців, чи був українцем, навіть уродженцем України, Хрущов? Володар двох вищих освіт, двох дипломів — університету (істфак!) й інституту (міліцейського) якось розбереться в цьому.

Замислимося над головним: що це за держава така? Є офіційний результат Всенародного референдуму: 92 % громадян проголосували за незалежність України. Припустімо, що 8% були проти. Можливо, що їх і побільшало, в ТАКІЙ державі, з ТАКИМИ чиновниками. Вірю, що є люди, які вважають, що незалежної України не повинно бути, що вона має об'єднатися в одну державу з якимись іншими. Отакі погляди в людей. Допускаю, що ці люди мають право пропагувати свої погляди чесно й відкрито. Недопустиме в нормальній державі лише одне: ці люди не повинні працювати в державній владі. Бо це — нонсенс. Та, врешті, як же працювати й самій цій людині? У владі держави, яку ти — не вживаючи слова “ненавидиш”, скажу м'якше — стосовно якої вважаєш, що цієї держави не повинно бути?

Більш логічним було б ось що. Є молодий, амбітний хлопець із гарним українським прізвищем — Левченко. До речі, про амбіції. Журналістка не марно поставила йому ще й запитання — чи не буде той згодом балотуватися у мери Донецька? Поки що секретар міськради похвалив свого теперішнього шефа, мера, цебто натякнув, що зараз не мітить у його крісло. Але як знати? Між іншим, уже зараз три обласні центри України опинилися без мерів, а обов'язки міського голови в цих випадках, згідно з законом, виконує секретар міськради. Але оскільки нелогічно обіймати посаду в державі, яка для тебе — ніщо, логічним буде інше: Миколи Левченку зараз чи колись пізніше поборотися за посаду мера Москви. Правда, в цьому інтерв'ю він згадує, як Лужков недавно при зустрічі зверхньо покритував його — за необізнаність у комунальній сфері. Та чи не рано підсміюється мер Москви? Покинували ж першопристойно у всієї Радії Хрущов, і Брежневко, і Черненко. Чому ж не може Левченко? І взагалі, в Україні є ще чимало гарних кадрів для Росії.

ОБЕРЕЖНО, ПІДРОБКА

Коли про Україну говорять як про одну з найкорумпованіших держав, ми навіть ображаємося. Але що тут скажеш, якщо корупція пролізла навіть у таку споконвіку суворо контрольовану державою сферу, як виробництво і продаж алкогольних напоїв.

Я зустрівся з головою правління ЗАТ “Чернігівський лікеро-горілчаний завод “Чернігівська горілка” Валентином Бачурним. Молодий енергійний керівник, який цього року очолив потужне підприємство, не без гордості розповідав про знамениту чернігівську горілку, яка хоч і не така “розкручена” на телекранах, як деякі інші марки, але дуже цінується фахівцями і споживачами. Причина у ретельній, навіть прискіпчивій технології, що виключає будь-які штучні добавки. Найякісніший спирт, гарна вода, такі природні компоненти, як м'ята, перець, лимон, прополіс. До відомих марок “Деснянські зорі”, “Пшенична”, “Перлина України”, “Град Чернігів” постійно додаються нові. Щойно завод презентував чудові горілки класу “Чернігівська. Преміум”: це “Мускатна”, “Женьшенева” і “Святова”. Компоненти видно вже з назв, у тому числі й куплений на Далекому Сході жень-шень, мускатний горіх,

КОРУМПОВАНА ГОРІЛКА

котовник лимонний (росте лише в Криму), сік берези, ялівць.

Маючи таку висококласну продукцію і відлагоджену технологію, завод нарощує виробництво і значно збільшив виплати в бюджет. Міг би й більше. Що ж заважає? — поцікавився я у голови правління. Заважає нечесна конкуренція на горілчаному ринку. Йдеться навіть не про примітивні підробки — фальсифікат. Охочих підробляти торгову марку “Чернігівська горілка” немало. Мільція і податкова з цим потроху борються, час від часу прикриваючи підпільні “гуральні”. Могли б і активніше.

Але є ще більша проблема. Мова начебто й не про фальсифікат, не про “гуральні”, а нібито ж заводи. Але їхня продукція з'являється на прилавках по якісній дивно низькій ціні. “Уявіть, що оптова, відпускна ціна такої горілки, — каже В. Бачурний, — усього 5—6 гривень за пляшку. Як можна за такою ціною відпускати товар у торгівлю, коли ми за кожен ще не продану пляшку маємо заплатити до 5-ти гривень податку?”

Дивина. Коли до отих відпускних 5—6 гривень додають торгову надбавку, такий товар усе одно

з'являється на прилавках ціною в 7—8 гривень. Я бачив у магазинах доволі такого добра. Чия продукція? На етикетках — якісь дивні скорочення, в кращому разі написано місто — Донецьк чи Харків, а то й якийсь село.

Спробуй конкурувати з такою дешевизною. Чернігівські горілки йдуть покупцям за мінімально низькою ціною. Навіть три названі найновіші види горілки коштують по 12—13 гривень. Більше того: завод оголосив, що не піднімає ціни, при тому, що спирт в Україні щойно подорожчав на 20 %. Може, 12 гривень — це й недешево, але й не дорого за високу якість. Але звідки ж та дешевизна по 7 гривень?

Секретів два, пояснив В. Бачурний. Перший: цю так звану “горілку” часто виготовляють із найдешевшого і найгіршого спирту. Експертиза знаходить у таких “напоях” що завгодно, аж до рідини для розпалювання вогнищ. Другий секрет: такі виробники і реалізатори умудряються недоплачувати акцизних зборів, інших податків.

Прості запитання щодо цих “секретів”: куди дивляться санітарна, екологічна служби, податкова, прокуратура й інші грізні органи?

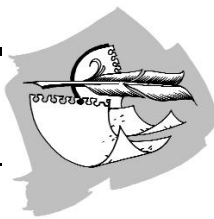
Фото Оксани Цацури

Чому така безконтрольність у сфері, повторю, здавна суворо контрольованій державою? Тому що... Може, варто нагадати, як нова урядова команда хутко розставила свої кадри на всіх “хлібних” місцях, особливо у сфері фінансів.

...Труяться люди. Недоодрержує солідних коштів бюджет. Невже

все це можливе без потурання чи й сприяння державних чиновників? То як це називається?.. Правильно. Тому не варто дивуватися чи ображатися, коли нашу країну так і називають.

● Матеріали підготував **Петро АНТОНЕНКО**

Коли я згадую про Станіслава Россоху, то бачиться мені горобина ніч, і на крайнебі спалахують раз у раз зірничі. Ось спалахнула одна — ми йдемо через яр на Павлове Поле в Харкові, я чую слова:

“А піді мною бив курган
копитом диких диких трав,
Чумацький шлях, дзвінка дуга,
на шию ліг тугим вітрам”.

Моє серце — серце юнака, який тільки-но вийшов із далеких полтавських, пільських оболонь, раптом злітає увись, зорі починають зливатись у золотий вир, деє глухо б'ють копита курганного коня, наркотично-дерев'яний запах трав після дощу...

Так починалося знайомство з українським митцем, поетом від Бога Станіславом Россохою, яке назавжди стало суттю мого життя.

У тихі пільські плеса ввірвався свіжий вихор неземної яскравості, наелектризований золотою пергою зірок. Біля мене, поруч зі мною, а згодом у мені, як чарівний цвіт папороті, завіло українське слово. Зеленими пругнастими листочками воно пробіло земний глей і гній, торішні листя й наносне сміття.

Це не було випадковістю, або це було такою випадковістю, яка означала закономірність мого подальшого існування. Згодом ми разом виступали на поетичних вечорах, читали наших улюблених поетів: ранніх Тичину й Чумака, Маяковського й Пастернака, Рільке й Гонгору, Вознесенського й Драча, Гумільова й Антонича. Станіслав понад усе любив у поезії образ, метафоричне барокове, романтичне, як би тепер сказали, постмодерне.

Гоголя колись запитали, як він оцінює творчість Шевченка, і стримано-прихований Гоголь, Гоголь у петербурзькому фракку з італійським галстуком, сказав, що все було б добре, але багато дьогтю...

Гоголь по-своєму мав рацію. Він залишив “дьоготь” у своїх українських повістях та оповіданнях і, поринувши у примарність Північної Пальмири, створив свій метафоричний світ. Згодом заплатив за це своїм таланом і життям. Так-от, у Россохи у віршах і повістях цілком досить нашого українського дьогтю, але є в них і неперевершена гоголівська метафоричність.

Він був “королем образів і барв”. У кращих своїх творах сягав рівня раннього Тичини і Богдана-Ігоря Антонича. А образу “червоні нори півнячого крику”, за висловом одного рецензента, міг би позаздрити і сам Гонгора.

Один чоловік, який був у мордовських таборах із Василем Стусом, у пориві відвертості якось сказав мені: “Ось побачиш, із цього хлопця створять і борця, й ікону. А був він дуже незручний у житті, хаотичний і непередбачуваний. Часто через його вибрики співкамерники мали від адміністрації табору цілу купу проблем. Як затнеться на своєму — то хоч ножем різь”.

Таким був і Станіслав. Я не ставлю його на рівень Стуса, та й в цьому й немає жодної потреби, але поряд із Россохою ближнім було нелегко. Часто його дії просто дратували, їм не було логічного виправдання. Але, як показав час, він діяв за вищою логікою, яку диктувала йому власна душа.

Згадаймо, як свого часу дорікали Шевченкові, що він у поемі “Сон” дошкульним нищівним словом згадав імператора та його дружину. Навіть Куліш радив “не дратувати” “імперського ведмеда”. Але ж саме непохитний і непоступливий Шевченко назвав Миколу І “ведмедем”, а царицю — “опеньком довгоногим”.

І не тому, що був “нетолерантним мужиком”, а тому, що цією нищівною сатирою він зводив нанівець “божественність” царської влади на чолі з її головним кріпосником.

Саме ця шевченківська непоступливість до ворогів України, зневага до первертнів (“хай перевертень лише різним п'яти”) визначала суть та ідейну наповненість творів Станіслава Россохи.

Хто знав тоді, що “запхнуть його вчителювати у глухе село Мажарку”, що виключать за “націоналістичні прояви” з університету, що, “надломлений”, він порине у похмурі глибини безвиході...

У клубі харківського відділення Національної спілки письменників України відбулася презентація книги колишнього харків'янина Станіслава РОССОХИ (1943—2003) “Червоно поле перекоти”. Вона побачила світ у видавництві “Митець”, яке очолює давній друг покійного автора, харківський поет Володимир Муровайко. Книга вийшла мізерним накладом у триста примірників, але вмістила чимало поетичних творів, повісті на робітничу тему “Царева ніч” та “Металеві соняхи”, адже автор свого часу працював на Харківському турбінному заводі, а потім

навчався на факультеті української філології в нашому держуніверситеті (звідки його було відраховано за політично-націоналістичні переконання); незакінчені твори та варіанти, вірші для дітей, переклади, нотатки, роздуми, рецензії, рекомендації для вступу до НСПУ, спогади про автора.

В обговоренні книги взяли участь: удова поета, київська поетеса Валерія Богуславська, яка багато сил віддає популяризації творчості передчасно померлого чоловіка, його друзі — харківські поети Іван Перепеляк, Олексій Бінкевич, Віктор Ку-

лик, Валерій Замєсов, Олекс Марченко, Володимир Муровайко, Олександр Шукін, Альвіна Бородаєва, В'ячеслав Романовський, поетеса й художниця Вікторія Добриніна, яка, до речі, й оформила цю книгу. Усі промовці відзначали непересічність, самобутність і національний колорит творчості Станіслава Россохи, його неповторний голос у мистецтві, непримиренність до сірості, байдужості та неправди.

Олексій БІНКЕВИЧ,
член Національної
спілки письменників
України

ЛИЦАР ОРДЕНУ ПОЕЗІЇ

Станіслав Россоха та його дружина Валерія Богуславська (сидять), доньки Станіслав — Люба та Оксана (стоять), березень 1986 р.

О вічна туга місячного сяєва,
Не клич мене —
Я скоро сам приїду.

Але все це буде потім, а сьогодні він виступає з ідеєю самвидавницького журналу “Трамвайний сволок”, гуртує навколо себе однодумців, редагує вірші, пише повість “Червоно поле перекоти”, виступає на літературній студії, сміливо ставить питання про самодостатність рідної культури.

Кімната в студентському гуртожитку сліпого поета Мирослава Геврика з легкої руки Станіслава дістає назву “Центр України”. Тут точаться літературні дискусії, лунають вірші, нищівно критикується “офіціоз”, члени цього літературного гуртка приймають нелегке рішення — не друкуватися в “офіціозі”, не потурати літератур-

ним чиновникам. Виходять кілька номерів “Трамвайного сволока”.

У ньому Россоха робить такий афористичний висновок:

А Ленін — цей — стоятиме на чатах
Тих революцій, котрі сам почав.
Тут же він говорить про Україну:
Так дай перед смертю долоні свої,
Зелені од мідних грошей.

Із ним перегукується Мирослав Геврик, який згодом покінчив життя самогубством, не витримавши застійної трясовини:

...І я люблю тебе, як Україну,
А може, Україну, як тебе?
Хіба я знаю, та й нащо те знати,
Коли відомо кожному давно,
У дітях мусить повторитись мати,
Крізь біль, крізь кров,
крізь смерть — усе одно!

Станіслав Россоха був, без сумніву, найяскравішим українським поетом у Харкові (думаю, що й на обширах України) наприкінці ХХ століття. Його не друкували, але твори ходили у списках, звучали на магнітофонних стрічках. На одній із таких стрічок він курйозно “сусідив” із поетом Савенком, який пізніше став відомим як Едічка Лимонов.

“Ця людина не вміла й не бажала рахуватися з обставинами, пристосовуватися, вона знала ціну своєму хистові й тому вважала, що саме за цим хистом і мають цінувати людину. Але ж у реальному житті це майже завжди навпаки”, — пише у передмові до книги Валерія Богуславська.

Тодішня система не прощала такого нікому. Далеко не завжди поділяли погляди Россохи і його численні “друзі”, більшість яких тинялася літературними манівцями, легко плутала тости “за здоров'я” з чарками “за упокой”. Сам поет у своїх нотатках так пише про це: “Помирають канцелярські корифеї від літератури. Нічогосінько після себе не лишивши, окрім видрукованого за партійним знайомством. Статі — ніякої, совісті — ніякої і мистецтва жодного. Наче пустеля, і в ній вони примудряються відкласти свої “рокові яйця”, які знову плодять ту саму сухостійну несправжність. І живуть. І спробуй, піди навперейми їм, таким зажовуючим крокодилам. Зжеруть. Залишать знову після себе пустелю і “рокові яйця” свої”.

Для Россохи сухостійність, національна невизначеність, стильовий примітивізм були органічно неприйнятні. Він називав їх “рожевою водичкою від статевого безсилля”. Сам же він постає у творчості як послідовний новатор. Це стосується і прози. Вивчаючи фольклорні джерела, опановуючи “мову вулиці”, він залишається бароковим творцем фантастичних образів і порівнянь. У його прозі відчутний вплив Панаса Мирного, Нечуя-Левицького, Хвильового, Григора Тютюнника. Повісті “Металеві соняхи”, “Царева ніч” (“Червоно поле перекоти”), оповідання “Чорні волошки” відкрили нову сторінку української прози.

А ось твір “Килим”, жанр якого Станіслав залишив невизначеним, мав особливий вигляд не тільки у його творчості, а й у новітній українській прозі. Тут є все: зигзаги підсвідомості, перехід у світ, де немає означуваності, де зникає світ героїв і уособлень, а залишається тільки тканина, що робить його схожим на знамениті перські килими, де узори замінюють і зображення людини, і сюжет.

Іслам заборонив арабам зображувати людину, і вони зосередили все своє вміння і хист на узорах, які мають передати внутрішній світ і стан людини. Їхнім шляхом пішов і Станіслав Россоха, очевидно, одним із перших створивши свій шедевр у прозі.

Він був зовсім чужий політиці й політиканству. Коли я прочитав йому свою мистецько-політичну програму як голови культурологічного товариства “Спадщина”, він, хвилинку подумавши, коротко резюмував: “Нащо тобі перебирати онучі, які пахнуть чужим потом? Це діло кесареве”.

Він прочитав мені:

Коли вже всесвіт серце нам покаже,
Побите атомом, dokonane проказую,
Попалене рубіном синіх лазерів?

Станіслав Россоха показав своє серце рідній Україні й світові. Він був, є і залишається лицарем Ордену Поезії. Наприкінці життя Станіслав написав: “Мені як представнику одного з найбільш русифікованих регіонів України — Слобожанщини — є теж чим поділитися, розповісти про ці роки відродження. Я не писатиму про конкретні імена, хоча вони й зараз переді мною: й живі, й ті, котрі пішли у вічність. Я хочу тільки запросити митців із тих буремних років теж розповісти, як на тлі Донеччини, Херсонщини, Запоріжжя, Миколаївщини (та хіба всі перелічиш?!) завжди гуляло гасло: “Здесь українського язика не било, нет і бить не может”, розказати про тих, хто залишився не поміченим офіційним потрактуванням історії, хто залишився й залишається як таємний орден Київської Русі. Спільників багато.

Почнемо з “Центру України” в Харкові.

● Леонід ТОМА,
член Національної спілки
письменників України

— *Пані Тетяно, чи був у Вас шанс стати кимось іншим, а не художницею?*

— Напевно, я максимально скористалася шансом стати тим, ким стала. Вирішальну роль зіграли батьки. Це були неординарні люди, які притягували до себе цікаве оточення — і в Києві, і в Москві, куди ми часто їздили.

У цілому ж будинок на вулиці Філатова, де ми мешкали, був населений художниками (він таким залишається дотепер). Поруч із нашою квартирою була майстерня нині відомих майстрів — Ади Рибачук і Володимира Мельниченка, людей вельми цікавих, антикон'юнктурних, із захопливими біографіями (з північного острова Колгуєв мені, дівчинці, вони писали дивовижні листи). Звичайно, їхній вплив був досить потужний. Нас, дітей, росло тоді в будинку не менше як п'ятнадцять, усі або стали художниками, або мають близькі до живопису спеціальності.

— *Зате Ваші батьки були з родин зовсім не мистецьких...*

— Так, але є якась магічна визначеність, зумовленість у тому, що тато й мама заїкалися саме живописом, і в тому, що зустрілися завдяки любові до мистецтва.

Батько закінчив архітектурний факультет Київського художнього інституту, згодом став акварелістом і викладачем. Виходець із робочої родини, він народився в Славінську на Донеччині. Родина була велика, дитинство — важке, тому батько сам собі прокладав дорогу: закінчив із відзнакою школу і з другом відчайдушно поїхав у Київ, де вони разом вступили до інституту.

Під час війни як дипломник був відкликаний з армії наказом, потрапив у Самарканд, де перебували в евакуації художні інститути. Там він захистив диплом (спроектував будівлю цирку), склав держіспити (головою комісії був, до речі, знаменитий Ігор Грабар) і в підсумку закінчив інститут з відзнакою. На той час він уже познайомився з мамою.

Мама народилася 1915 року в Одесі. Потім сім'я переїхала до Харкова, де мама вчилася у школі для обдарованих дітей, серед них, наприклад, був майбутній геніальний фізик Лев Ландау. Згодом вступила до художнього училища, реформованого в інститут.

Під час війни мама абсолютно випадково опинилася в Самарканді. У “теплушках” їх везли в Середню Азію. У вагоні були жінки, переважно з дітьми або вагітні, після виснажливої подорожі впродовж місяця багато хто почав хворіти, а оскільки мама була рішучою, бойовою, секретарем комсомольської організації, вона взяла на себе відповідальність — усі ці жінки під Самаркандом знялися з поїзда. Мама домовилася у якомусь колгоспі, і їх прийняли, дали роботу. Якось вона поїхала в місто щось підкупити, там побачила свого однокурсника. Від нього довідалася, що в Самарканді зосереджені художні ВНЗ країни. Відновила навчання — у жахливих умовах, у голоді, але молодість усе долала. Серед викладачів були дивовижні художники, наприклад, Роберт Фальк.

Таким чином тато і мама, долаючи терни, зустрілися. Їхні долі спрямували мою — у світ барв і композицій.

— *Як Ви оцінюєте пройдений відтинок життя? У чому особливість Ваших шукань?*

— У молоді роки я певний час цікавилася тільки портретом; через людей, їхнє оточення намагалася відкривати світ. Часто малювала своїх дітей, тому що діти з'явилися дуже рано, ми разом росли.

Завжди була прихильна до жанрових сцен, із них починала, мабуть тому, що закінчила факультет монументального мистецтва. У мене були великі амбіції, але з монументалізмом якось не склалося.

А тепер тяжію до пейзажів. І обставини тому сприяють: ми з чоловіком-художником Олександром Ольховим почали мандрувати. Я намагаюся створювати не “чистий” пейзаж, а щоб він був пов'язаний із людьми, з тваринами, з будівлями, щоб це були асоціативні “поєми” зі своїм баченням світу, а не просто етюди з натури.

— *Ваша найхарактерніша риса?*

— Я належу до тих людей, для яких творче життя — це постійний пошук нового, отже, я не можу сказати: ось я щось знайшла, тому зупинилася і працюватиму в такому-от напрямку. Скажімо, я поїхала в Єгипет, побачила іншу землю, це дало потужний поштовх до нового витка в розвитку — створюються зовсім інші картини.

ТЕТЯНА КРАСНА: «МАЛЯРСТВО — ЦЕ АКУМУЛЯТОР РАДОСТІ-КРАСИ Й НАЙЛІПШОГО В ЛЮДИНІ»

Особистість Тетяни Красної, безсумнівно, глибша й багатогранніша, ніж будь-які уявлення про неї. Її батьки — відомі художники Іван Красний і Слава Лівшиць. Тож цілком логічно, що вона закінчила Київський художній інститут. Далі — постановка власного голосу й лету.

Нині її живопис дивує будь-кого своєю безпосередністю і розмаїтістю. У творчості художниці не можна визначити якийсь один стиль. На її думку, будь-яка робота сама визначає для живописця стиль і манеру виконання. Тому одні картини створені в класичній манері, інші — мають відбиток експериментаторства й нагадують підсумки шукань імпресіоністів, представників раннього модерну, наївного живопису. Але від еклектики Тетяну Красну рятує “захист”: у своїй основі її малярство — традиційне в найкращому розумінні цього слова.

Але ось парадокс: у просторі традиційного живопису художнику іноді доволі сутужно — простота і ясність нерідко коштують набагато більших зусиль, ніж епатажний мистецький жест. Для Тетяни Красної життя — це подорож у часі і просторі, у якому рясні сади змінюються пустелями, горами, лісами, річками й іншими перешкодами. Досвідчений мандрівник, вона, напружуючи чуття, прокладає свій шлях, звіряючи напрямок по квітах і зірках. Щоб знати куди йти, треба знати, що ти хочеш, знати, хто ти є. Мистецтво починається, як відомо, там, де є особистісна інтонація, своя мова, є забарвлений індивідуальністю артистизм, саме цим і позначена творчість вельми різної Тетяни Красної.

У її роботах олією негусти, але фактурні мазки лежать легко (навіть, якщо можна так висловитися, дотепно) і вільно переходять у колір, енергійний, святковий, але майже завжди стриманий. Це особливий дар: писати майже банальні мотиви з тією пластичною точністю і колористичним тактом, що незмінно утримують глядача в строго окресленому просторі гарного смаку.

Картини Красної випромінюють світло, а не поглинають його.

Член Національної спілки художників України Тетяна Красна брала участь у численних усеукраїнських і міжнародних виставках. Її роботи — у Національному художньому музеї України, Хмельницькому художньому музеї, Канівському музеї ім. Т. Г. Шевченка, а також у приватних колекціях України, Росії, Німеччини, Англії, Іспанії, США...

Дуже символічно, що виставка Тетяни Красної експонується в Спілці композиторів України, де переплелися два вічних дива — музика й живопис.

І так завжди: життя з усіма плинами-зміними дарує нові ракурси. Мене весь час захоплюють нові погляди на вже бачене, якщо раніше неодмінно потрібні були якісь великі ідеї, то тепер я можу побачити щось дуже містке, наприклад, у якихось співвідношеннях трьох-чотирьох кольорів. Відбувається розвиток углиб. Я почала частіше слухати класичну музику, особливо романтиків, народжуються інтуїтивні паралелі, настрої, які потім вихлопуються на полотні.

— *Напевно, недарма Вашу останню виставку розгорнуто в Спілці композиторів України.*

— Можливість показати свої роботи людям — це великий поштовх до позитивних змін. Одна справа, коли ти бачиш свої картини в майстерні, в обмеженому просторі, а інша — коли їх переміщуєш у зовсім

інакший простір, там компонуєш і бачиш себе збоку, ніби іншими очима. Починаєш щось розуміти в собі, тому що, працюючи весь час у майстерні, нелегко скласти про себе об'єктивну думку, дійти необхідних висновків.

Передостання моя персональна виставка в галереї “Ірена” — принципово з найсвіжіших робіт, для мене було важливо, як я на них подивлюся. Ще раніше в Музеї книги я виставляла ранні роботи, вони відмінні від теперішніх, отже, за останні десять років я сильно змінилася.

— *Кажуть, що нині українському художникові стало легше дихати, насамперед матеріально. А які часи були найважчими?*

— Складно визначити, які часи важчі, тому що це залежить і від віку митця. Можна скільки завгодно лаяти радянські часи, але

до художників суспільство ставилося прихильно. Мистецтво великою мірою слугувало ідеології, тому й підтримувалося і фінансувалося. З іншого боку, люди йшли в мистецтво, аби бути далі від влади, мати право не працювати, жити вільно. Водночас у матеріальному сенсі була певна стабільність, гарантія. Духовну задуху художники компенсували тим, що виходили на інші рівні — алегорії, притчі, асоціації. Талановиті й сильні все одно випливали нагору.

— *А як Ви ставитеся до думки, що свободи нині не дуже-то й додалося?*

— Мені здається, що художники ще більше закабалилися. Після того як гарантійні товариства художників, художні комбінати й фонди, створені за роки радянської влади, припинили існування (отже, не стало й централізованих замовлень), художники віч-на-віч зіткнулися з проблемою жорсткої кон'юнктури. Заробляти на життя треба, а виявилось, що не художники диктують свої принципи, свою культурну позицію, а їм диктують-нав'язують умови люди, часто не професійні й не інтелегентні. На зміну виставкам і художнім радам, які склалися з добре навчених професіоналів із гарною школою, прийшли різні салони й фірмочки, що не мають кваліфікованих експертів і цілком працюють на потребу замовника за принципом: “за ваші гроші — будь-яка примха”. Незадовільна ситуація і в галерейному бізнесі. Художникам дуже складно заробляти тим, що вони вважають своїм творчим обличчям, творчим кредо. А тільки-но зійдеш на позиції кон'юнктури, потім вельми складно відновлюватися, залишатися художником. Надягати і знімати маску не всім під силу.

У радянський період був попит на великі картини, художники скрупульозно працювали, цінувалися малюнок, академічна манера, ставлення до малярства було загалом серйознішим.

Нині на виставках навіть досвідченим фахівцям дуже складно визначити, де справжнє, від душі, а де підглянуте-компільоване. Значні проблеми, гадаю, є не тільки в образотворчому мистецтві, можливо, ми пристанемо на західний стиль життя.

— *Захід не дрімає. Не в усіх наших художників є можливість виставлятися, — на це потрібні гроші, і не кожен талановитий творець сам собі менеджер. Тому всілякі “жучки”-спритники “за недорого” переправляють їхні твори за кордон. Відбувається жасливий: чудові картини назавжди залишають Україну. А держава в особі Міністерства культури, як то кажуть, ні кує ні меле.*

— Музейна проблема давно назріває, дотепер невеличкий Український музей змушений демонструвати колекцію в дуже “усіченому” вигляді. Протягом двадцяти років не виставляють сучасного українського мистецтва, причому не тільки мистецтва сьогодення, а й картин корифеїв — Яблонської, Костецького, Дерев'яни, Глушенка... Виходить, що ніби такого музейного шару немає навіть у столиці. Слава Богу, на Подолі з'явився приватний музей сучасного мистецтва. Однак і держава могла б якось поворушитися. Почали перебудовувати художній павільйон біля колишнього Жовтневого палацу, та на цьому все й припинилося.

Видатні роботи, що відбивають певні зрізи часу і яким місцем в музеях, безповоротно втрачені для України. Міністерство культури практично припинило закупівлю творів ще в дев'яностому році.

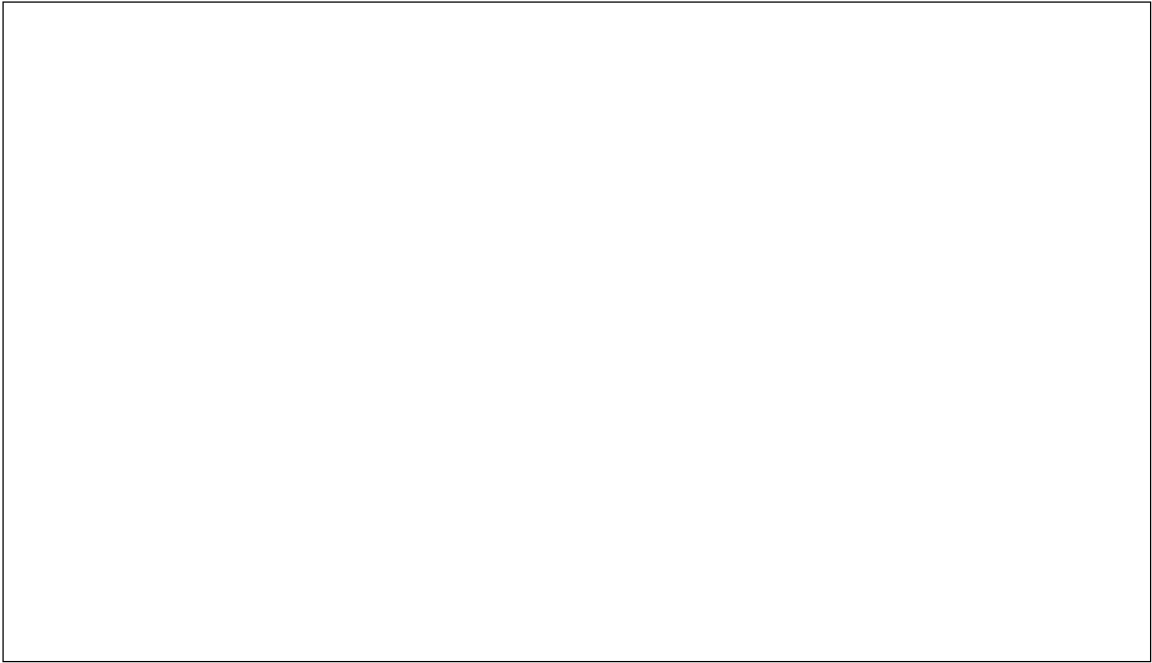
— *Чим є для Вас живопис?*

— Це вже стан мого ока, я бачу навколишній світ так, ніби він складається з картин. Я можу дивитися на стінку (і мені це неймовірно цікаво), бо на ній грає тінь... Не кажу вже про краєвиди, хмари, річки. Щоб цікавитися живописом, розуміти, його треба споглядати. У музеї, галереї треба ходити, і дітей із собою брати, щоб у них розвивався інтерес, смак, азарт розуміння.

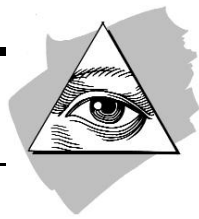
У мене чимало приятелів, які вже в дорослому віці захопилися живописом, почали ходити на виставки. Вони не тільки збагатили своє життя, а й психологічно, емоційно відпочивають. Люди, які придбали свої картини, зізнаються, що коли приходять стомлені з роботи, то ніби під'єднуються до джерел живлення, живопис їх очищує й наповнює радістю.

●

Спілкувався
Володимир КОСКІН

•

Родовий замок коронного гетьмана Станіслава Жолкевського

Головна мета другого дня подорожі — місто Жовква та Крехівський монастирський комплекс. Жовква — єдине старовинне місто в Україні, якому пощастило уникнути руйнувань і пербудов. Збереглися архітектурно та історично унікальні ансамблі, починаючи з ранніх ренесансних, кінця XVI ст., далі барокових і стилю класицизму. Зростання Жовкви тривало на тлі поріднення найшляхетніших галицьких русинських і польських родин, навіть французьких, а на завершення — литовських. І щоразу це йшло на користь розбудові міста та його патріотичній згуртованій громаді. Саме вона, вже з набуттям Україною незалежності, домоглася для Жовкви гідного державного статусу «Місто — архітектурний заповідник».

Отож поки були в дорозі, гортали сторінки книги «Свічадо Жовківського краю» незнайомої авторки Галини Фесюк. Наш керманич, пан Кардаш, додав інтриги, пообіцявши, що вуличками Жовкви водитиме нас «надзвичайно обізнаний гід».

ЕКСКУРС У МИНУВШИНУ

Місцем народження коронного гетьмана Речі Посполитої Станіслава Жолкевського у 1547 р. було галицьке село Туринка. Останні десять років того сторіччя відкривали на Галичині для русинів-українців і поляків страшну еру. Орди турків і татар котили безперервними хвилями, грабували й убивали, забирали в ясир, спалювали міста й села. Гетьман вирішує збудувати для родини замок в оточенні міста-фортеці на землях сусіднього з Туринкою с. Винники. У 1594 р. він розгортає велике будівництво.

Особистість високоосвічена, обдарована, енергійна, гетьман неодноразово виконував складні дипломатичні доручення в Західній Європі. Придивившись до тамтешніх укріплених міст, він планує збудувати за їхнім зразком «ідеальне місто доби Відродження». Для цього запрошує італійських майстрів, і першим, найталановитішим був Паоло Дукате Клементі, в народі Павло Щасливий.

Шануючи військові та дипломатичні здобутки Жолкевського, король Зигизмунд у 1603 р. закріплює за новозбудованим містом назву Жовква дарує йому магдебурзьке право, а гетьман видає «постамент», тобто установчі права взаємовідносин громадян у місті. За «постаментом» урівнюються в правах русини й поляки, а також

Наш гід — жовківчанка пані Галина Фесюк, журналіст, поетеса, «малий бізнесмен» від туризму

їхні церкви — грецькі й католицькі. Коли якось поляк-підстароста не допустив русинів до виборів, гетьман дуже відчутно нагадав йому про положення «постаменту». Сам Жолкевський по батьківській лінії мав неабияке русинське коріння від галицьких шляхтичів з оточення Данила Галицького. Закладений коронним гетьманом дух взаємної поваги й релігійної терпимості, навіть толерантності, не розвіяли подальших історичних колізій. Він визначає й сьогоденний менталітет жовківців.

Схоже, що тут народився великий гетьман України Богдан Хмельницький. Жолкевський і його дружина Регіна з роду Гербуртів, були дуже прихильні до русинської сім'ї Хмельницьких. Коли життя останніх у Хмельнику на Холмщині (зараз — територія Польщі) стало нестерпним через підпали й руйнування господарства польськими заздрісниками, Жолкевські запросили родину Михайла Хмельницького до себе. Михайло, майбутній батько Богдана, отримав посаду керуючого особистою охороною. Під нею знаходилася у Туринці пані Регіна з дітьми у 1594 р. і тоді ж 27 грудня народився Богдан, Зиновій — за хрещенням батьком. Станіслав Жолкевський надалі постійно приймає участь у вихованні Богдана. Він схилив Михайла Хмельницького у 1608 р. віддати сина навчатися до Львівського Єзуїтського колегіуму, який сам заснував (у першу чергу — заради власного сина Яна).

МАЛІ БІЗНЕСМЕНИ

Останній раз покинув свою Жовкву гетьман у 73-річному віці. Був змушений воювати з турками на молдавській території в Придністров'ї. Набіги звіди були настільки руйнівні, що, наприклад, у 1618 р. в Галицькому повіті не залишилося жодного села. Гетьман завжди мріяв померти на полі бою, і так сталося у битві при Цецорі біля Могильова в 1620 р. Ординці відтяли голову Жолкевського й виставили в Константинополі, а його сина Яна та Богдана Хмельницького, що воювали разом із гетьманом, забрали в полон. Пані Регіна змогла зібрати 3 мільйони золотом і викупила Яна, а також тіло чоловіка. На Богдана грошей не вистачило, і він ще 2 роки перебував у полоні. Цецорська битва виявилася трагічною не тільки для родини Жолкевських. Разом із польським гетьманом загинув і батько майбутнього українського гетьмана, Михайло Хмельницький.

Старша донька Жолкевських Софія продовжує рід у шлюбі з Яном Даниловичем, чие коріння через русинську галицьку шляхту дістає до племінниці Данила Галицького. У 1625 р. Жовківський спадок переходить до Софії після матері, Регіни, а згодом від неї — до дочки, Теофілії Данилович. Остання стає дружиною Якуба Собеського, і це подружжя дає Польщі одного з найулавлених королів Яна III Собеського. Він згодом перенесе до Жовкви свою королівську резиденцію, а до того, у 1670 р. там побуває відомий мандрівник Ульріх фон Вердум. З опису, що він залишив, постає саме те, що хотів мати засновник, Станіслав Жолкевський, — укріплене місто-фортецю: «...місто захищене довкола грубим і високим муром; передмістя оточене дерев'яним поперечним частоколом. У місті монастир із костюлом, замок, парафіяльний костюл, три руські церкви і синагога». Після коронації Ян Собеський докладає зусиль, щоб Жовква, як резиденція короля, ставала більш світською. Саме тут за військовими перемогами над турками він отримує високі нагороди від Людовіка XIV, Карла II. Від папи Інокентія XI, перед походом на Кременець, йому вручили посвячений меч і капелюха.

Він помер у 65-річному віці бездітним, і Жовківський спадок перейшов до його сестри Катерини Собеської. Польська історична література присвятила чимало творів романтичній постаті короля Яна III і його дружини Марисеньці. Вона, Марія-Казиміра д'Арквен, у 5-річному віці приїхала до Польщі в складі свити принцеси Марії-Людви-

Парафіяльний костел св. Лаврентія

ги, нареченої короля Владислава IV. Яну було тоді 17 років, а ще через 19 років панночка д'Арквен стає його дружиною. Вона, польська королева, все ж значно більше переймалася статусом при дворі французької корони, й завдавала чоловікові чимало клопоту. Між тим зажадала бути поруч із ним завжди після смерті, і вони поховані в Кракові в усипальниці королів.

Через Катерину Собеську Жовківський спадок переходить до її онуки. Цього разу то був знаменитий представник ще одного правлячого, але вже литовського роду. Для князя Михайла Казимира Радзивилла, великого гетьмана литовського, замок, як колишня резиденція короля Яна III, був володінням знаковим і почесним. Він докладає зусиль, аби примножити його пишність. Замовляє архітектору, що раніше працював у Собеських, збудувати ефектні сходи з восьмиколонним портиком. Їхньою прикрасою мали бути також різьблені скульптурні постаті, починаючи від фундатора Жовкви Станіслава Жолкевського та Яна Даниловича, до короля Яна III Собеського і далі — до представників роду Радзивиллів, які продовжили генеалогічне дерево улавлених русинських та польських шляхетних родів. Усі вони, так чи інакше, вели до витоків доби Київської Русі.

Йшли роки, і через аукціон 1887 року замок переходить до нових грошовитих власників, які, на жаль, не переймалися історією. Споруда втрачає пишність, зникають високохудожні малярські та скульптурні витвори мистецтва.

Але церкви й костюли не втрачають зв'язку з високими традиціями перших століть розбудови унікального міста...

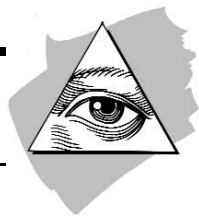
ЙДУЧИ СУЧАСНОЮ ЖОВКВОЮ

Охайні вузьенькі вулички старовинного зразка вразили відсутністю сміття. Немов Жовква не палять, не знається з обгортками морозива чи чипсів і цукерок. Люди йдуть до храмів родинними, ранкове сонце сяє, незважаючи на синоптиків, — вони впевнено обіцяли дощ. А от і центральна площа міста, наче коштовна призма кришта лево-чистого повітря в оправі ошатних споруд. Серед них особливою гармонійністю вражає одна, з усіх боків відкрита для споглядання. Біля її огорожі до нас підходить жінка. Виявилось, вона і є той «виключно обізнаний гід», якого пан Кардаш пообіцяв іще дорогою до Жовкви. Вона, пані Галина Фесюк, одразу ж почала пояснення.

Це архітектурна перлина ренесансних сакральних будівель — парафіяльний костюл св. Лаврентія. Паоло Щасливий почав його зводити за власним проектом у 1606 р. Гетьман не дожив три роки до того дня, коли 1623 року костюл постав у своїй завершеній красі. При дивній компактності, він сприймається як архітектурний ансамбль. Це відчуття формують вхідна брама, купольна вежа-дзвіниця, огорожа, і на завершення — білокам'яний фриз із різбленим зображенням військових сцен та атрибутів. Чи встигли вони поладувати хоробре серце гетьмана?..

Домініканський костел

ВЕЛИКОГО ТУРИЗМУ

Церква Святої Трійці у передмісті Жовкви

Монастирська брама оо. Василіан — кращий зразок барокового стилю

Принаймні тут упокоєно його тіло, викуплене дружиною, і вона разом з усіма членами родини Жолкевських, Даниловичів і більшості з роду Яна Собеського. Для цього будувалося під костолом чимале підземелля, назване Малим Вавелем.

Минуло 400 років, а цей храм і сьогодні як новий, а за внутрішнім оздобленням не поступається архі-

тектурній довершеності. Паоло Шасливий мав вочевидь щасливу вдачу матеріалізувати відчуття радісного піднесення, притаманного добі Ренесансу, і викликати його у споглядача. Цікаво, що за бажанням жовківців цей італійський майстер чимало років був війтом міста.

Звідси ми попрямували на інший бік площі, обрамленням якої

служить родовий замок Жолкевських зі збереженими частинами огорожі, сторожовими вежами й ефектними міськими брамами. Фасад замку зі свіжопофарбованими світлими стінами й теракотовим дахом і шпильастю центральною частиною додає площі декоративного святкового вигляду. Після реставрації тут відбуваються різноманітні громадські заходи. У внутрішньому чотирикутному подвір'ї ми застали декілька оригінальних сучасних скульптур на історичну давньоукраїнську тематику з виставки, яка щойно завершилася. Подібні мистецькі заходи, як пояснила пані Галина, відбуваються тепер у Жовкві регулярно, додаючи привабливості місту як туристичному центру галицького краю.

Периметр подвір'я — це ще, на жаль, не відреставровані господарські приміщення замку й сторожові вежі. Але упорядковано прилегли до них два крила колишньої міської огорожі й дві брами. В цілому збережено їхню первісну ренесансну конструкцію. Виняток складає одна з брам, Звіринська, з типовими рисами класицизму; вона має арковий проріз із верхньою частиною, яку складає дерев'яна решітка. Відноситься до часу, коли Жовква була королівською резиденцією Яна III Собеського. Він тоді влаштував за брамою звіринець, що мав розважати любу дружину Марисеньку та шляхетних європейських гостей його міста.

Протилежний бік площі починає головну жилу частину міста. Тут колишній простір між окремими храмами й монастирськими комплексами поступово заповнювався обивательськими одно-, дво- й триповерховими будинками. Серед них справді цінну історичну спадщину складають прилеглі до Ринкової площі ренесансні житлові будинки перших років забудови Жовкви кінця XVI—початку XVII ст. Їхню особливість складають так звані підсіння — відкриті галереї-аркади, що обрамляють перші поверхи. В Україні вони збереглися, як найперші ренесансні будинки городян, лише тут.

Найближчим до головної площі є ансамбль найстарішого, діючого й нині Василіанського монастиря. Першою спорудою комплексу була церква Різдва Христового, зведення якої почалося ще за життя гетьмана Жолкевського згідно з його "постаментом" від 21 червня 1612 р.: "...збудувати храм для міщан грецької віри". На жаль, у пожежі 1691 р. церква згоріла. Але впродовж наступних років постав чудовий храм Пресвятого Серця Христового, який архітектурно приваблює вишуканим старовинним оздобленням — бабинцем, навою, різьбленим ренесансним порталом. Храм стоїть неподалік від костюлу св. Лаврентія, і

Церква Василіанського монастиря в тісному оточенні старовинних жилих будиночків

куполи двох цих сакральних споруд, наче близнюки віддзеркалюють один одного, додаючи особливого колориту центральній частині Жовкви. До комплексу Василіанського монастиря входять ще надбрамна дзвіниця в стилі бароко, монастирські корпуси, друкарня, залишки огорожі з чудовою бароковою брамою.

Звідси зовсім близько до Домініканського, вже католицького, діючого монастирського комплексу з цікавою історією. Його окраса — костюл Вознесіння Діви Марії (1653—1655 рр.), збудований на кошти Теофілії Собеської. Привід був дуже сумний, загибель старшого сина Марка. Надалі пані Теофілія постійно опікуватиметься справами монастиря, виділить гроші на книгозбірню. За її заповітом саме тут вона буде похована. Молодший син, Ян Собеський, поставить її надгробок у костюлі, який, до речі, будувалася за аналогією до одного із соборів Неаполя. Зведення монастирських приміщень було завершено у 1792 р., крім того збережено оборонні мурі й круглу вежу.

Переходимо вулицю й опиняємося перед старовинною красивою будівлею, але — у якому ж не типовому для Жовкви занедбаному стані. Дивно, тим більше, що вона, виявляється, і є та сама жовківська синагога, перлина Острозької ренесансної архітектурної школи. Її зводили впродовж 1692—1700 рр., на місці попередниці, після руйнівної пожежі 1691 р. Участь приймав також королівський архітектор Петро Бербер. Вважається цінною пам'яткою архітектури національного й світового значення, але зараз її фасад із сирими плямами дивиться на світ темними порожніми провалами віконниць. Зовсім не тішить, що цей "об'єкт" внесено в перелік 100 світових пам'яток, які перебувають під загрозою руйнування.

Сучасний хід історії не залишив цьому храмові належного приходу. Між тим, єврейська громада була суттєвою культурною та етнічною складовою багатонаціональної Жовкви, а єврейські надгробки стояли тут ще до початку розбудовування міста. Воно ще тільки розбудовувалося, а в ньому вже працювала єврейська друкарня,

яку Юрій Ребус Левіті перевіз із Амстердама. В 1620 р. вона отримала привілей від польського короля. Єврейські унікальні хроніки за 1593—1784 рр. зберігалися в школі занедбаній нині синагоги. Далі, при розбудові в місті королівської резиденції, Ян III Собеський спирався значною мірою на підтримку свого банкіра, єврея Бецало. У першій половині XIX ст. Жовква славилася як столиця єврейського друкарства, і в ній працювали вже дві великі друкарні. Чи не справою честі сьогоднішніх успішних банкірів, а також міністерських чиновників від культури в рангу, наприклад, пан Яна Табачника, звернути увагу на потерпаючу жовківську синагогу. Який би чудовий музей історії галицького єврейства тут можна створити... Приблизно в такому контексті наша туристична фірма провела мінтинг під чудовим бароковим порталом синагоги, який поки що не втратив первісної привабливості.

Недалекий переїзд — і ми на околиці міста. Тут у затишку стоїть старовинна дерев'яна церква Святої Трійці, 1720 р. Її віднесено до видатних витворів Галицької школи народної архітектури. Віє від цього храму спокоем, гармонією, теплою, притаманною всьому, що збудовано з душою саме з дерева. Чарує рівновага між архітектурними елементами храму: тризубна основа перекрита витягнутими шоломоподібними банями на восьмиреках; вони завершені сигнатурами та хрестами. До дерев'яної будівлі прибудована цегляна ризниця.

Пошастило, що служба в храмі вже завершилась, і ми отримали змогу зайти і помилуватися витворами чудової Жовківської школи сакрального малярства й різьби. Це, в першу чергу, п'ятирусний іконостас, що його встановлено у 1728 р., а серед ікон — роботи Івана Рутковича. Але розмову про Жовкву як знаний мистецький осередок пан Кардаш закликав перенести в автобус. На нас іще, як мінімум, чекав Крехівський монастирський комплекс.

Далі буде.

● Людмила ДЕХТЯРЬОВА
Фото автора

Жовківська синагога у сподіванні на небайдужість українських та зарубіжних меценатів

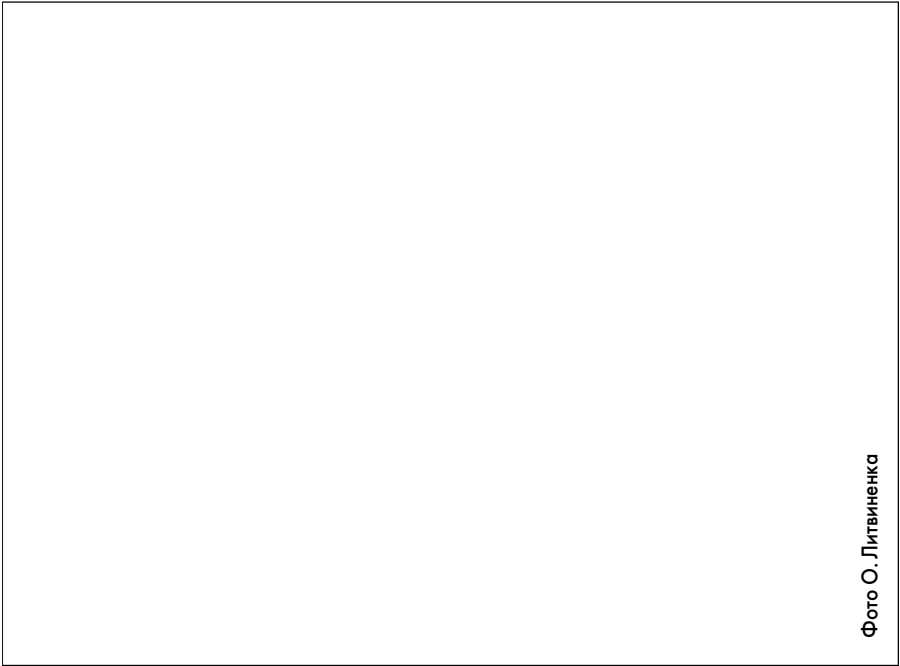

Фото О. Литвиненка

Прізвище козаків Лисянських ми зустрічаємо вже в “Реєстрі усього війська запорозького”, що був складений після Зборівського договору 1649 року. В Чигиринському полку в Олив’ятинській сотні служив Василь Лисянський, у Баклицькій сотні було вже троє Лисянських: Мисько, Юрко й Дмитро. Були Лисянські й у Корсунському полку. В XVIII ст. представники однієї з гілок роду Лисянських дослужилися до старшинських рангів і отримали на кінець століття російське дворянство. Дослідник життя й діяльності Ю. Лисянського, дійсний член Російського Географічного товариства, активний культурний діяч пetersburgської української діаспори О. В. Лисенков віднайшов в архіві мореплавця в Центральному Військово-морському музеї (С.-Петербург, РФ) “Виписку” з протоколу Чернігівської дворянської комісії від 7 січня 1785 року, в якій подано доказ дворянської гідності батька Юрія — Федора Герасимовича Лисянського та його братів: предводителя дворянства Березинського повіту бунчукового товариша Даміяна та військового товариша Івана Лисянських. Батько Юрія, як зазначено в документі, “перво служив при письменних указах справах в сотенній Ічнянській канцелярії й Прилуцькій полковій лічильній комісії декілька год”. Пізніше, вже канцеляристом при Київській духовній консисторії, він обрав духовну кар’єру і 1760 р. був рукопокладений у священники м. Ніжин і 1781 року став протопопом (стара назва протоієрея, старшого священника у православ’ї, настоятеля храму), “в якому протопопському чину й нині перебуває”. Підтвердження дворянства потрібне було синам протопопу — Ананію та Юрію (Георгію), які “як усіх благородніе прийняті на службу (на навчання — *авт.*) в Морський шляхетський кадєтський корпус, де і нині знаходяться кадєтами”.

Юрій Лисянський (народився 2, за іншими відомостями — 3 квітня 1773 р.) в 13-літньому віці (1786) стає гардемарином (про долю Ананія нічого не відомо), а 1788 р. закінчує Морський корпус другим за списком. У цьому випуску був і Іван Крузенштерн (Йоганн-Антон, рос. ім’я та по батькові — Іван Федорович), із німецьких естляндських дворян. Крузенштерн був на три роки старший за Лисянського (народився 6.10.1770 р.) і закінчив навчання 29-м за списком. Цього ж року починається їхня військово-морська служба: 1789 р. вони затверджуються в першому офіцерському чині — мічмана, проходять морське бойове хрещення під час російсько-шведської війни (1789—1790), беруть участь майже в усіх головних битвах зі шведами. Дружба Лисянського з Крузенштерном, що почалася ще в Морському корпусі, тривала й надалі. В 1793 р. Лисянський дослужився до чина лейтенанта флоту і серед 16 флотських офіцерів за наказом Катерини II був направлений до Англії служити волонтером на британському флоті. Потрапив сюди і лейтенант Крузенштерн.

Усе нібито йшло заведеним порядком, на молодих офіцерів чекало непогане службове майбутнє. Проте з Крузенштерном, ще коли він воював зі шведами на кораблі “Мстислав”, трапилася подія, яка через десятьок із гаком років докорінно змінить його життя і життя його друга Лисянського. Річ у тім, що командиром “Мстислава” був капітан першого рангу Г. І. Муловський. На цьому місці треба зупинитися, бо воно відсилає нас до передісторії першого навколосвітнього плавання, здійсненого Лисянським і Крузенштерном.

Росія у XVIII ст. не раз робила спроби здійснити навколосвітню подорож, але на заваді стояла її технічна недосконалість у побудові необхідних морських засобів. Ще за часів Петра I уряд намагався спорядити так звану Мадагаскарську експедицію, але з цього нічого не вийшло через погану якість російських суден. Далі був проект 1732 р. навколосвітнього плавання графа М. Головіна, що теж не був реалізований. Нарешті Катерина II 1786 р. підписала секретний указ про відправку двох кораблів, які повинні були йти з Балтики до Камчатки. Командиром цієї т. зв. “Східної експедиції” мав стати досвідчений та енергійний моряк, уже згадуваний Г. Муловський. Почалися приготування до подорожі, однак восени 1787 р. надійшов новий указ, за яким експедицію відклали у зв’язку з війною з Туреччиною та очікуванням війни зі Швецією. Під час російсько-шведської війни на кораблі Г. Муловського служив Крузенштерн, якому командир “Мстислава” від-

ПЕРШИЙ У РОСІЇ НАВКОЛОСВІТНІЙ МОРЕПЛАВЕЦЬ, НАЩАДОК УКРАЇНСЬКИХ КОЗАКІВ, — КАПІТАН ЮРІЙ ЛИСЯНСЬКИЙ

5 серпня 2006 р. виповнилося 200 років від закінчення історичного вояжу шлюпа “Нева”, яким командував нащадок українського козацько-старшинського роду Юрій Лисянський. Довгий час фігура керівника плавання Івана Крузенштерна, що прийшов до Кронштадта на два тижні пізніше, 19 серпня 2006 р., затьмарювала подвиг Лисянського, котрому російські історики флоту відводили другорядну роль у спільному навколосвітньому поході. Сьогодні стало можливим сказати правду про те, хто ж перший у Росії навколосвітній мореплавець. Велика заслуга в подоланні усталеного стереотипу щодо нібито провідної ролі Крузенштерна в першій російській “навколосвітці” належить відомому санкт-петербурзькому морському історичному Віталію Доценку, який 2003 року видав книжку “Міфи і легенди російського флоту”, де справедливо стверджує, що “першим завершив навколосвітнє плавання не Крузенштерн, а Лисянський. Отже, Крузенштерн був керівником цього плавання й другим навколосвітнім мореплавцем після Лисянського”.

крив план “Східної експедиції”. Невдовзі Г. Муловський загинув в Еландському бою. Думка про навколосвітню експедицію запала в серце Крузенштерна.

Юрій Лисянський, як і Іван Крузенштерн, успішно проходять військову й навігаційну практику на кораблях флоту Британської імперії, наймогутнішого тоді флоту світу. Пробувши там 5 років, Лисянський здійснив декілька морських кампаній, зокрема до рогу Доброї Надії, Південно-Східної Азії, східних берегів Північної Америки; неодноразово брав участь у морських боях із французьким флотом. Був він декілька разів і в США, жив певний час у Філадельфії, відвідав Нью-Йорк і Бостон. У Філадельфії в жовтні 1795 р. відбулася його зустріч із першим президентом США Дж. Вашингтоном. Про це він із захопленням пише в своїх (ше, на жаль, неопублікованих) щоденниках: “Президент так ласкаво обійшовся зі мною, що я до кінця життя свого мушу залишатись йому вдячним і завжди казати, що не було ще в світі видатнішого за нього мужа. Простота його життя й доброзичливість у поведженні такі, що за одну мить захоплюють й дивують почуття”. Нашадок запорожців, що свого часу створили в Східній Європі першу демократичну республіку — славу Запорізьку Січ, не міг не схилити голови перед Вашингтоном, одним із “батьків-засновників” американської демократії, згадаємо сказані набагато пізніше слова Великого Кобзаря: *О роде суетний, проклятий, / Коли ти видохнеш? Коли / Ми діждемось Вашингтона / З новим і праведним законом? / А діждемось таки колись*.

Спізвучно з цими рядками Т. Шевченка Лисянський занотує в щоденнику: “В Америці... майже не помітна сила цивільної та військової влади, проте мені не вдалося побачити якогось безладдя, що за подібних обставин могло б відбутись у Європі, причиною цього є, без сумніву, добрі закони й моральність”. Користуючись гостинністю простих американців, Лисянському особливо сподобалися філадельфійські квакери, яких він знайшов “значно привітнішими за інших у їх ставленні до чужеземців, а що ж до жіночої статі, то вона в приязності не тільки не поступається нікому, але навіть перевершує багатьох”.

Америка зворушила молодого українця, проте морська служба на британському флоті тривала. Вправний і сміливий моряк Лисянський не ховався від небезпеки морських боїв. 1796 року під час захоплення французького фрегата “Єлизавета” він був контужений у голову. В боях і морських кампаніях

промайнули п’ять років, і в 1798 р. він повернувся до Росії. Чином капітан-лейтенанта його призначено командиром фрегата “Автроїл”. Почалася буденна служба морського офіцера мирного часу. Водночас він узявся за переклад книжки англійського мореплавця Д. Клерка “Рух Флотів”, що по виході з друку 1803 р. стала першою працею російською мовою про стратегію і тактику морських баталій. У 1802 р. за 16 морських кампаній Олександр I нагородив його орденом Святого Георгія 4-го ступеня. Перед Лисянським відкривалася блискуча кар’єра. Але чи був він людиною, яку цікавила саме кар’єра будь-якою ціною? Таких кар’єристів серед українців на російській службі вистачало. Ніби саме тогочасне життя штовхало їх на відчайдушні пошуки кращих службових місць і високих рангів.

Справді, після знищення Гетьманщини та Запорозької Січі, ліквідації українських установ і козацьких полків Україна перетворилася на звичайну провінцію імперії. Українські урядовці та козацька старшина, що отримали російське дворянство, змінили козацькі ранги на імперські “Табелі про ранги”. Шлях на верхівку владних структур був для них відкритий, чим значна частина вдало скористалася.

На кінець XVIII—початок XIX ст. українців можна було побачити не тільки на нижчих і середніх ланках російського уряду і війська, а й серед її найвищих сановників. До високих постів дійшли: О. Безбородько — канцлер і мав титул найяснішого князя, П. Заводовський — міністр освіти з титулом графа, В. Кочубей — віце-канцлер і князь, Д. Трошинський — міністр уділів та юстиції тощо. Отже, імперія потребувала талановитих і енергійних діячів, які часто втрачали усякі зв’язки з батьківщиною, забуваючи або навмисно приховуючи своє українство. Зневіра в можливість повернення козацьких часів лягала тягарем на їхні душі. О. Безбородько щодо цього писав: “Чи знаєте ви, через що дух героїства в Україні пропав? Через те, що від деякого часу місце козацтва зайняло школярство, замість давніх героїчних постатей з’явилися кар’єристи, які шукають тільки посад та відзначень”. Канцлер лукавив, бо відомо, що саме він був одним із перших, хто значно посприяв тому, що він закладає іншим, не кажучи вже про властивий йому самому шалений кар’єризм. Хіба ж не він був запеклим противником гетьманської влади і вважав окремішність українського козацького війська та виборність козацької старшини вкрай небезпечними для імперії? Коли на кінець 80-х—початок 90-х рр.

XVIII ст. в Україні знову заговорили про можливе поновлення козацького війська, а поет і громадський діяч Василь Капніст навіть підготував проект його організації, то першим, хто виступив проти цього, був О. Безбородько. Правда, Катерина II відразу зрозуміла небезпеку для себе в такому війську і попри сподівання В. Капніста і його однодумців, у січні 1790 р. призначила намісника Південної України Григорія Потьомкіна “великим Гетьманом козацьких Катеринославських та Чорноморських військ”. Однак навіть і таке вкрай урізане в своїх правах і можливостях козацтво викликало в О. Безбородька негативну реакцію. У листі до графа О. Воронцова він писав, що поновлення козацтва може “збурити свій власний народ, який пам’ятає часи Хмельницького й прихильний до козацтва. Тут створилась би військова нація і це ще тим небезпечніше, що й Малоросія (мається на увазі Гетьманщина — *авт.*) заразитиметься відразу тим самим духом, а за нею й його (Григорія Потьомкіна — *авт.*) губернія (Південна Україна — *авт.*); з цього вийшла б нового роду революція, в результаті якої, щонайменше, примушені будемо відроджувати гетьманство, дозволяти безглузді свободи та, одним словом, втрачати те, чим смиренно і тихо навечно володіли б.” Тут уже ні про якийсь “дух героїства” не йдеться, а відверто проповідується рабська психологія та національна зрада.

Юрій Лисянський не був із породи бездушних кар’єристів, він не шукав коротких і нечесних шляхів до вищих місць. І тому коли до нього звернувся Іван Крузенштерн, що повернувся, як і він сам, із англійського флоту, і вже був призначений керівником навколосвітньої експедиції, із пропозицією взяти в ній участь командиром другого корабля, він, не вагаючись, погодився. Про те, що він був широко людиною, свідчить документ першої половини XIX ст., знайдений авторами цієї статті в Російському державному архіві військово-морського флоту (в м. Санкт-Петербург, РФ). У ньому йдеться, що на момент пропозиції “Лисянський був старший за Крузенштерна чином, але з доброю душею прийняв це призначення”. У документі пояснюється, чому саме на Лисянському зупинив свій вибір Крузенштерн. Лисянський, пише невідомий автор, “служив з ним (Крузенштерном) на Англійському флоті і також був в Америці, Китаї й Ост-Індії; він визнавався зразковим морським офіцером флоту, що добре знав моря, в яких експедиції передбачалось плавати, й мав повне знання всіх удосконалень морської астрономії того часу”.

Зауважимо, що Крузенштерн не відразу добився царського дозволу на експедицію. Повернувшись із англійського флоту, він подав проект майбутньої навколосвітньої подорожі з Кронштадта на Аляску, що була, за словами В. Доценка, копією нездійсненого плану Г. Муловського. Це було в 1799 р. за Павла I, який не зацікавився проектом, визнавши його завчасним. Така відповідь віцепрезидента Адміралтейств-колегії адмірала Г. Г. Кушеля. Крузенштерн надій не втрачав і вже після вбивства Павла I подав раніше відхилений проект його синові, імператору Олександру I. Тепер він уже мав підтримку дуже важливого союзника — Російсько-Американської компанії (РАК), що була вкрай зацікавлена експедицією, яка вирішила б проблему забезпечення російських факторій у Північній Америці необхідними товарами і разом із тим підняла б авторитет самої компанії в Росії й за кордоном. Інтереси РАК при дворі лобював один із впливових акціонерів компанії, колишній гвардійський офіцер, комерсант і камергер імператорського двору, що раніше обіймав посаду обер-секретаря Сенату, Микола Резанов. Значно посприяли організації першого російського навколосвітнього плавання адмірал М. П. Мордвінов і тодішній міністр комерції граф М. П. Рум’янцева.

Далі буде.

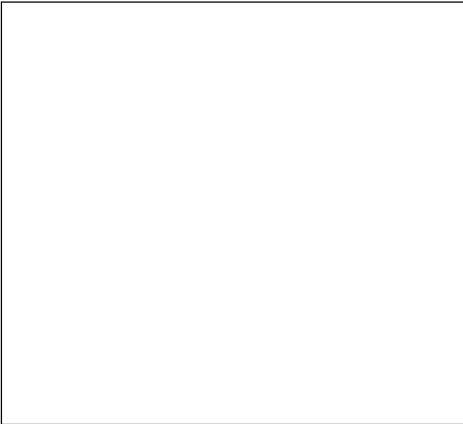
- **П. В. ГОЛОБУЦЬКИЙ**, кандидат філос. н., доцент, науковий редактор “Енциклопедії сучасної України” та “Енциклопедії Історії України”; **О. В. ЗОРЬКА**, кандидат пед. наук., доцент, перший проректор Київської державної академії водного транспорту

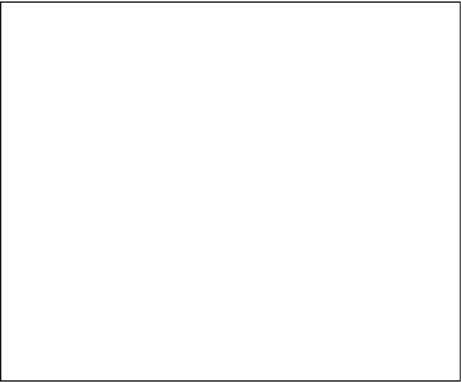
ЛИСТОПАД: БІРЮЗА

Figyzen — арабська назва каменя, від якої походить наше “бірюза”. Означає “переможна”, “даруюча щастя”. На Сході кажуть: “Нема на що покласти очі, дивіться на бірюзу”. Календар погодився. Присудив камінь небесної краси безбарвному меланхоліку — листопаду.

Людмила ДЕХТЯРЬОВА,
кандидат геолого-мінералогічних наук

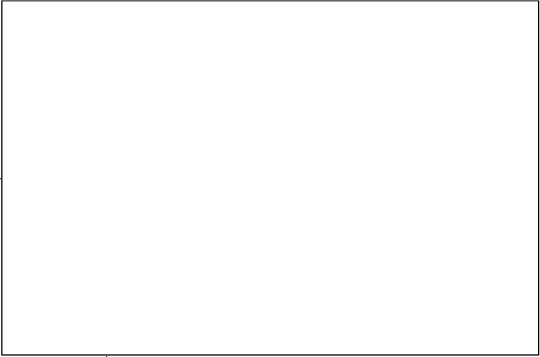

Різьблені бірюзові сережки індійської роботи. Празький музей

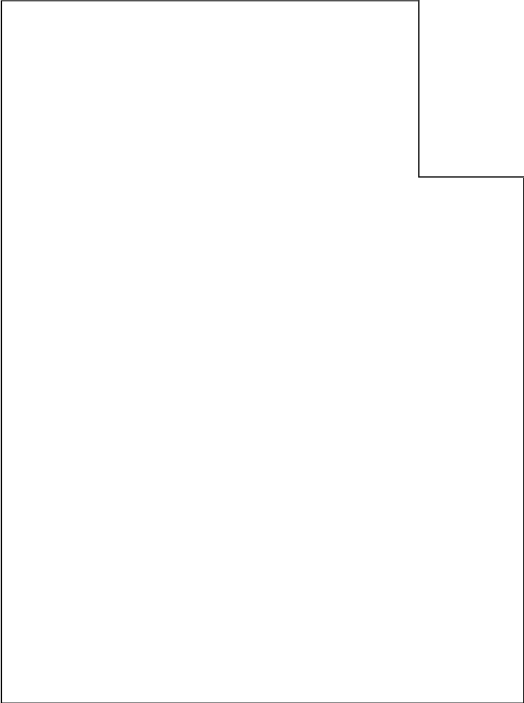

Тотемна маска ведмедя з зубами й очима із бірюзи. Північно-американське плем'я Хайда

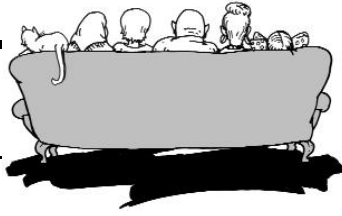
ПРИКРАСИ ДЛЯ ЧАСУ

Браслет з бірюзою, перлинами та гранатом турецької роботи. Празький музей

Персидська різьба на бірюзі. Лондонський геологічний музей

НАШІ ТАЛАНТИ

АНГЕЛЬСЬКЕ
ОСІННЄ
КОХАННЯ

Після кількарічної перерви, коли на “Молодості” не були представлені українські повнометражні дебюти (бо жодного такого не було знято), нарешті з’явився наш фільм, який зняв молодий режисер Алан Бадоев, відомий своїми музичними кліпами. Його назва — “Orangelove”, викликає цілком конкретні асоціації з революційними подіями. Але насправді стрічка зовсім не про Помаранчеву революцію, вона навіть не є основним тлом для зафільмованої історії. Тому особливо дивно читати дезорієнтуючу анотацію у фестивальному буклеті, що це — “лірична комедія про зустріч двох сердець на Майдані під час Помаранчевої революції”. Жовтогарячий колір у назві — це кохання, яке народжується восени на тлі жаскавого листа, і колір волосся головної героїні. Для самого режисера цей колір символізує енергію, молодість, життя. А сценарій фільму створювався давно, ще до цих історичних подій. Крім того, у назви є “подвійне дно” — її тепер пишуть як oRANGELove. Ангел, як вважає режисер, — головна героїня (до того ж перший варіант сценарію називався “Ангели живуть навпроти”). Про виникнення такого написання назви режисер розказав цікаву історію. Виконавець головної ролі, російський актор Олексій Чадов (у фільмі — фотограф) вчився фотографувати просто на знімальному майданчику і несподівано зробив незвичайний знімок — виконавиця головної ролі Ольга Макеева в сонячному ореолі і поруч — режисерське крісло з назвою фільму, на яке був накиданий одяг, що затулює перші й останні літери, залишився — angel. До речі, Ольга Макеева — непрофесійна актриса, але на кастинг відібрали її з-поміж багатьох претенденток, оскільки творці фільму побачили в ній безпосередність, природність і непересічність.

Сюжет, як і більшість трагічних історій кохання, водночас простий і складний. Російський фотограф і українська студентка консерваторії випадково зустрілися, закохалися. Не маючи власного житла, пристають на пропозицію загального чоловіка зіграти в гру: прожити разом у замкненій квартирі місяць, жодного разу не виходячи з дому і не спілкуючись із зовнішнім світом. Виграш — житло і гроші, програш — неможливість повернутися назад. Така-от перевірка на справжність почуттів. А далі — іділія перетворюється на трагедію. Ні, любов виявилася справжньою. Але якою ціною прийшло це розуміння... (Подробиці перипетій не розкриваю, бо маю надію, що фільм буде доступним для широкого глядача в прокаті чи на ТВ). Завершення фільму кожен може трактувати по-своєму, адже улюблений розділовий знак режисера — трикрапка...

Окремої розмови заслуговує операторська робота. Надзвичайно красива “картинка” — то динамічна, то статична камера, цікаві ефекти світла й тіні, зміна кольорової гами, несподівані ракурси — все це збагачує зміст фільму, додає емоційності, візуально підсилює почуття героїв. На жаль, журі обійшло увагою цей фільм. Уже вкотре на “Молодості” спрацьовує правило — не давати жодних призів українським фільмам. Що ж, може, спрацює інше правило: немає визнання на батьківщині, отже, будуть закордонні призи.

КОРОТКИЙ МЕТР

Короткий метр має певні переваги перед повнометражним кіно. Адже саме в коротких фільмах, хронометраж яких обмежений, режисерам часто вдається концентровано висловити думку, досягти більшої виразності. Це підтверджує, зокрема, і фільм на відкритті “Молодості” — “Я люблю Париж”, який складався з 18 новел-короткометражок.

Власне, найбільше стрічок — 27 (переважна їхня більшість — із Європи), змагалось саме в конкурсі короткого фільму. Загалом, вони продовжували тенденцію, що спостерігалася на “Молодості” ще декілька років тому: повернення до оповідного, неквапливого, традиційного за формою кіно. Однією з найбільш хвилюючих тем для режисерів (як і на попередніх фестивалях) виявилася тема літніх людей. Її у конкурсному кіно супроводжують самотність, відсутність любові й взаєморозуміння. Хоча настрій у стрічок різний — поряд із сумом і безнадією співіснують і світлі почуття.

Кадр з фільму “Марілена з Р7”

ЖИТТЄВІ ДРАМИ

Цього року “Молодість” вирішила заперечити поширені забобони і включила до конкурсної програми повнометражних фільмів 13 стрічок. До того ж, один із фільмів навіть мав назву “13”. Для кого це число стало щасливим, а для кого — не дуже?

Загалом, воно мало кому принесло удачу. Журі не було щедрим, призів (у тому числі й повнометражному кіно) роздало небагато, особливо якщо порівнювати з попередніми роками, коли, крім основних нагород, відмічали різними дипломами і відзнаками. І це при тому, що рівень конкурсної програми був досить пристойним. Мабуть, беручи приклад із переможців попередніх “Молодостей” (коли вигравало важке психологічне кіно), переважна більшість стрічок була присвячена або сімейним драмам, або складнощам у людських стосунках. Зняті вони в більшості своїй доволі традиційно, без експериментів, але багато з них справді щось зачіпали в душі й змушували співпереживати їхнім героям.

Труднощі в спілкуванні й взаєморозумінні найчастіше виникали через... гру. Адже гра стала стилем сучасного життя. І річ навіть не у тім, що люди грають у різних обставинах різні ролі. Небезпечною виявляється

У французькому фільмі “Скільки я вам винен?” Олів’є Буффара старий батько родини живе у будинку для престарілих, бо відчуває себе безпомічним і зайвим серед молодших членів сім’ї. Одинокі літня жінка намагається відшукати своє щастя (стрічка Софі Барт, США-Франція). Здавалося б, для щастя треба небагато, але воно виявляється ефемерним і швидко зникає. Світлим шемом і поетичністю сповнений фільм “Осінь — це

ТРУДНОЩІ СПІЛКУВАННЯ

сумно влітку...” Ніколя Букара (Бельгія—Франція). Майже без слів, за допомогою виразного візуального ряду і музики він розповідає про останній день життя старого чоловіка. Все, що він робить востаннє, — годувати пташок, усміхається незнайомій дитині, грає на роялі, — набуває особливого значення. Стара людина відходить, а життя триває... Та навіть на схилі років усе одно є радісні миттєвості. Жінка-інвалід, яка мешкає

Кадр з фільму “Terra incognita”

в притулку, несподівано відчуває близький контакт не зі своєю дочкою чи онукою, а зі своєю правнучкою — неслухняним на перший погляд підлітком (“Ключ до свободи” Флоріан Ключо, Швейцарія). У трагікомічному “Сватанні” (реж. Анна Фенченко, Росія) немолода, хвора на рак жінка намагається прилаштувати свого безпорадного чоловіка до одностельчанок, щоб було кому за ним доглядати після її смерті. Та щасливою миттю виявляється повернення вдвох додому. Найбільш ліричним виявився український фільм “Оксамитовий сезон” Олександри Хребтової, який об’єднав у собі дві основні теми конкурсу короткого метра: старість і кохання. Немолоде подружжя все життя доглядало хвору тітку, а після її смерті, отримавши спадщину, ці люди нарешті змогли провести медовий місяць, якого у них ніколи не було...

Тема кохання, на щастя, не зникла з поля зору моло-

дих режисерів. Хоча домінувала тема, скоріше, дивних сторін любові. “Танцювальне” кохання... вампірів (“Аїє” Віржині Гурмель, Бельгія—Франція), спалах почуттів двох незнайомих людей у натовпі (“Магма” Вісенте Наварро, Іспанія), несподівано знайдена і так само несподівано втрачена любов журналіста і матері-одиначки (“Човни Люксембурга” Ніколя Анжела, Франція)... Підлітки з фільму “Щось подібне” Есміра Фільо з Бразилії (цього року він здобув приз глядацьких симпатій, а на минулій “Молодості” — диплом екуменічного журі) шукають поки що не любов, а когось, внутрішньо схожого на них. Оригінально втілює історію про переплетення енергетики кохання і енергетики творчості Крістіан Посо у стрічці “Анонім”.

І, звичайно, не обійшлося без фільмів про щоденні соціальні проблеми, (до речі, ці негаразди суттєво відрізняються в кіно За-

хідної і Східної Європи). Їдка іронія над фанатичним кар’єризмом, коли співбесіда у фірмі важливіша за допомогу людині (“Компанія “Росвелл” Яніка Гіна, Норвегія), насмішка над стереотипами, нав’язаними ЗМІ й статистикою (“Без паніки” Гурдун Фальке, Німеччина), сатира на тему, в що може перетворити людину (хай і подумки) безкінечне хамство (“Стій прямо” Крістіана Рістескі, Македонія). Та інколи все значно страшніше. Невідворотність і навіть буденність трагедії зображена в українському фільмі “Жах” Мирослава Слабошпицького. А одна з найбільш шокуючих стрічок, що перемогла в конкурсі — “Марілена з Р7” (Крістіан Немеску, Румунія), розповідає про життя в міських нетрях. Підліток закохався в молодую повію, поцупив гроші у батьків і вкрав тролейбус, щоб схвилювати її увагу, а вона натомість вчинила самогубство через свою нерозділену любов.

Був у конкурсній програмі й фільм, який цілковито відрізнявся від усіх інших і за темою, і за візуальним вирішенням. “Terra incognita” Петера Фолькарта (Швейцарія) — мандрівка в історію, в кінець 1920-х, коли нині забутий фізик Ігор Лещенко ставив під сумнів своїми дослідженнями закон тяжіння, а його експедиція шукала нульову позначку гравітації. Несподіване завершення, відеоряд, в якому змішані архівні кінодокументи, сюрреалістичні кадри і комп’ютерна графіка зробили стрічку однією із найяскравіших у конкурсі короткометражок.

ЛЮДИ, ЯКІ ГРАЮТЬ В ІГРИ

Кадр з фільму “Ейфорія”

дача (так повелося), то варто зупинитися на змісті деяких. Одна з найжорстокіших зафільмованих ігор — та, яка маніпулює людиною, робить її залежною від інших — у стрічці “13” (реж. Гела Бабулані, Франція—Грузія). Змагання на зразок “російської рулетки”, де ставкою виступають людські життя, зняті у вишуканому ретростилі “фільм нуар”. Інші ігри не такі страшні, хоча наслідки

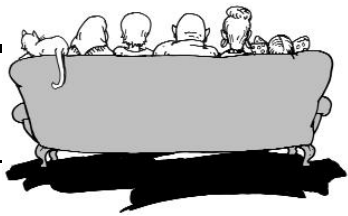
змінює життя всіх. У фільмі “Друге січня” (реж. Мет Уінн, Великобританія) компанія людей віком за 30 грають у друзів, хоча насправді всі вони мають складні й неоднозначні почуття один до одного, а їхнє щастя і успішність — усього лише захисна маска. Хлопець, який після самогубства батька приїхав до дядька, став жертвою гри на почуттях своєї нерідної тітки, яка то нехтувала ним, то

наближала до себе. Зрештою біль від такого ставлення змушує скоїти жорстокий вчинок (“Пінг-понг” Маттіаса Лутгардта, Німеччина). Гра на випробовування кохання зрештою завершується трагедією (“Orangelove” Алана Бадоева). Повернення жінки до

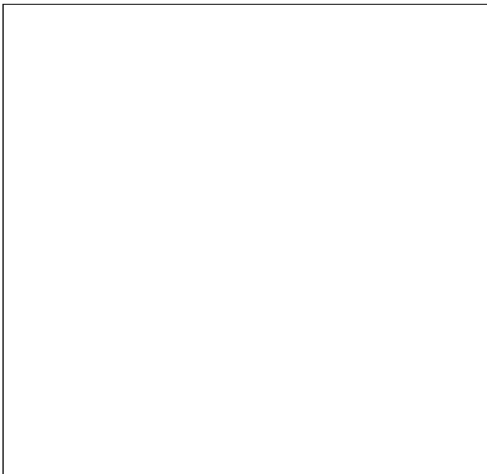
чоловіка і двох дітей, яких вона колись покинула, її гра у зразкову матір, а потім чергова втеча — спричиняють нестерпний біль усій родині, але з іншого боку спонукають ще більше згуртуватися батьку і дітям (“Краєчком даху”, реж. Кім Россі Стюарт, Італія). Володар Гран-прі — “12:08 На схід від Бухареста” Корнеліу Порумбою з Румунії теж якоюсь мірою стосується сучасних ігор. Учасники ток-шоу в провінційній студії намагаються з’ясувати чи справді 16 років тому в їхньому місті відбулася революція, завдяки чому і які зміни вона принесла. Але будь-яка велика подія з плином часу обростає міфами, незначне — виростає, значне — нівелюється. Мабуть, саме завдяки сатиричній злободенності цей фільм виграв змагання на “Молодості”. До того ж, він здобув і “Золоту камеру” за кращий дебют на цьогорічному Каннському кінофестивалі.

А ось рішення головного журі щодо присудження звання найкращого повнометражного фільму “Ейфорія” Івана Виріпаєва (Росія) викликає, м’яко кажучи, здивування. Журі відзначило, що цей фільм викликав у них естетичний і емоційний шок. Щодо естетичної сторони картини — справді, робота оператора у зйомках природи досконала. Але те, що розгортається на тлі величезної природи — безкрайого степу, великої ріки і убогих людських поселень, залишає відчуття безнадії. Історію у фільмі навіть важко назвати любовним трикутником — кохання в умовах байдужості, пияцтва, жорстокості, тваринних інстинктів вижити не може. Фільм не несе жодної життєствердної ідеї, лише фіксує моральний бруд і темне начало в людині. Узяти, наприклад, іншу стрічку конкурсної програми — “Мавпи взимку” (реж. Мілена Андонова, Болгарія), яка розповідає про складність життєвого вибору на користь дитини. Попри трагічність цих переплетених між собою новел, у них читалося життєствердженнє послання. У “Ейфорії”, як на мене, з гуманістичним посланням не склалося. Тож чи не маємо тут справи з грою у високе мистецтво?

● Матеріали підготувала Катерина ТАРЧЕВСЬКА

ЗАКРИТТЯ ФЕСТИВАЛЮ

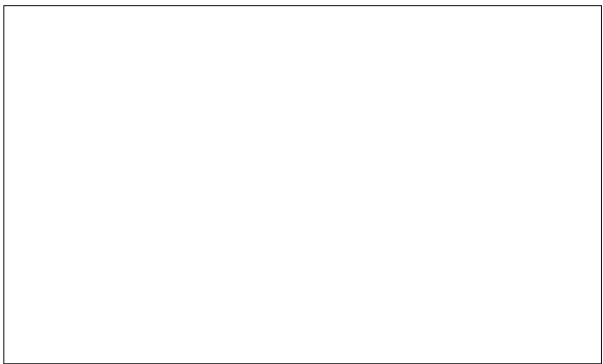
Кадр із фільму "Лабіринт фавна"

НАГОРОДИ

ДЕБЮТИ

Кадр із фільму "Жорстка політика"

Кадр із фільму "Наступниця"

ПЕРЕЇЗД

•

Вивчення алгоритмів розвитку української державності, як і перших цеглинок у цій величній конструкції, слід починати в межах території сучасної Черкащини. Саме землі, розташовані по осі “Київ—Черкаси”, стали етнічною колыскою української нації, де в III ст. до н. е.—II ст. н. е. починала свій формотворчий відлік історія племен зарубинецької та черняхівської (III—V ст.) культур.

Доба Київської Русі позиціонує територію сучасної Черкащини як театр постійних військово-політичних змагань слов'янського світу з кочівницькою експансією — силою, перед якою трепетала вся тодішня Європа.

Український народ у складі Польсько-Литовської держави став активним суб'єктом відновлення і наступного розвитку власної державності, насамперед через створення передумов до появи та утвердження у соціально-верстовому статусі українського козацтва.

У цьому ключі перша половина XVI ст. явила низку добрих адміністраторів. Найвідоміші — черкаський і канівський староста Остафій Дашкович і Дмитро Байда-Вишневецький.

Відстоювання інтересів державності України не припиняється ні на мить. Так, у 1532 р. козацтво на чолі з Остафієм Дашковичем відстояло недоторканність міста Черкаси, котре за політичними імперськими планами Росії, Криму, Туреччини та Молдавії мало бути захоплене з метою руйнації військової могутності Польсько-Литовської держави і переходу частини її територій до загарбників (зокрема Київ і Черкаси планувалося передати під владу Росії).

Українське козацтво стало носієм державних ідей. Оскільки основні козацькі сили гуртувалися саме на Черкащині, то й імена багатьох провідних козацьких ватажків були пов'язані з цією землею. Тут 1678 року на території Канівського монастиря знайшов вічний спочинок Іван Підкова. Там же доживав свої останні роки Яків Шах. Із цим монастирем пов'язане й ім'я славетного Самійла Кішки, відомого своїми морськими походами на турецькі землі наприкінці XVI—на початку XVII ст.

У 1572 р. містечко Трахтемирів (нині — дно Канівського водосховища) стало столицею реєстрового козацтва: тут козаки зберігали свій військовий арсенал, суспільним коштом утримували шпиталь і монастир. Саме на Черкащині з'являються полки — Корсунський, Канівський і Черкаський, тобто маємо полкову систему, що лягла в основу адміністративно-територіального устрою України.

Будь-який край славлять люди, творять його історичний образ. Не випадково, що на той час у Суботіві (близько 1595 р.) у родині чигиринського сотника народився Богдан Хмельницький.

Чигирин стає першою гетьманською столицею українських земель з урядом новоствореної національної держави та дипломатією, що мала на меті усталення міждержавних зносин із країнами Європи і Азії.

Українська державність фактично за умов суцільного тамтешнього монархічного оточення розвивалася на засадах демократії: у різних козацьких містечках Черкащини життя облаштовувалося за принципом загальновійськових козацьких рад, зокрема у Чигирині, Корсуні та ін. Ці ради подекуди мали доленосне значення, саме тут вирішувалися найважливіші питання державної внутрішньої та зовнішньої політики. Приміром, 1667 р. на раді в Чигирині під час гетьманування Петра Дорошенка було ухвалено рішення про дотримання українських державних інтересів, а відтак і розриву союзу з Росією.

У 1664 р. територія Черкащини (Чигирин, Корсунь, Сміла та ін.) — це осередок формування таємної змови українських військових і політичних діячів з метою відновлення єдиної держави в межах Правобережної та Лівобережної України. Участь у ній узяти козацькі полковники І. Богун, І. Виговський, митрополит Й. Нелюбович-Тукальський, колишній гетьман-чернець Юрась Хмельницький та ін.

На початку XVIII ст. спроби гетьмана Пилипа Орлика відновити державність України на теренах Правобережної України шляхом здійснення військових заходів активізують населення Черкащини, яке підтримує ці наміри. В історії залишили слід сутички з

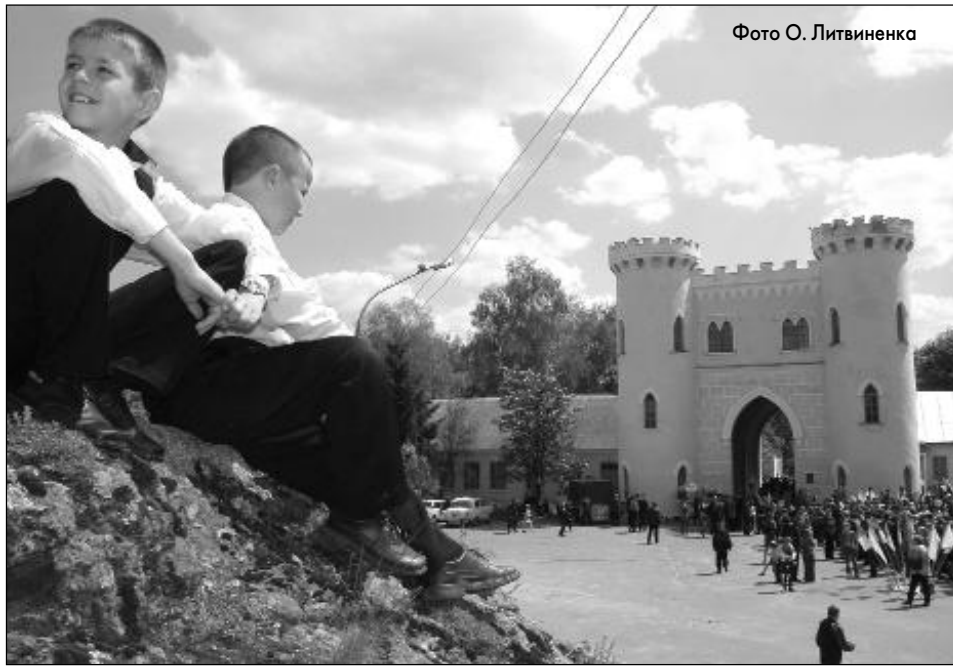

Фото О. Литвиненка

Корсунь-Шевченківська фортеця

ЯКІ Ж МИ ВСЕ-ТАКИ ПРАВНУКИ... ЧИ Й ДОСІ ПОГАНІ?

польським каральним загоном (1737 р.). 1743 року повстанці спалили панський будинок у Медведівці. У скаргах до сейму та короля (1749 р., 1751 р.) шляхта пише: селяни тікають до “розбійників”, громлять маєтки. Тож Середнє Подніпров'я аж до зруйнування Катериною II Запорозької Січі перетворюється на суцільну зону козацько-гайдамацько-селянських військових виступів, найпотужнішим із яких стала Коліївщина (1768 р.), придушена спільними діями царату та польської шляхти.

У часи чорної безпросвітної реакції Черкащина не перестає бути осередком повстань, серед яких селянське — “Чигиринська змова” (1873 р., охопило понад 50 сіл Чигиринського повіту), що мало на меті повернення магнатами козакам їхніх земель і прав та вольностей Україні. 1877 року — нова хвиля визвольного руху: народовольці починають активно залучати холодноярських селян у “Таємну дружину”, згодом викриту царатом і знищену. Серйозні селянські заворушення відбувалися тут і 1905 року, що увійшли в історію як “Чигиринські аграрні волненія”.

Однак лише під час революційних подій 1917 р. розпочався новий етап впливу Черкащини на розвиток державності України. У березні цього року на Звенигородщині в селі Гусаково місцеві селяни ініціювали створення Вільного Козацтва — організації військово-політичного характеру, котра взяла за мету оборону державності й визнавала владу лише Центральної Ради та Генерального Секретаріату. Вже до жовтня вона зросла до 60 тисяч членів. Цього ж місяця в Чигирині Вільне Козацтво провело свій загальноукраїнський з'їзд, завдячуючи вихідцям із Черкаських земель, не вщухав і серед вояків царської армії: приміром, під час Першої світової війни в 418-му Олександрівському полку солдат Іван Коваль (чигиринець) створив підпільну організацію “Холодний Яр” задля поширення серед солдатів української мови, пісень.

Під час різнобарвної інтервенції та громадянської війни на Черкащині широко розгорнувся селянсько-повстанський рух (найбільш стійкий і тривалий порівняно з іншими регіонами України — *авт.*). Козацький бунтівний дух, завдячуючи вихідцям із Черкаських земель, не вщухав і серед вояків царської армії: приміром, під час Першої світової війни в 418-му Олександрівському полку солдат Іван Коваль (чигиринець) створив підпільну організацію “Холодний Яр” задля поширення серед солдатів української мови, пісень.

І ось 1918 року “повіяв новий огонь з Холодного Яру”. Це брати Чучупаки з села Мельники (хутір Крисельці) підняли лицарів духу і хранителів козацьких вольностей на

жорстоку, нерівну і запеклу боротьбу за незалежність України.

Аж до початку 1922 року “Холодноярська республіка” наганяла жаж на окупантів і зайд. Жорстокою була розправа режиму після придушення цього всенародного руху опору. Василь Чучупака, відбиваючись від ворога, останню кулю залишив собі. На місці трагедії 28 жовтня 1995 року з ініціативи Всеукраїнського політичного об'єднання “Державна самостійність України” на в'їзді до урочища було відкрито меморіальну гранітну стелу, на якій викарбувано: “Тут, в Холодному Яру, в 1918—1922 рр. українці на чолі з отаманами Чучупаками підняли повстання за свободу українського народу. Вічна слава Холодноярським Героям!” У селі Мельники на кладовищі покоїться прах отамана Василя Чучупаки та братська могила героїв-холодноярців.

Неодмінно слід виокремити той зв'язок, що єднає з Черкащиною долі багатьох видатних особистостей — вкладників неоцінених скаргів у розвиток української духовності вже за часів відродження. Тут постає титанічна постать Т. Г. Шевченка (народився 1814 р. на Звенигородщині). Ця благодатна земля дала Україні відомому сім'ю Лебединцевих — духовних і наукових просвітників, фундаторів вітчизняної початкової школи та популяризаторів знань історії, етнографії, археології, фольклористики тощо (засновників наукового журналу “Київська старовина”).

У 1860-х рр. Смілянщиною і Корсунщиною здійснили наукові поїздки етнограф П. Чубинський та історик М. Костомаров. А у 1880—1910 рр. територія Чигиринщини, Канівщини, Смілянщини, Звенигородщини стала об'єктом інтенсивних археологічних досліджень відомого археолога О. О. Бобринського.

Родовід Грушевських, видатним вихідцем із якого був перший Президент України, історик і політичний діяч М. С. Грушевський, також переплетений із теренами Черкащини. А його троюрідний брат-священик із села Суботів на початку XX ст., після революції 1917 р., став одним із фундаторів Української Автокефальної Православної Церкви (відомий ще й низкою наукових досліджень з історії та етнографії Чигиринщини, зокрема написав працю “Гетьманське гніздо” (1912 р., про Суботів). У Чигирині 1872 року народився відомий історик, правознавець і громадський діяч Андрій Яковлев — активний учасник розбудови української державності у 1920 роках, творець Українського Вільного Університету в Празі. Помер на чужині, у США.

Лише тепер наукові праці іншого знаного у світі історика Бориса Крупицького (нар. 1894 р. в с. Медведівці на Чигиринщині, похований у Німеччині), добре відомі за кордоном (довгий час були недоступні українцям) повертаються до нас.

1918 року в Каневі деякий час керував Українською гімназією відомий учений Володимир Пархоменко. 1929 року засуджений у справі СВУ. Помер у блокадному Ленінграді.

Шевченків край, окрім генія Кобзаря, збагатив скарбницю світової культури шедеврами Івана Нечуя-Левицького, Семена Гулака-Артемівського, Михайла Старицького й Данила Нарбута.

На цій землі творив полум'яну поезію та публіцистику визначний патріот України Василь Симоненко.

Широю синівською любов'ю все життя складав подяку українській землі невтомний збирач і зберігач старожитностей, фундатор унікального хатнього музею народного мистецтва в Києві, художник, шевченкознавець — Іван Макарович Гончар, лауреат Державної премії ім. Т. Г. Шевченка, уродженець с. Лип'янка Шполянського району.

Черкащина подарувала світовій культурі ціле сузір'я видатних постатей: неперевершену співачку Діану Петриненко, і відомого кінорежисера, актора, хореографа — Василя Авраменка, і знаного бандуриста — Миколу Домонтовича, і всесвітньо відомого полігота — Агатангела Кримського, й видатного представника української академічної філософії Памфіла Юркевича, прихильника кардіоцентризму та академіка, археолога, мистецтвознавця М. Біляшівського.

Світанок свого життя на Золотонощині зустрів видатний український учений-біолог, історик, мовознавець, етнограф, філософ, перший ректор Київського університету Михайло Максимович.

Не можна обійти увагою і славетного композитора, співака і драматичного актора, автора першої української опери “Запорожець за Дунаєм” — Семена Гулака-Артемівського та чудового художника І. Іжакевича, що ілюстрував ювілейне видання “Кобзаря”, приурочене до 125-річчя з дня народження (1939 р.) Т. Г. Шевченка. А яка ще земля народжувала таких красенів, велетів духу і волі, якими були Іван Піддубний — видатний полководець II світової війни, двічі герой СРСР — Іван Черняхівський, народний комісар оборони УРСР — Василь Герасименко, генерал, селянський син — Кузьма Дерев'янко, який 2 вересня 1945 року підписував із боку СРСР Акт про безвідмовну капітуляцію мілітарискої Японії у II світовій війні.

Справедливо повертаються до нас імена репресованих митців: Івана Падалки, Кирила Гвоздика та Л. Перфецького (загинув в ув'язненні) — живописців-графіків; художниці — Оксани Павленко; поетів — Тодосія Осьмачки та П. Пилиповича (розстріляний у 1937 р.); літературознавця — С. Єфремова (загинув в ув'язненні); письменників — О. Журливої-Котової та М. Драй-Хмари (загинув у 1937 р.); письменниці, журналістки, громадського і політичного діяча — Надії Суровцевої.

Наступні віхи розвитку духовності України неможливо уявити без створення пантеону тих діячів, які зробили значний вклад своєю діяльністю і творчістю у її розвій. А відтак не втрачає актуальності й шевченківське: які ж ми все-таки правнуки... Чи й досі погані?

П'ятнадцять років незалежної України у цьому ракурсі має в підсумку жалюгідний вигляд. Тож мусимо поставити й інше питання: “Як навчить народ пишатися своїм воїстину неоціненим скарбом?”

Навчимося пишатися — позбудемося бездуховності і байдужості. Не навчимося — опинимося серед зниклих із “лиця землі” інків, майя та інших культур.

- **Олександра ВІНОГРАДОВА**, магістр державного управління, журналіст, політолог, науковий консультант проектів видавництва “Світ Успіху”; **Валерій ЛАСТОВСЬКИЙ**, кандидат історичних наук, провідний науковий співробітник Національного Києво-Печерського історико-культурного заповідника, професор кафедри цивільних і кримінально-правових дисциплін УАЗТ, член Українського історичного товариства

КРАПКИ НАД "І"

Свого часу в репортажі з Парижа нам показували, яку радість викликало у французів рішення МОК провести олімпіаду у Франції. Французи раділи з перемоги своєї країни, своєї нації. І ніхто, ні з-за Ла-Манша, ні з-за Алон не сичав на них: "Націоналісти!". А з якою радістю зустрічала кожна країна перемогу своєї збірної з футболу.

І це прояв націоналізму в тому значенні, в якому це слово вживається в цивілізованому світі, тобто в розумінні любові до своєї землі, свого народу і турботи про його інтереси.

Ось яке визначення дає тлумачний словник англійської мови Хорнбі: "Націоналізм. 1. Велика відданість своїй власній нації, патріотичні почуття, дії, принципи. 2. Рух за політичну і т. ін. незалежність (у країні, яка контролюється іншою)".

Дві цитати з книги М. Сенченко "Общество истребле-

ЩО ТАКЕ «НАЦІОНАЛІЗМ»?

нія" слугуватимуть ілюстрацією до цього визначення: "Герхерд Шредер виграв вибори, підписавшись під економічним націоналізмом"; "У новому тисячолітті холодну війну замінила війна патріотів кожної нації проти світового уряду, який мріє про те, щоб усі нації позбулися свого суверенітету і поступово зникли. Це війна націоналізму проти глобалізації".

А в радянській імперії націоналізмом вважалося прагнення "інородців" зберегти своє національне обличчя, свою неповторність. Це вважалося кривою і суворо каралося. Найбільше дісталося українцям. Кожний другий політв'язень —

українець. І ще й зараз це слово жахає обивателя.

Як казав Ю. Ілленко: "Спотворене в катівнях КДБ обличчя націоналізму лякає на смерть самих носіїв цього обличчя".

У книзі "Розмови про наболіле" А. Погрібний наводить визначення одного автора трьох ідеологій, основу яких складає патріотизм, велика любов до своєї землі, народу, національних традицій.

Націоналізм — активна позиція патріота щодо становлення, розвитку й оборони своєї держави в межах її кордонів.

Шовінізм — націоналізм, що "виходить за межі своєї держави з метою поневолення ін-

ших народів і загарбання чужих земель".

Фашизм — претензія окремої нації на свою біологічну зверхність над іншими народами, що для досягнення своєї мети передбачає геноцид для інших, що і здійснювали нацисти на практиці.

Із подачі П. Симоненка деякі наші співгромадяни почали ставити знак рівності між поняттями націоналізм і нацизм.

Щодо лідера комуністів, то від нього можна чекати чого завгодно після того, як він три роки тому в газеті "Коммунист" заявив, що "кримінальні елементи провозгласили незалежність України".

Дивує, що так багато громадян, які не отримують жодних подачок від Путіна, поділяють його погляди.

● **Галина САГАТЮК**, член "Просвіти", м. Іллічівськ Одеської обл.

Звертаюся до своїх ровесників (не тільки до тих "сміхунів" в автобусі). Ви не думали над тим, яке майбутнє чекає на Україну, якщо ми так добровільно шодня паплюжимо свою мову, свою культуру, свій народ, а значить, — і самих себе? Якщо занепаде мова, занепаде вся країна. А населенням такої країни легше керувати нашим "чесним" політикам. Саме такий електорат їм і потрібен. І тоді вони нас, як теля на мичці, поведуть не тільки в ЄС, а й навіть в Африку, якщо буде потрібно. Чи хочете ви такого майбутнього? Я, наприклад, ні. Тож давайте вчити українську, говорити нею, думати нею, поважати і любити її, свій народ і себе самих!

● **Настя ФЕДЧЕНКО**, с. Великоолександрівка Дніпропетровської обл.

МОВА ЄДИНА

Цей рік приніс мені досить важливу подію — я захищала честь школи і району на обласній олімпіаді з української мови та літератури. І мені було дуже прикро, коли чула з уст учасників... російську. Навіть запитання, які виникали до членів журі під час виконання роботи, вони ставили мовою північно-східного сусіда. І найголовніше — це всім здавалося абсолютно нормальним і природним.

Але хіба нормально, що в Україні, на олімпіаді з української мови та літератури я чула... російську.

Чому з української естради лунають російські пісні? Чому український КВК веде росіянин? Чому українські "кавешники" смішать нас російською

ДУМКИ ВГОЛОС УКРАЇНСЬКОЮ ПРО УКРАЇНСЬКУ

(мабуть, пристосовуються до ведучого — із ввічливості)?

А я ні до кого не пристосовувалася. І 1 червня цього року (саме в День захисту дітей), побувавши з делегацією району в Дніпропетровську на святі в нашу честь і побачивши мітингувальників біля Дніпропетровської міськради, приєдналася до них. І яке ж було моє здивування, коли я, викрикуючи "Україна для українців! Так! — українські мови! Ні! — російській! Ні!

— брехні!" в очак "російськомовних" дніпропетровців була цілковито нормальною, а в очак наших делегатів (із українськомовних сіл) — таким собі доісторичним мамонтом. А ще більше здивувалася, коли середніх років чоловік, мешканець Дніпропетровська російською (!) сказав мені: "Девушка, а я ведь полностью с Вами согласен". А в автобусі делегати-селяни всю дорогу додому посміювалися і глузували з мене.

ПАМ'ЯТІ ДРУГА

Відійшов у вічність київський художник Віктор Шматок, так несподівано і до щемо неждано для рідних його, друзів, знайомих і земляків. Друзі та колеги пам'ятають митця як чудового майстра пейзажу, портрета, натюрмортів із квітами. Часто бачили його твори на День Києва та інші свята столиці України. Значну частку творчості художник присвятив храмовому живопису. Оздоблюючи храми, міг би ще чимало зробити, але — не судилося... Митець був у розквіті таланту, та доля неблаганна...

Народився Віктор Іванович у родині хліборобів Івана Даниловича та Ольги Митрофанівни Шматків у нелегкі повоєнні роки в давньому селі Євминці, що розкинулося на мальовничих придеснянських луках у дев'яти верстах від Остра. Щедра природа краю подарувала майбутньому художнику щире та широке вдачу, талант митця. Друзі побували не один раз на малій батьківщині митця, про що згадують із вдячністю.

Поховали небіжчика за всіма християнськими звичаями на цвинтарі с. Євминки поруч із могилою батька. Земля тобі пухом, друже, Царство Небесне.

Відспівав похоронну процесію отець Іоан.

● **Микола СОМ**, художник

ВУЛИЧНИЙ ФОТОГРАФ

Фото О. Литвиненка

Спека... В місті повільно плине час, усі наче перечікують цю позначку — 30 градусів цельсія. І тільки дітлахи запам'ятають це літо в діамантах бризок фонтанів...

МИКОЛУ КОНОБРИЦЬКОГО ЗВІЛЬНИЛИ

ДОБРА НОВИНА

11 серпня 2006 року Апеляційним судом Донецької області скасовано незаконний вирок Краматорського міського суду та звільнено з-під варті директора-організатора першої Української Краматорської гімназії Миколу Миколайовича Конобрицького.

Політичний в'язень був звільнений з-під варті, однак, не дивлячись на всі докази невинності, які були в матеріалах справи, суд замінив термін ув'язнення три роки в місцях позбавлення волі на два роки умовно з позбавленням права на 2 роки займати керівні посади.

Громадські організації, які активно підтримували захист

політичного в'язня вважають цей вирок незаконним та ініціюватимуть касаційне оскарження, а також активно займуться тими особами, які сфальсифікували кримінальний процес за надуманими обставинами.

● **Марія ОЛІЙНИК**, заступник голови Донецької обласної "Просвіти"

СПОСТЕРЕЖЕННЯ

ЦЕЙ ТЕРНИСТИЙ ШЛЯХ ДО ЄВРОСОЮЗУ

Ми так стрімко квапимосся шляхом євроінтеграції, що забуваємо про таку просту істину: перш ніж тебе поважатимуть інші, навчися шанувати самого себе — свою мову, свою культуру, історію, своїх видатних і визначних особистостей. Наші намагання стати повноправним членом європейської родини зрозумілі й виправдані, однак не варто при цьому втрачати власного обличчя.

Напівсвідоме чи малосвідоме поклоніння всьому іноземному вже має і ще матиме той негативний вислід, що на догоду комусь губимо власну ідентифікацію. Погляньте, як заповнили наше мовлення — усне і писемне — слова іншомовного походження, які ми просто смакуємо, хизуємося ними, віддаємо їм перевагу в співбесіді. Замість міський голова — мер; замість голова облдержадміністрації — губернатор; замість Верховна Рада — парламент. Звичайно, для урізноманітнення мовлення потрібна синонімія, аби уникнути повторень. Але ж є українські відповідники цих словесних одиниць.

Не може тішити той факт, що у вітчизняному інформаційному просторі (рекламі, оголошеннях, назвах кафе, барів, кав'ярень, казино, салонів краси) перевага чомусь надається словам, які прийшли до нас із-за кордону. Ось короткий їхній перелік, які довелося побачити автору цих рядків: "Альфа", "Таверна", "Ковчег", "Ромсо", "Рандеву", "Клеопатра", "Афродіта", "Касандра", "Міраж". Цей список, звичайно, можна було б і продовжити. Видно, що власники цих закладів цікавляться і давньоримськими й давньогрецькими легендами. Але хай би краще вивчили спершу давньоукраїнську міфологію.

Вдивляючись у далекоглядні горизонти прийдешнього на шляху національного духовного відродження, варто на якийсь час зупинитися і заглянути в минуле. Вивчаючи львівську періодику часів, що передували нашій незалежності, я нарахував 12 (!) рубрик публікацій, що стосуються нашої минувшини. Ось їхній перелік: "Цікаво знати", "Стежка у давнину", "Люби і знай свій рідний край", "Карби віків", "Знайдено в архіві", "Музей у селі", "Скарби народу", "Свідчать архівні документи", "По виставочних залах", "Музеї", "З глибин віків", "По залах музеїв".

А зараз яке видання обласного рівня може похвалитися таким розмаїттям рубрик і такою увагою до історії батьківського краю?

Поважаймо свій родовід, що бере витoki з глибини віків, не забуваймо імен наших славних предків, шануймо мову своїх батьків — і тоді з нами рахуватимуться і наші сусіди, і європейська спільнота загалом.

● **Ігор БІДЮК**, с. Йосипівка Львівської обл.

ЦІКАВО ЗНАТИ

«СІДАЙТЕ» ЧИ «ПРИСЯДЬТЕ»?

У кабінетах, офісах, приймальнях державні службовці чинно кажуть: "Присядьте". Дуже рідко почуєш: "Сідайте". На моє зауваження мені пояснили: "Ви знаєте, сідайте, це ніби до біди, до криміналу, яке ще живе з радянських часів". Люди не знають, яка різниця між цими словами.

Значення цих слів знаходимо у "Словнику української мови" В. Грінченка, словнику "Наукової думки". Зрештою, є в Т. Шевченка: "Просимо сідати, будьте гостями", Б. Грінченка: "Сідайте, щоб старости сідали", П. Мирного: "Чого ви стоїте? Сідайте. Сідайте то побалакаємо" і т. д. Щодо слів присісти, "присядьте" у М. Коцюбинського: "Остап з Соломією присіли на мішках", З. Тулуб: "Настя присіла біля хати гаптувати гаманець Сагайдачному", Б. Грінченка: "...по нотах, щоб присів".

Не біймося говорити слово "сідайте", воно давнє, як наша мова. Діди, прадіди, ми з вами так кажемо, коли з пошаною ставимося до людини, сусіда, родича, гостя чи подорожнього. "Присідають" хіба скраю на лаві, у танці, ховаючись за кущем.

● **Степан БОЙКО**, м. Івано-Франківськ

ПРОБЛЕМА

— Очевидно, що в Україні шоу-бізнес не процвітає, він — така химерно-хирлява примара з дуже заплутаними правилами гри. За п'ятнадцять років незалежності наш шоу-бізнес мав би досягти якогось певного рівня, хоча б такого як у Польщі. Складається враження, що ми повністю відірвані від європейського контексту. Чому так? Є величезна кількість проблем і питань у цій галузі, які держава мала б вирішувати, але не вирішує. Дехто стверджує, що в нас узагалі ця сфера відсутня. Натомість існує кафедра менеджменту шоу-бізнесу. Чи немає тут парадоксу?

— Я частково погоджуюся із тезою, що шоу-бізнесу в нас не існує. Образно кажучи, шоу-бізнес — це такий собі “кентавр”, складений із мистецтва й комерційної доцільності. Якщо баланс одного й другого не порушений, то цей “кентавр” уже нагадує якогось мутанта, потвору. Проблеми шоу-бізнесу в нас лежать за межами шоу-бізнесу. Тут усе залежить від стану суспільства, а його духовна складова — постколоніальна. І мистецька — також. Але процес виликовування громадського суспільства вже відбувається, він іде на рівні спонтанних громадських рухів, одним із яких був Майдан 2004 року. Ми здивували себе й світ. Усе це свідчить про процес розкріпачення душі, звільнення себе на рівні духовному і шляху у напрямі того, щоб наш народ став тим, ким він є насправді. Фактично це шлях до себе. І тоді є сенс існування шоу-бізнесу в Україні, тому що мистецька й духовна складова отримує сенс. Якщо прибрати мистецьку складову, то це вже буде не шоу-бізнес, а “індустрія розваг”. У шоу-бізнесі важливим чинником є масовість і популярність мистецького твору. Якщо ж творі стає масовим, він комерційний. І тут від мистецької складової шоу-бізнесу ми переходимо до пошанування національних цінностей. Для споживача-покупця важливо слухати саме ту музику, де звучить його мова, рідні музичні інтонації. Пам'ятаю, як говорила моя бабуся: “Іж, що дають”. Це була психологія радянської людини з її невибагливістю, повною покірністю. Саме про такий ринок мріють не лише російські та американські бізнесмени. Про нього мріють і наші бізнесмени, які байдужі до долі свого народу, які ставляться до нього як до “сировини”, з якої можна заробляти гроші. Але сподіваюся, що процес духовного оздоровлення незворотний, хоча й суперечливий. Суспільство все-таки рухається в напрямку усвідомлення своїх цінностей, своєї гідності й до пошуку своєї унікальності. Шоу-бізнес — частина культури, охоплює якийсь сегмент духовної сфери. Але парадокс шоу-бізнесу в тому, що він також спирається на матеріальну сферу. Іншими словами, тому, хто виробляє диски або проводить концерти, має бути вигідно це робити. Поки що, на жаль, середньомісячна заробітна платня пересічного українця не забезпечує нормального функціонування шоу-бізнесу, який у нас має не ринково-капіталістичні риси, а феодально-адміністративні. Якщо ми порахуємо вартість одного компакт-диска, враховуючи не лише вартість носія, а й працю всіх, хто створював продукт, то його ціна мала б складати гривень 40—45. На Заході вартість диска складає десь 75—100 гривень, а це приблизно півпроцента чи процент від середньої американської зарплатні. Це означає, що якщо середня зарплата по Україні складає 700 гривень, то диск у магазині має коштувати 7 гривень... Саме стількі коштують піратський диск на базарі “Петрівка”. Але в наших магазинах ліцензійні й легальні компакт-диски коштують утричі дорожче, порівняно з тим “одновідсотковим” західним стандартом. Якщо легально продавати компакт-диски по 7 гривень, їхнє виробництво стане збитковим. І навпаки — якщо підняти ціну до вигідної позначки в 40 гривень, диски купуватимуть одиниці. Тут конфлікт між масовістю і комерційністю. Тобто головна проблема нашого шоу-бізнесу — в стані українського ринку, в неплатоспроможності покупця. А покупець має бути масовим. Ось таке зачароване коло. У нас “зірки” виживають так: стаючи популярними для мас, вони стають привабливими для окремих “феодалів”, багатіїв із розряду бізнесменів чи політиків, які їм платять добрі гроші за так звані корпоративні вечірки. Цей “бренд” “зірки” привабливий для тих, хто замовляє музику для вузького кола своїх друзів. Таким чином “зірка” розвивається далі, записуючи нові пісні, знімаючи відеокліпи. Є ще одна форма утримування “на плаву”: бути жінкою, коханкою або коханцем цих людей. Але все це заперечує головну формулу шоу-бізнесу, яка засвідчує, що споживач має бути масовим, а не елітарним. Важливий

Кирило СТЕЦЕНКО: «ПРОБЛЕМИ ШОУ-БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ ЛЕЖАТЬ ЗА МЕЖАМИ ШОУ-БІЗНЕСУ»

Кирило Стеценко — це вихор. Вихор ідей, яскравих новацій, незвичних поглядів на звичайні, здавалося б, речі. З розрізнених фактів він миттєво створює аналітичну й струнку конструкцію явища. Він — бажаний гість багатьох радіо- й телеканалів, змістовність і переконливість його поглядів у царині сучасної культури безперечні, а харизма — заворожуюча. Він може вразити і навіть шокувати екстравагантністю, але це продумана й стильна екстравагантність. Наш гість — жива легенда сучасної української музики, відомий скрипаль, композитор, педагог. Він очолює кафедру менеджменту шоу-бізнесу в Національному університеті культури й мистецтва, а також веде активну концертну й громадську діяльність.

економічний аспект. І ще одне. Для артиста, аби стати масово-популярним, ще один бар'єр. Цей бар'єр — засоби масової інформації. Тут ми знайдемо відповідь на питання “чому не розвивається шоу-бізнес в Україні”. Річ у тім, що наші електронні ЗМІ трактують артистів як рекламодавців. Вони привчили всіх, що кожне звучання пісні по радіо або в телефірі — це ротація реклами артиста. Виконавець сприймається як рекламний продукт, а телеканал — як організація, що надає послуги з просування його на ринок. До речі: це абсолютно незаконно і тут наявні подвійні стандарти. З юридично-правової точки зору таку тінюву схему діяльності ЗМІ дуже легко розвінчати й ліквідувати. Але цього не відбувається. І тут найбільший парадокс українського шоу-бізнесу. А відтак — не все гаразд у нашому королівстві, тому що в інших країнах, які не належать до пострадянського простору, цього немає. Там мас-медіа заробляють на рекламі, а не на артистах. У нас телеканали й радіостанції заявляють, що не будуть “крутити” молодого виконавця, тому що він невідомий, а “крутитимуть” “зірку”, тому що “зірка” підвищує рейтинг і відповідно притягує капітал рекламодавця. Але “зірка” не буде платити каналу, тому що її і так будуть “крутити” через її “зоряний” статус. Тож платити за ротації мусить найбідніший — молодий виконавець. Причому чималі кошти, аби про нього хтось щось знав і щось чув. Без втручання держави неможливо розв'язати цей гордіїв вузол. У нас є закон, згідно з яким кожна радіостанція зобов'язана транслювати не менш 50 % національного музичного продукту. У Франції франкомовний продукт складає 60 %, з яких 20 — це твори молодих і невідомих артистів. Така динамічна ротація наповнює ринок новими іменами. У нас проблема з прохідністю нових імен на ринок. Починаючи з 1998 року, в нас цей процес оновлення дуже загальмувався. Інша проблема в тому, що власники більшості крупних мас-медіа не українці, які розглядають Україну як територію для просування продукту інших країн. Ведеться така гра, аби не пускати на ринок український продукт, а якщо й пускати, то на дискримінаційних умовах. Це пояснення того, чому на українському ринку домінує російська попса. Якщо ми будемо пасивними, а держава не захищатиме свого виробника національного продукту, це загрожуватиме витісненням із ринку всього українського. Поки що тут домінують російські бізнесмени, але коли середня зарплата українця сягне 800 доларів, тут миттєво з'являться американці, аби проштовхувати свої інтереси.

Колись “Червона Рута” була потужним виробником нових імен, але “зірок” із них робили інші — “Таврійські ігри”, “Слов'янський базар”. Робили разом із підпорядкованими їм мас-медіа. Коли “Червона Рута” припинила свої титанічні пошуки талантів, це одразу стало відчутно. Однак шоу-бізнес України, на мою думку, не повинен комплексувати з приводу своєї творчоспроможності, це стосується його величезного фольклорного підґрунтя і природно-генетичної схильності до музики. Адже наші музиканти, які опиняються в інших країнах, ніколи не пасуть там задніх. Більшу частину російського шоу-бізнесу складають вихідці з України. Можна сказати, що наш генетичний скарб працює на шоу-бізнес Росії. Окрім суто соціально-економічних

Фото О. Литвиненко

чинників, про які я говорив раніше, існує культурологічно-психологічна проблема недооцінення себе й непрявляності своєї сутності. Цей комплекс меншовартості, який сидить і в споживачеві, що легко піддається на те, щоб його провокували на споживання закордонного продукту. Через те, що ми у своїй історії рідко бували державними, у нас відсутня своя міцна школа менеджменту. Рядок із Гімну “Запаємо ми, браття, у рідній сторонці” якраз і свідчить про прагнення отримати свою управлінську модель, але поки що вона не сформована, оскільки тривалий час була атрофована. Відповідь на питання про те, чому ми не реалізуємо свій багатющий потенціал, тільки одна: відсутність професійного менеджменту. А професійний — це стратегічний менеджмент. Ідеться про визначення сукупності цілей і послідовного руху до реалізації. Це має здійснювати ціла армія менеджерів нового типу. Тому перше завдання держави — формування школи національного менеджменту, зокрема школи менеджменту шоу-бізнесу, адже наш шоу-бізнес є відзеркаленням проблем нашої економіки. Паралельно має йти процес формування державної культурної стратегії. По-третє — безумовне оволодіння інформаційним простором України і встановленням чітких правил гри для власників мас-медіа. Ідеться не про націоналізацію ЗМІ, хоча питання можна ставити так: якщо засоби масової інформації працюють проти України, то чому Україна не працює проти них? Якщо організм інфікований вірусом, то організм лікують і вірус знищують. Наші ЗМІ намагаються знешкодити національний організм. І це робиться на глибокому рівні цінностей, суспільних настроїв: сіяння зневіри, розчарування, безсилля, власної неспроможності. Увесь інформаційний простір працює на зниження людської сутності й зведення людини до звичайного споживача матеріальних цінностей. Ідеться про вимивання духовного й заміну його суто тваринною субстанцією. І це, до речі, робиться також засобами шоу-бізнесу. Радикальний і швидкий шлях лікування ЗМІ — їхня націоналізація. Мені закинуть, що це не демократично. Однак демократичні Франція, Англія і Німеччина ніколи не дозволяли своїм ЗМІ нищити державу... У нашому випадку держава повинна запропонувати всім ЗМІ — приватним і державним — єдині правила гри, де головним пріоритетом будуть загальнонаціональні цінності, екологія інформаційна й культурна.

Під час розмови з Кирилом Стеценком ми торкнулися його унікальної праці, яка має очевидну культурологічну й практично-прикладну цінність. “Стратегія культури України. Філософія і менеджмент самоздійснення на-

ції”. — концентрований досвід різних галузей знань. Кирило Стеценко: “Насправді я чекав, що в Україні з'явиться праця, яка поєднає весь гуманітарний масив із механізмами державного управління. Однак цього не сталося і я відчув власну відповідальність, посилену тим, що Україна отримала шанс стати собою після Помаранчевої революції. Я відчув, що прийшов час мого покоління, і якщо ми не запропонуємо чогось нового, то вже буде наша вина. Змусив себе кожного дня “лупати сю скалу”, намагаючись зробити такий лаконічний продукт, який би був зрозумілий Президентові. Чому Президентові? Тому що за своєю походженням, вихованням, культурою, за своєю підсвідомістю це людина, яка виростала на цінностях української культури. Такий Президент — це велика надія для України. Але я розумію, що в Україні немає школи прикладної культурології, яка б виробляла якісь алгоритми управління культурою на рівні держави. Перекоаний, що потреба в таких документах більш ніж актуальна. Отже, “Стратегія культури України” побудована на чотирьох базових підходах. Перший — світоглядний філософсько-метафізичний, де ми з'ясуємо сутність нації, культури, цілі й призначення. Другий — підхід із точки зору культурології й мистецтвознавства, де дається аналіз ситуації дійсної. Третій підхід — правовий. Йдеться про аналіз із точки зору юридичної та економічної. Четвертий підхід об'єднує все — це методологія стратегічного менеджменту.

Ця методологія виникла у США наприкінці 70-х років для того, аби знайти спосіб управління бізнесовими корпораціями в умовах вільного ринку. Інструмент стратегічного менеджменту є, власне кажучи, інструментом досягнення цілей, коли стає можливим зовнішній вплив на розвиток економіки вільного ринку. Наше стратегічне планування не має нічого спільного із стратегічним менеджментом, а є лише механічним способом впливу. Адже об'єкт управління — це живий організм, який неможливо розчленувати. В основі успішної діяльності підприємства в конкурентному середовищі є усвідомлення своєї неповторності, розуміння головної причини свого створення. Це вимагає від його керівників особливої чесності перед собою, перед Богом. І це робить його сильним у конкурентній боротьбі. Будеш чесним — переможеш. З Україною чи з будь-якою іншою країною — ситуація подібна. Тут ми виходимо на метафізику й мусимо мислити з точки зору... Творця. Якщо нація існує, то гіпотетично Творець мав щось на увазі, створюючи її. Ми мусимо розшифрувати промисел Божий і зрозуміти, яка наша роль, який наш обов'язок. Якщо ми не бачимо цілісності, то наші висновки про більш низькі рівні цієї системи будуть помилковими...

Метафізика не лженаука, лише межею між знанням-незнанням, тобто тим, що поки що є для нас незбагненим. Я спирався на досвід мислителів українських, німецьких, польських XIX—XX століть. Чому? Тому що процес самоусвідомлення націй у Європі відбувався саме в цей період. Одним вдалося створити національну державу, а іншим не вдалося. XX століття — це постіндустріальне, яке є феноменом інформаційної доби. Україні доводиться вирішувати завдання усіх трьох століть. Це колосальне навантаження на мозок еліти, яка явно з цим не справляється. У таких умовах потрібен компактний документ, який би був теоретичним інструментом для практичних дій. Тут важливе розуміння трьох субстанцій: народ, культура і держава. В моєму розумінні це іпостасі одного цілого — нації. Духовно-інформаційна матриця нації — це культура. А народ — матеріальний носій цієї матриці. Держава — інструмент, щоб здійснювати реалізацію кодів матриці. Таким чином маємо струнку вертикаль. Культура, яка збудована на базових цінностях, об'єднує націю. Культура буває або національною, або ніякою. Культура — це традиція, яка передається від покоління до покоління. Її завдання — пристосовуватися до зовнішніх змін, залишатися собою. Щоб вижити в глобалізованому світі, Україні потрібно позбутися вульгарного матеріалізму, серйозно змінити світоглядні засади в процесі державотворення. Також потрібен перехід до системності, власне — до стратегічного менеджменту. І головне — потрібне чітке самоусвідомлення того, хто ми є. Якщо відбудеться революція світоглядна, ми виходимо на новий виток історичного розвитку. Якщо ні — ми приречені на блукання по колу з поступовим розпорошуванням первинної енергії Творця космічного простору”.

●

Олександр ЄВТУШЕНКО

ІСТОРІЯ УСПІХУ

Позаторік “Вася Club” несподівано викликав справжній бум: у жоден із клубів, де грав цей гурт, пробитися було неможливо через суцільні аншлаги. Під час виступу “Вася Club” якимось шостим чуттям розумієш — усе, що відбувається на сцені, оце містеріально-кумедне шоу, безліч напівдворових, напіврок-н-рольноблюзових, напівфолькових пісень — УСЕ ЦЕ ПРАВДА. Не полишає відчуття, що весь цей вихор дотепного гумору, драм із трагедійними нотками, — то не вигадане, то все справді пережито і не має жодного стосунку до якихось високочолних рефлексій, не є наслідком свідомої стилізації “під життя без гриму”. То є життя, яким воно є, яким, власне, і живе людина на ім’я Василь Гонтарський — лідер гурту. “Якось один мій близький приятель, — згадує Василь, — подарував мені пальто. Справжнє, добротне, картате стильне англійське пальто. І ось ми йдемо з другом вулицею, а назустріч нам — Арсен Савадов і Олександр Харченко (обидва — відомі київські художники-постмодерністи — *авт.*). Арсен бачить на мені нове пальто і голосно каже: “Дивіться, — “Вася Club!” Відтоді я вже знав, як назвати гурт...” Ще коли пісні не мали назв і якісного аранжування, а звучали просто під гітару на кухнях і в майстернях друзів, Василя представляли саме так: “Вася Club”.

Музиканти цього гурту — випускники Донецької консерваторії, котрі вкрай серйозно ставилися до занять музикою. Саме вони забезпечили міцний музичний

Гурт “Вася Club”. Василь Гонтарський у центрі

ТРИ ЖИТТЯ ВАСИЛЯ ГОНТАРСЬКОГО

фундамент дебютного альбому “Хіпан”, названого так за однією із найпопулярніших пісень, що вже “блукала” по різних студентських тусовках на “саморізах” (так називають власноруч записані диски). Запис вони зробили дуже швидко на одній із кращих столичних студій “Круц-Рекордз” у режимі, максимально наближеному до концертного виступу, з усім можливим драйвом цілковито жи-

вого бенду. Гуртом тоді займався Юрій Пилип, який водночас був басистом, аранжувальником агенції “Mia” Марії Бурмаки. Успішно записавши перший диск, Гонтарський разом із Пилипом протягом року не могли викупити у студії той запис — не вистачало коштів. Допоміг новий лейбл “Максі-М”, який шойно виник і намагався укріпитися на аудіоринку. “Максі-М” організувала Юлія Міщенко —

солістка гурту “Таліта Кум”. У Юлії не було сумніву в комерційній доцільності випуску накладу “Хіпану”. У часи, коли артисти “першої ліги” до виходу альбому прагнуть відзняти й запустити в ротачію два-три відеокліпи (а це за розмірами бюджетів дорівнює запису двох-трьох альбомів), і ще витрачають шалені гроші на супутні промоційні акції, “Вася Club” нічого такого не робить, але “циганське щастя” досить жваво працює на них. Варто було виступити Гонтарському і компанії на фестивалі “Мазепа-Фест” у Полтаві, як одразу на місцеві радіостанції посилалися заявки на пісні “Вася Club”. Куди б не потрапляли записи гурту, вони миттєво ставали популярними. Отже, чи потрібно витрачати гроші, яких немає, на “цяцки”, які непотрібні? Навіщо життя підмінати “ілюзіоном”? У Гонтарського є свої “козири”.

Передусім — кілька хітів, які він встиг прожити. Звідси його харизма, яка або притягує як магніт, або відштовхує. Як Андрій Серeda (“Кому вниз”), Олег Лапоногов (“Табула Раса”) і Олег Скрипка — Василь Гонтарський має театральну освіту. Він із великою влячністю згадує Миколу Миколайовича Рушківського — свого педагога, дружину, яку зустрів на своєму ж курсі і з якою прожив у шлюбі

шість років. “Тепер вона живе в Італії, а тоді була красунею-розумницею. Вона терпляче зносила увесь мій “рок-н-рол” із заморочками і нічного Кастанеду, але терпіння не буває безкінечним, — підкреслює Гонтарський. — Після розлучення на мене чекав вакуум. Повна порожнечка. Із нею я воював по-своєму — подорожував. На півострові Ямал влаштувався в бригаду, якраз тоді з материкової Росії тягнули залізницю до Північного океану. Звісно ж, гітара була при мені. І були пісні. Частково ті, які грав на фестивалі “Червона Рута-91” у Запоріжжі як бард, частково — “російський рок”. Бувало, прибувало в селище, а там питають: а хто з вас Вася з Києва? Він класно співає... А йшлося про весілля. Уяви собі — через брак музикантів у тій місцевості ми грали на весіллях, і я скрізь співав своє, яке сприймали як народне...”

“Був у мене період, який я не люблю згадувати, — з боєм говорити Василь. — Моя особиста психоделічна революція. Йдеться про досвід і експерименти, які я ставив на власній психіці. Я перепробував усі види наркотичних речовин. Особливо — опіати і галюціогени. Мені навіть згадувати страшно про те, що до мене приходило й говорило зі мною. Немає слів, щоб розповісти це... Після усього я збагнув одне. Такий шлях — суцільний обман, точніше, самообман. Усе, чим ми є, — це наша чиста свідомість та її зміст. Без додатків...”

Найближчим часом з’явиться другий альбом, який матиме назву “Конокрад”. Цікаво, з якого життя ця історія? Невдовзі почуємо.

ПРЕМ’ЄРА

У цього гурту небанальна музика, незвична назва, унікальний стильовий напрямок — “госпел-рок”. “Християнський рок” — ось як можна перекласти англійський термін “госпел”. У світі чимало госпел-гуртів, у нас це явище нове. Створений зусиллями двох ідеологів-музикантів — Геннадія Беня та Романа Макогона, гурт “Воанергес” існує шість років, активно концертує, має дебютний альбом “Вертепно”. Роман грає на клавішних, на сопілці, на екзотичному інструменті під назвою “бу-гай” і співає. Геннадій грає на трубі, флюгергорні, ріжку, співає. Назву взято з Євангелії. Коли Ісус вибирав учнів, Симона він назвав Петром, Іоанна і Якова — Воанергес, що в перекладі з грецької означає “Сини грому” або “Сини Енергії Небесної”. Перші три роки

«ВОАНЕРГЕС»

пішли на пошук однодумців, наступні три — на пошук стилю. Продюсерські функції взяв на себе Влад Паламаренко. Стиль “Воанергес” кристалізувався у поєднанні потужного етнобазису з елементами арт-року, джазу й хіп-хопу. Але стрижень гурту — Християнський Дух, який просвічує кризь дотепні оригінальні тексти пісень. На питання про те, як поведатися музиканти, коли вони грають у нічних клубах, Роман відповів: “Там ми використовуємо музику як засіб, як гачок, що чіпляє увагу публіки — інколи дуже різношерстої — і навертає її до тих цінностей, які ми кладемо у свої тексти. А цінності загальнолюдські є у Священному Псалмі, у нас вони існують у вигляді притчі”. Альбом “Во-

анергес” має назву “Вертепно”. Тобто музика в душі вертепу — народного різдвяного театру. Кожен трек в альбомі — своєрідна притча. Балада “Три брати” могла б називатися “Три дороги”, оскільки йдеться про три типи стосунків між людьми. Пісні “Воанергес” майже неможливо почути в радіоефірі, не кажучи про ефіри телевізійні. Є на диску композиція “Золоті ворота”, написана церковнослов’янською, розповідає про Київ кожної історичної доби і сприймається як саундтрек до театральної вистави. Творче і моральне кредо “Воанергес” сформулювали в останній пісні альбому під назвою “Додому”, суть якої в тому, що різні релігії роз’єднують людей, а духовність — об’єднує.

Гурт “Воанергес” під час зйомок кліпу

ПОРТРЕТ

Юрій Здоренко — колись лідер-гітарист і шоумен знаменитих “ВВ” — після болісної розлуки з Олегом Скрипкою на початку 90-х створив “ЯЯЯ” — досить міцну глем-рокову команду. Гурт одразу потрапив на екрани телебачення завдяки “Таврійським іграм”, дав кілька яскравих аншлагових концертів і так само раптово зник. Через деякий час виник знову, але зовсім з іншою романтично-солодкою музикою під назвою “Індіго”. Увесь час щось “гальмувало” старт “Індіго”, внаслідок чого проект припинив своє існування. Але Юрій Здоренко підтримував приятельські контакти зі своїм шкільним другом Олександром Піпою — бас-гітаристом “ВВ”. Із ним Юрій грав ще до “ВВ” у хеві-металевій банді “S.O.S.”. Якось вони вдвох вирішили відновити й зафіксувати дуже давні “вешні” пісні, аби вони не забулися й не зникли. Для цього потрібен був як мінімум барабанник — ним став Вітольд Корженко, барабанник “Танка на майдані Конго”. Однак новостворене тріо не обмежалося лише старим матеріалом, оскільки бажання зро-

РЕЦЕПТИ БОРЩУ

Моторні хлопці з “Борщу”: Юрій Здоренко та Олександр Піпа

бити щось нове не давало спокою обом музикантам. А Піпа, до речі, писав дуже фактурні гострі тексти, зберігаючи вірність традиційній

панківській естетиці “ВВ” кінця 80-х. Усе робилося виключно в режимі “наживо”: пісні аранжувалися безпосередньо на репетиціях. Точні-

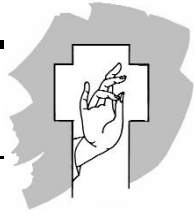
сінько так само цей “турбо-панківський триголовий дракон” давав жару на концертах. “Борщ” за драйвом, енергетикою і світосприйняттям нагадував старе “ВВ”, точніше, “ВВ” першого глибоко-андеграундного періоду. Водночас з’явилося й щось інше: неабияка виконавська майстерність, що межує з віртуозністю, тонка іронія та безмежні буфонада й гротеск.

Відтак “третя спроба” Юрія Здоренка пробитися до свого слухача виявилася успішною. Та залишилося кілька “але”. Передусім Піпа і Корженко “прив’язані до своїх основних місць роботи”, а це означає “накладки” концертних графіків. Інше “але” — дивне, м’яко кажучи, звучання першого CD-сингла, який видав “Борщ”. Звук виявився надто електронно-комп’ютерним, що насправді суперечило живому концертному звучанню гурту. Сьогодні перше “але” ще викликає певні труднощі, та з другим покінчено назавжди: вийшов друком повноформатний альбом під кумедно-шокуючою назвою “Падло”. Вийшов під “патронатом” аж двох “лейблів” — “Мун-Рекордз” (Україна) та “Містерія звуку” (Росія), що вказує на території

розповсюдження альбому. Вихід диска супроводжував цілий музичний фільм, а точніше — відеомонтаж концертних зйомок, на фестивалях, у клубах. Стрічка, яка ідеально передає живу атмосферу на концертах “Борщу”. А це — головне, оскільки всі 20 пісень записувалися в умовах, максимально близьких до живих виступів. Але важко було б уявити “Уругвай”, “Будьмо”, “Дулю” або “Кураре конкуренту” (хіти “Борщу”) без шалу, веселощів і драйву.

На питання про особистий рецепт борщу Юрій Здоренко відповів так: “Спочатку я скажу, як не треба готувати борщ. Не треба купувати концентрати в пакетах. Це не борщ, і це не наш рецепт. Наш передбачає обов’язковий ритуал, коли ви отримуєте задоволення від самого процесу. Буряк, цибуля, картопля й обсмажені шкварочки — це обов’язково. Гарно очищений самогон до борщу гармонійно доповнить вашу улюблену страву. Ще важливіше те, щоб за столом сиділа гарна компанія. Тоді борщ утричі смачніший”.

● Матеріали підготував
Олександр ЄВТУШЕНКО

ВОЗБУДИСЯ, ДУШЕ МОЯ (Піснь про ікону¹⁾)

Закінчення. Початок на с. 11

разу; силу природи-Творця в цьому образі змальовано мовою “іконного” символізму, прочитавши його, людина розкривається як двоєдина істота — син землі й син Божий. Гармонія між ними має ще кілька вимірів, кожен із яких доступний лише людині чутливій і неспокійній до природи-Творця. Ці виміри мовби вві сні переносять нас у віки, розкриваючи суть минулих днів і сенс історичного досвіду, коли гинули цивілізації — во ім’я чого? — і коли про них було майже нічого невідомо. Але якщо захотіти, можна все це побачити і без коментарів, яких ікона не потребує; *покаянній* людині вона завжди дає свою силу й духовне багатство. Ікона — це глибоко духовний початок, звідки душа постібно п’є оживлюючий бальзам, і якщо ми, наситившись світом фізично, впадаємо в дрімоту (сплячку, нудьгу), то необхідно знову побачити ікону, відкрити її в собі — і тоді життя зануриться духом в її “божественне миротворіння”, в її потаємну сховку, де світло гасить темінь і настає вічне прозоріння, воскресіння сплячої плоти — і тоді душі відкривається світ-вимір — світ-буття, в яких вона перебуває в постійній *радості*, а в цьому реальному світі душа лиш страждає, *плаче*. Тому й потяг до того світу (“небуття”) був всенародний — люди хотіли наблизитись до нього, щоб побачити справжню реалію-сенс. Язичник усвідомлював цю “реалію” у різних природних стихіях: блискавках, громах, грозах, буреломах, у морських безоднях і небесних просторах, коли, мовби вві сні, відбувалися різні пророцькі дива, що спонукали психіку людини до якогось певного відкриття: углядіти вічних богів, котрі карають *живих* за непокору, за дикість до всевишніх сил; побачити примару-двійника, відьму, яка стає людиною, а людина чортом. Такі страсті видавалися язичнику взаємопов’язаними, тому і вірив у гармонію між людьми й богами й поклонявся останнім, приносячи жертву. Отже, віра й поклоніння відбувалися через певні ритуали, магію, а отже, і кров¹⁵. Чи не тому, боячись “вічної крові” (починаючи від Каїна, який убив свого рідного брата Авеля), “язичницька магія” (магізм) змусила людей (народи) повернутися до іншої віри, хоча паралельно проти “магії” вже виступали духовні думателі у різних країнах (згадаймо грецьких філософів). І тому магію згодом потіснила етика — наука, що розвивалась через пізнання. Духовні думателі відкрили “ідею Абсолюту”, яка в кінцевому підсумку стверджувала, що “Божа таємниця” надто далека від реального практичного життя. Крім того, світові релігії утвердили ще “ідею вічного повернення”. Десь між ними й пролягла ідея-вість старого Ветхого Завіту, який разом з індійськими, китайськими і грецькими філософами мертвив ідею (віру) в язичницьких богів (стихійних — Богів природи). І тоді людина вже виступала в союзі з “єдиним Богом”, брала участь у “розбудові” світу, а отже, й у конкретному розплідненні людей на Землі і таким чином разом із Творцем — Батьком світу — створювала повноту буття. (Хоча насправді буття¹⁶ бу-

ло там, за невидимим світом, і вона того також прагнула, подумки звертаючись до Бога). Таке “спасіння” приносило людині повну гармонію, що вона й справді живе в союзі зі своїм Творцем-Богом, а отже, має право й на потойбічне існування. Ось чому ікона так наставляє нас на шлях до істини, до Царства Божого¹⁷, в якому закладені всі замисли Батька світу. Прагнучи в помислах наблизитись до нього, людина почала бачити той “драматичний діалог” між плоттю і духом (плоть — земна рабіння, дух — небесна цариця), в процесі якого й народилась вона, щоб потрапити у третій вимір. І тільки в цьому “третьому вимірі” (“болісному прозорінні”) людина, переживши Содом, Гоморру, Ніневії, Вавілон, Рим, зможе побачити свого Батька-Творця. Це й буде та найбільша “радісна вість”, яка, очевидно, може настати через сприйняття Бога, зображеного на іконі. Радісна вість про спасіння душі. Але чи кожний може сягнути глибини цього “дива”? Алже ікона дається лише тому, хто її бажав, хто не може бути без неї жодного дня. Стоячи перед іконою, людина думає: “А чи завжди я маю те, що шукає душа моя?” Апостоли бачили Духа Святого, що сховався вогненних язиках, а ми відчуваємо його в собі — тому й чутливі до ікони¹⁸, перед якою настає ясність і розуміння чогось великого, значимого. Тому й бачимо в її ликах щось дуже близьке й зрозуміле, коли, придивляючись, услуховуємось у своє глибоке, внутрішнє, до початку якого торкаємось порухом думки, завдячуючи писанням старих малювань¹⁹, тому й думка наша незвично пульсує, мовби автор її — ця енергетика, що сходить зі святих ликів моєї деревлянської хати і летить у цей шалений бундючний світ.

Тому я так заповзато думав про неї — вельми по-церковному зайшла вона в мою будучність, назавжди оселившись і заповнивши простір, куди могло устрибнути будь-яке лихо; я завдячую їй, що зацікавилася мною, моїми життєвськими гараздами чи негараздами, — я навіть сам, при всій суперечливості й драматургії моєї смерті²⁰, моєї відсталості думки прихилию до ширості, аби розмова з нею була корисливою не мені, пастухові й рабові, а вам, оскільки ікона просвітлює не мій, а ваш (наш) розум, виводячи з нетрів спорожнілі душі, мов Господь із пустелі.

Амінь.

● **Микола ЗАКУСИЛО**

Про автора
Микола Закусило — “етнічний письменник-монах”, який пише свої твори, дбаючи насамперед про духовну велич і зростання людської душі. Його “бібліотека для душі”: романи “Книга плачів”, “Грамотка скорблячих”, “Норинчанка і пах”, “Деревлянин і янголиця”, п’єси “Ковдуні”, “Глина світу” та інші, закорінені на глибокій польській мітології і демонології, відображають дух наших предків, котрі жили у давнину. Відродженню втраченого присвячено і його нове есе “Возбудися, душе моя (Піснь про ікону)”.

На Маковія пану Миколі виповнилося півстоліття. До свого ювілею письменник-художник підготував персональну виставку живопису “Архетипи Полісся”, яка відбудеться восени в Музеї книги і друкарства (Києво-Печерська лавра). Ми щиро вітаємо ювіляра-іконописця і зичимо йому нових творчих успіхів.

тим, екх народ на шляху до істини сфантазував у образі янголів Божих, що збужує у нас постійно запотаємнене диво: откуль беремоса; а іконописець помечає на іконі янголів Божих ек светло вранешне — наше благоговенне надей і великих сподеванок про Царствіє Божє. Тож, даючи нам свежи екземпляр (детку крилату), Господь Бог наче постійно каже нам: незапаскудьте чисте, ояснене, непорочне, побережежт — тогдє перед вами одкриєшца Царствіє Божє.

¹⁸ Не все ікони серце вчуває одразу, але одна ікона заходить в жилище (осветилище) назавжди воспевати й ісполняти сладостія духовния коло живое душі.

¹⁹ Хто берешца светильничат (малюват) ікону, той не дондуже думат, що сотворена нимже ікона — це вже його вместилище (власність). На іконах ініціялов не ставет. Маляр-іконописець далекий од спокуси, що лише серце заздросною пихою: це моє. Жуодна ікона не належит ни тобе, ни мне. Вона приходить яко божественни дух з думкою іконописця, які осввечує фарби і пензля, аби й тут не согрішити; за дошку вуон сідає чисти, як день, і ясни, мов небо. Куожна ікона стукає в серце церковного маляра, котрі не може йой не одчинити простор душі Божое, щоб молились к ньой ниші, убогі, рабі земні — ікона заходить у двері душі всіх, у кого вона не пуста і не заповнена мислями про Людину і Бога, Землю і Небо.

²⁰ Нагадаю ще й це: “Смерті немає, — казав св. Августин, — оскільки минуло минуло”.

АРИСТОКРАТИ ДУХУ

“На сцену увірвався вітер безкінечності, безкрайності та таємничої реальності, який оточував театр”.

Унамуно

Завершився III міжнародний фестиваль моно-вистав актрис “Марія”, який проходив у приміщенні Національного драматичного театру ім. І. Франка 23—27 вересня.

Фестиваль присвячений першій народній артистці України Марії Костянтинівні Заньковецькій. 4 серпня виповнилося 152 роки від дня народження неперевершеної української актриси емоційного, духовного, інтелектуального складу, корифея української сцени.

Берегиня і засновниця єдиного в Україні фестивалю моновистав народна артистка України **Лариса КА-**

ДИРОВА: “Це наша біда, що ми згадуємо наших акторів, великих аристократів духу України тільки в день їхнього народження чи в дні ювілею. Ми згадуємо, ми пам’ятаємо нашу Марію. Особливо двох велетнів сцени — Заньковецької та Садовського, — пару, яку об’єднувало кохання. Для нас важливо знати, що є ця пара на сцені, і тому з Москви приїхали Корнев і Константинова, зіркова російська пара, яка все життя разом на сцені. Цілий рік ми добирали актрис, гарно, що склалася така географічна карта. Всі актриси єднає величезна концентрація духу й емоційної енергії, яка поєднана з мінімальним просторовим, візуальним розширенням. Під час вистав був сконцентрований позитивний струм до глядачів, ми чули мову українську, англійську, латину, італійську, польську, білоруську, російську. Все спліталось у вінок культур, діалог, те, що я пропоную всім своїм життям. Тільки діалог, ніякої боротьби...”

Фестиваль відбувся за сприяння Міністерства культури і туризму України, Національного академічного драматичного театру ім. І. Франка, “Міжнародного інституту театру”, Всеукраїнського товариства “Просвіта”, Музею М. Заньковецької, благодійного фонду “Наш дім — Україна”.

У роботі фестивалю взяли участь не лише видатні артистки своїх країн, а й режисери, журналісти, молоді актори, шанувальники театру. За допомогою волонтерів із Могілянки та співробітників театру Франка фестиваль справді мав неперевершений успіх і для організаторів залишив шмат для творчої перспективи на наступний рік. Програма фестивалю була надзвичайно цікавою.

У перший день фестивалю відбулася прес-конференція, на якій акторки та організатори розповіли

про ідею створення і творчий ореол “Марії”. Богдан Ступка, художній керівник театру ім. І. Франка, народний артист України, лауреат Національної премії ім. Т. Шевченка привітав акторок і побажав завоювати сцену, доносячи велич патрона фестивалю. За матеріалами фондів музею Марії Заньковецької глядачі мали можливість побачити виставку “Дует. М. Заньковецька і М. Садовський”.

Відкрила фестиваль господиня Лариса Кадирова виставою “Сара Бернар — наперекір усьому” (режисер З. Хшановський, художник-постановник Т. Соловйова). Відсутність стра-

ху знати і бути собою, любов як війна за серце рідної душі, жіноча сутність-примха свободи, подорож у життя, яке запитує і відповідає, всі ці закони існування Сари Бернар Л. Кадирова намагалася зрозуміти і донести через виставу. Цей переліт у французький порядок тієї епохи зачарував кожним елементом. Повен фантазій уявний світ Сари Бернар штовхав її до роздумів про заперечення, хибу існуючого. Напрочуд захоплююча вистава заповнювала залу театру паризьким ароматом ніжної і сильної жінки.

Наступного дня актриса з Білорусі (Мінськ) Галина Дзягілева представила виставу “Зачекай, сонце!”, — це музично-драматична моновистава за романом у віршах Ліни Костенко “Маруся Чурай” (переклад з української Ніни Матяш), творами європейської поезії з книги “Перебираю самоцвіти”, сонетів “Бабине літо” Ніни Матяш. Білоруський поетичний театр “Зьніч” (“Смолоскіп”), засновник і художній керівник якого Галина Дзягілева, створений 1989 року при Білоруській державній філармонії, єдиний білоруський театр, що працює у жанрі моновистав.

Актриса з Росії (Москва) Наталя Заякіна, Театр Ленкому з моновиставою “Недоторканий запас” вразила одразу. Емоційне наповнення вистави схопило, зосередило і незрозуміло було, чи в тобі реальність, чи ти в реальності. У Н. Заякіної поєднані і письменницькі, і драматургічні, і акторські таланти, цей сплав і створив її неперевершену моновиставу.

Німеччину (Кіль) представляла відома актриса Театру “Ex-Re” Йоланта Козак-Зутович із дуже специфічною виставою “Arocalypsis” (Rara Avis), за творами Розвіци фон Гандерсхайм, яка виконувалася латинською мовою. Розві-

ца фон Гандерсхайм — перша німецька поетеса, монахиня, перший драматург християнського часу. Її монодрама “Апокаліпсис” була створена за віршами про видіння Іоанна, які були написані під впливом 14 фресок. Основне наповнення вистави — тема кінця світу, боротьби добра і зла.

Уперше в Україні театр “Кропка” Австралія (Сідней) із монодрамою “Елліда”. За класичним твором Ібсена “Жінка з моря”, де Елліда — Іоланта Юшкевич, ув’язнена на землі, своїм сумом за морем вражає глядачів. Історія про русалку, яка, за легендами, живе на узбережжі

Балтійського моря, прагне повернутися до свого природного середовища. Однак за своє перебування на землі вона пізнає найбільшу істинну радість і трагізм людського кохання...

Експресією заповнила залу полька Барбара Дзекан (Варшава) із виставою “Театр — це Жінка”. Досконала пластика, тембр голосу, колорит мюзикі охопив на коротку мить кожного присутнього. Унікальна гра дозволила відчути містерію театру і проїнятися його тонкими забаганками і екстраординарними відчуттями.

Останньою була монодрама “Очі, що дивляться у небеса” італійки (Рим) Соні Антінорі, з якою глядачі здійснили екскурс у світ, повен таємниць. Ця вистава про острів Пасхи та його завалувану історичну спадщину. “Країна велетнів” гостинно приймає мандрівників, які найвпевніше, що розчулять її. Гортаючи записник, глядачі ніби відчуває таємничість острова, яка навіюється легендами.

По завершенні відбувся “круглий стіл” “Сучасні виміри акторської майстерності”, присвячений 150-річчю видатного українського актора Миколи Садовського.

Утретє фестиваль наповнив атмосферу театру Франка камерною партитурою, співзвучною з кожним рухом актрис. Протягом чотирьох днів у кулуарах “великої” театральної сцени для глядачів поставила відвертість жіночих уст. Дивовижні й такі різні за характерами актриси доносили своєю грою елементи сучасного пасеїзму, який перегукувався з любов’ю, пристрастю, жагою, надією, гнівом, розчуленням, відвагою, радістю, душевною безприступністю.

Фестиваль залишив по собі глибокий слід для роздумів. Мистецтво зіграло чергову п’єсу і віддало шматок свого цілого кожній актрисі, яка повезла його на батьківщину. До зустрічі наступного року...

● **Ярина МИХАЛЬОНОК**, студентка НаУКМА

¹³ Жуонка лесникова нарожувала, й вуон позвав бабу-пупорезку, пришла вуона, костигу поставила в кучережник, а сама до ікони: благослови, Мати Божа, оце невинне, шо йде од тебе, — а та вжуо крутица в луожку, реве ек корова, а те роздирає їє, дорогу шукає себе, зве пупорезку, пупорезка мие руки, полоше рота вуодою з травою, цолує ікону, а посла зубами розкушує і язиком зализує, а ночу до сход сонца вуоди принесе, нагрєє в природі і купає породєло тріо рази напроти ікони і новородка купає в туй вуоде, ше туда траву хрестом порубає, а потім ллє, і вуода дзорить по нагненому телі, пупорезка пий, каже, породєля ротом хап, пупорезка ше укликне, породєля ковть, а после пупорезка, хапнувши губами, оббрызкує хату, цолуєца і вколо ікони обхрєщуєца, шоби дитя росло хутко і невхилим.

¹⁴ Воистину: горить і не згорає.

¹⁵ У мойом селе “язичники” ше й дощоль забивають швайками хропучу скотину (свиноматок, кабанов, кнуров, рохачов-безплідников), вичерпують з неї кров і виймають міхура і, викотячи в попелі, висушують, а потім губами сильнейши “язичник” надовує і сочиняє дєтям “празник міхура” — дєти граюцца тим міхуром у розни грища. Такі празник, токо зо своїми обрядами, є і в одалєних народоь — див. про це у “Короткій історії культури” Джека Ліндсея.

¹⁶ Буття — це небуття, а небуття — це буття — вслухайтєся.

¹⁷ Садитель жизни нашое — Господь Бог истину приховав од разумных і одкрив єя деткам крила-

Закрийте вуха, генії, світ вас почує. Розплющте очі, пророки, безсмертя виграв я. Душа це учуяла й поселилась на кінчику плоті. І душа щаслива. Добре, що хоч душа є безплотною і нікому її розп'ять. Один лиш Бог відає, тому й щаслива, що поселилась у мене. І як тільки нічка темненка, я кладу її на спочинок, думаю, що оддише, а потім воскликну радість мою², розведу руками: батько мій — небо, мати — земля, а я — церква.

Во ім'я Отця, і Сина, і Святого Духа.

Раніше я не знав, що ж таке хвора душа моя, але тепер минув час і мене ще більше мучає: чому ж примхливою вона стає з літами. Після ранкової літургії мені пораяв священик: якщо ти будеш щодня боротися з гріхом і мати над головою ікону — душа очуняє³.

Але пишу я це не тому, що заволоділа серцем моїм ікона Божя, в якій я маю надію богомолитися. Ікона — молитвениця людей, до неї молитися весь світ, і вона мовби омиває живою водою грішні душі. Якщо з глибокою вірою услухатися (вмолюватися) в ікону, то вона тобі може повідати багато чого. Навіть більше — може явити тобі вищі сни, які справдяться в реальному житті. Але “услухування” (бачення) має бути цілком самотнє, у присутності лише своєї душі, у надвечірній час, після заходу сонця, коли вже й пташки полягали спати. Все залежить від того, наскільки ти віруюча людина, і яка віруюча, і в що ти віриш. Ікона може явити тобі чийсь голос, чийсь образ, який ти хотів би бачити, чути, за яким ти постійно сумуєш у радості своїй. Через ікону ти можеш побачити своїх спочилих батьків, поспілкуватися з рідними — все залежить від тебе, і не гнівайся, якщо такого спілкування не відбудеться, ти сам у цьому будеш винний; роби так, щоб воно відбулося потім — попереду ще багато днів, щоб *пізнати ікону*, вдосконалюючи свою сутність перед лицем світу.

Радуйся, яко небесная срадуются земним: радуйся, яко земная слюкостуют небесним. Радуйся, Наречена Ненареченая⁴.

Ікону я бачив у цвітучому саду, у траві, у біжучій воді, у польовій дорозі, у дрімучому лісі, на хатньому згарищі, у соломі на возі, у житніх колосках, у буслиному гнізді, в могилі пастуха, у тракторі орача, у батьковій робітні, у маминих очах (коли народжувався), на сестрининому лиці (коли помирав), на бабусиних грудях (коли хоронили), в арцабі, що звала безвісти пропавших, на старому лежку батьківської хати, в засторонку, де телілася королева, в курнику, де неслися кури, в смородині, де ховалася лисиця, на призьбі, де грілися жучки, у хатній стрісі, де зимували горобці, в шибиці, що віддзеркалювала вогонь у печі, у скрині, де лежали ватянки померлих родичів, у черепиці Насті Дякової, до якої приходив муж-покійник⁵, у хриплому голосі діда Миха-

їла, старости церкви, який розказував, що ікона плаче, ікона сумує, тужить, опечалює, освітлює і просвітлює, врівноважує і скорбить, дає енергію жити в злагоді із самим собою, владнює тривогу про смерть⁶, вигонить бісів, чортів, упирів, вовкулак, вільом, які, знекровлюючи тіло, грабують його, а потім, умертвляючи, спопеляють; але й за небіжчиком ікона стежить: якщо покласти образ в труну під голову небіжчика, то душа його в злагоді залишить тіло, не сумуватиме по ньому.

Отже, ікона є вічна радість душі нашої, вона гармонізує природу, очищає її енергетику, стежить за нами, коли ми ще в утробі ма-

ВОЗБУДИСЯ, ДУШЕ МОЯ (Піснь про ікону¹)

Фото О. Литвиненка

тері, ікона приймає у світ немовля, злучає душу з тілом, хрестить, оберігає в просторі: проводить в школу, військо, на службу, сповідує, вінчає, прибавляє розуму (освітлює), знаходить місце, де покаяться цій окаянній душі⁷, щоб знову не грішити, не лукавити, не богохулити, не робити того, чого не бажаєш, заповнити пусточе місце любовію, щоби не вселилась якась сатана чи інша напасть⁸.

Ікона стежить за родами, і родами, і за народами. Її мали мудреці й пророки, сячі й пастухи, музиканти й художники. Вона надихала творців ікон, фресок і мозаїк, майстрів соборів і церков. І тільки “революціонери” скося зирили на “Божий лик”, погляд якого відчували на собі, але не розуміли (хоча десь на краєчку душі якийсь порух думки таки ворухив здогад⁹. Ікона хвилювала, ікона надихала, ікона й лікувала¹⁰. Зв'язки з іконою коригуються тими почуттями і тим світлом, яке

і вічний-вічний діалог між людиною й Богом. Ікона — це хорал сприйняття, хорал бачення і хорал розуміння. В іконі показано вічну драму, історію *здійснення*. Та все ж ікона — це передусім *вічна людина*, без людини ікона не живе, вона твориться нею і призначена тільки їй. Ікона мовби живий апостол, вона послана по всій землі проповідувати радісну вість — спасіння¹¹.

Ще мої далекі прашури-пастухи брали з собою на пасовисько ікону, яка б охороняла овець і корів від грому та блискавки; цей “новий завіт” спасає не тільки живих, а й мертвих, їхні “оселі”, де покоїлись раби земні, присвятивши всього себе історичному поклонанню — творити світовий процес за небесним покликом-волею. Голос Вічності звучить з ікони, віддзеркалюючи лик Божий від лику людини, які у свідомості мають одне злиття для прийдешніх поколінь; через ці по-

коління й епохи в іконі “зображено” ріст людського і Божого духу, єднання, яке єднань не заради з'єднання, а заради місії-єднання, яку покликані чинити Людина і її Творець — Батько світу, поступово розкриваючи їй-таки найвищу таїну буття, призначену для неї ж таки. Кожний етап (покоління, віки, епохи) такого “єднання” може “вітлити” в себе тільки ікона, аби розкрити певний “рівень” майбутнього “народу-нації”. Таке призначення ікони возвеличується над усіма святими книгами, оскільки сторінки їхні можуть вміститися в одному лише ликові старої ікони. Отже, віки знадобилися, щоб створити першу ікону. І вона через віки-епохи продовжує хвилювати нас, проникаючи у глибину людського розуму. Перед нею стоять тисячі грішників, до неї моляться мільйони бідних і багатих, яких вона супроводжує від початку і до кінця їхніх днів. Але навколо неї ведеться й напружена боротьба. Навіть великі митці, спостерігаючи за тяжкою злиденною працею

людей, проклинали ікону, вбачаючи в ній Бога. Ікона піддавалася нищівній знищувальній атаці “зверху” і “знизу”. Її (лика Божого) не розуміли “ідеологи”, її не розуміли й прості ратаї (селяни) через свою убогість і нужду, особливо в період голоду і війни-розрухи. Лише згодом збагнули: ми рубаєм¹² ікону — рубаєм тіло своє, ми палим ікону — спалюєм душу свою. Та все ж “проклята ікона” продовжувала жити, прокладаючи собі дорогу до всіх країн і континентів. Що ж за святість така — неоціненний образ, над яким моляться, який знищують, а він переживає цілі віки, народи-нації, величезні імперії. Яке величне диво і яка велична сила, що виявив її Господь через людину, заховавши найбільшу таїну в цьому образі — покаяння через смерть. І лише думаючи над цим, людина обдумує і свій життєвий шлях: куди і звідки, і для чого? З такими почуттями вона стоїть перед іконою, де — жод-

них правил, жодних повчань, жодних знань, жодних тлумачень, але дуже багато життєвої сили, що орошає й омиває дошовими потоками сторозтерзану душу¹³ на всесильних вітрах. Ця “неопалима купина”¹⁴ вічна як день, як небо, як повітря, що ковтаєш його перед початком трудного спекотного дня. Ікона — мовби сонце, вона висвітлює людині шлях до провидіння, через неї осмислюються всі дороги, що відводять до істини. Ікона має свою мову, свої символи й образи, які не кожному дано знати; тільки глибоке заглиблення і сприйняття ікони може розкрити ці символи, проллявши світло до пізнання, читання ікони вимагає певної підготовки від сплячої душі, яка, пізнавши ці “закони”, може багато чого усвідомити, збагнути, розвіявши туман століть, який затуляв від нас справжній текст об-

Закінчення на с. 12

¹ Ікона жила у мене з молоком матері, коли пришов на землю. Але одного разу я отшов од світлого образу, а теперечки знов пришов. А голос той мине ще й дощолу учуваєща: “Синочку, не малою на осиці ікону, бо на ній повісився Іуда”. І вже по тому, в часі, замолюючи своє гріхи, я сев писати сей *народний образ*, екі постійно виказує мене той драматичний діалог між небом і землею. А ночу бачив, як листя на осиці червонило: то виходила кров земна, пролита за людей.

² Хто молишся, прийді і узри.

³ Але ж коли хворь внутрі, то яке ж це блаженство — одчуват своє в'януче тело листком землі, до екого вже смерть хилишся, що вже й свято мовби якесь учуваєш, що й несе тобі таку приємну радостну вість.

⁴ Встань ото сна, остав себе здесь я перекладі своєю душою на самоте в тишині животней сяже. Непознаване, неузнаване не повинно быть непознаним.

⁵ Ця жуонка мине розказувала, що ікона заговорила до їе мужа, нехотячого вмирати, щоб той познав Бога в собі. После вуон умер і почав приходит до своє жуони у вигляді Бога. Господи, утврди, вразум і помилуй падших.

⁶ Кожна ікона просвітлена Богом, його думками. Тому вона постійно говорить з душею, вона приносить мужу й жуоне силу думки й силу прозріння. В іконі все просто, почти “примітивно”, але за цюю “примі-

тивністю” odkриваєща глибокі духовні простор, куди й потрапляємо ми, познаючи ікону. Отож постійно глядя на ікону, пропелюйте свого розуму думку, що зо смертю вашого тела вмираєте й Ви. Не диветеса на смерть зо страхом, смерть така ж радість і нежность, як і життя, вона може ошасливити душу, якщо Ви доростете до позитивного “чуття” Вечності. Хоча, безсумнітельно, ввойти в тесне ворота Вечності не все зможот. Попервах треба буде скинуть із себе нелегкі мішок “греха”: очистища ото зла, заздрості, егоїзму, ненависті, духовного і телесного рабства. Еслі же не зможете, моленнем попросіте цього у свого Наказія. Защититель нищих допоможе Вам. Але це не означатиме, шо Ви навучитеса *любити*. Любов — найбільша животворяща сила. Пророки виділи як багато коїца на земле зла, тому вони отрочо верили в моральну светобудову общества, в моральні светопорядок, у вишу волю й любов. Того й *одкривали* себе. Отож — остав мислі земні й “одкрой себе”. Нехай із тебе затемкає светло любви. Одкрой себе і зречиса себе, свойого егоїзму (егоцентризму), оскільки любов — Царство Божіе. А оскільки любов — це ми, то і Царство Божіе — це ми. Познаймо себе.

⁷ Коли лягаю на спочинок і руки кладу на живот, шо живит мене, глядя на ікону, вчуваю дефект думки, то вони чомото саміе бежат на груди і легают навхрест, мовбито обхрещуют усе тело й душу. Тогде

я думаю себе: “Тело — це храмина моего духу. Есби тебе не тре було твоє тело, то ти би його не мав, твоє тело — це орудіє твоє душе й духу. Ось потому є великим грехом, коли ти сам забираєш у свойого тела житіє — покладаєш на його своє руки. Не ти народив себе, не ти маєш право розпоражатися собою. Бог дав — Бог забрав, отняв. Твоє назначенне в цьому светі только виконать (ек слуга) найбільше завданне Творца”. Того охрестиса собою й осудиса собою.

⁸ У плотском, тварном светі постійно є розбишак, а в духовном їх ма. Того й думаю про ікону.

⁹ Даже очманили застенелие й задріпаніе на селе і в городі атеїсти (чув і бачив особисто в свойому присутствії), вмощуючиса на спочинок, потай переводили подих: “Ох, Боже, Боже”, — і з цими словами склепывали повеки.

¹⁰ У Господньому леті 1739-му священик Охтирської приходської церкви во ім'я Покрови Богоматері, людина благочестива і чеснотлива, вийшов косити на свойому подвор'ї. Махнув два разочки коуосою й побачив у траві освітлену ікону Богоматері, молящуюся перед розп'яттем Господа. Священик у благоговейном страсті окрив себе хресним знаменем і, широко помолвивши, ззяв св. ікону думою. Родина його поместила, шо в кюмнаті, де висела ікона, був екіся страх перед сном. А через три годочки з дня пришестья ікони, в празник Покрови,

священик вшов у кюмнату й восторгса от незвичного ея светла. Явленне ікони повторалоса вельми часто, але священик нікому про це неказав, убо благоговейно моливса. Одиножди в дремотте вуон побачив Богоматір і почув ея повеленне очистит од пилу й омити чистою вуодою ікону. Священик, пробудивши, поспешив виполнити ея повеленне, очистив і омив, і вуоду іконну хтев однести в реку. Але опосля знов заснув і в дремотте побачив ек вуон іде рано до реки й несе вуоду, екою омив ікону, а на путі к реке почув голос Богоматері: “Возвратиса думою й храни цю воду, вона буде ісцелят всех страждущих лихоманкою”. У священика була дочка, давно вжуо боляща лихоманкою і, пробудивши, вуон дав йой поптити цюо вуоди, і дочка його отодуже оздоровилася. Опосля цього все страждущие лихоманкою почали молитовно звертацца до сеї ікони, і свята ікона давала їм чудесное ісцеленне. Бача чудесное ісцеленне од ікони, священик забрав ея із свойого дому в приходську церкву і здеся-го вона просіяла багатощими ззеленнями. Празнуєцца 2 липня. Еюже моли, і спасе душі наша.

¹¹ Коли свет хитає, ікона в коуждом серці сприяє.

¹² В моему залессі (Полессі) живут три чловені, екі рубали ікони: один з них онемев, другому после хворачки одтяли голову, треті же на свою покарю.